

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

KIRŞEHİR ABDALLARININ HAYAT TARZINDA
BEKTAŞİLİĞİN YERİ

Dilek DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2024

©2024-Dilek DEMİR

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

KIRŞEHİR ABDALLARININ HAYAT TARZINDA
BEKTAŞİLİĞİN YERİ
THE PLACE OF BEKTASHISM IN THE LIFESTYLE
OF KIRŞEHİR ABDALS

Hazırlayan
Dilek DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Emrullah FATİŞ

KIRŞEHİR-2024

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Dilek Demir tarafından hazırlanan “Kırşehir Abdallarının Hayat Tarzında Bektaşiliğin Yeri” adlı tez çalışması ..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Prof. Dr. Emrullah FATİŞ

.....

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

.....

Prof. Dr. Hulusi ARSLAN

.....

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

25/07/2024

Dilek DEMİR

ÖZET

KIRŞEHİR ABDALLARININ HAYAT TARZINDA BEKTAŞİLİĞİN YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Dilek DEMİR

Danışman: Prof. Dr. Emrullah FATİŞ

2024-

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Jüri

Kırşehir, Abdal topluluklarına ev sahipliği yapması bakımından Anadolu'nun önemli kültür merkezlerinden birisidir. Büyük bir kültürel mirasın taşıyıcısı olan Abdallık geleneği farklı yönleriyle önemli bir kültürel ve dini olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Kırşehir'de ikamet eden 'Abdallarda' Bektaşî geleneğinin izlerini ortaya çıkarmaktır. Abdalların hayatın çeşitli safhalarında, tabiat olaylarında, ateş ve hayvan kültürlerinde, ziyaret ettikleri yerlerde, müziklerinde bulunan dini motiflerde, inanç ve uygulamalarının yanı sıra ibadetlerine yönelik din anlayışları ve davranışlarına etki eden Bektaşî geleneğinin izleri Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri alanında incelenerek verilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın veri kaynaklarını ise görüşme sağladığımız Abdallar oluşturmaktadır. Çalışmamızı nitel araştırma desenlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri ise içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Görüştiğimiz Abdalların inanç ve uygulamalarını ayrı bir din veya mezhep olarak görmememize rağmen içinde bulundukları toplumun etkisi ile sünnilleşme artmış olsa da hala evlerinde bulunan bir takım ikonik fotoğraf ve nesneler ile Bektaşî geleneğinin derin izlerini taşıdıkları görülmektedir.

Araştırmamızın sonucunda Kırşehir Abdallarının hayat tarzında Bektaşî unsurlarının izlerini tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırma da Kırşehir Abdallarının inancı ve kültürel yapı üzerindeki değişiklikler incelenmiştir. Bu değişikliklere neden olan tasavvufi akımlardan 'Bektaşilik' içerisinde eriyerek bir takım izlerini bırakmış olması gösterilirken aynı zamanda içinde yaşadıkları sünni toplumun etkisi de göz ardı edilmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir Abdalları, Abdallar, Alevilik-Bektaşilik, İnanç.

ABSTRACT

**THE PLACE OF BEKTASHISM IN THE LIFESTYLE OF KIRŞEHİR
ABDALS**

M.Sc. Thesis

Preparer: Dilek DEMİR

Advisor: Prof. Dr. Emrullah FATİŞ

2024-

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Basic Islamic Sciences Department

Jury

Kırşehir, an important cultural hub in Anatolia, is renowned for its Abdal communities. The Abdal tradition, a custodian of a significant cultural heritage, presents itself as a vital cultural and religious phenomenon with various facets. This study aims to elucidate the traces of the Bektashi tradition among the Abdals residing in Kırşehir. The research examines the influence of the Bektashi tradition on the Abdals' religious motifs found in their music, beliefs, practices at different life stages, natural events, fire and animal cults, places of visitation, as well as their worship practices and behaviors. The primary data sources for this research are the Abdals with whom interviews were conducted. The study employs a qualitative research design, utilizing the interview method. The collected data were analyzed using content analysis.

Although we do not perceive the beliefs and practices of the Abdals as constituting a distinct religion or sect, it is observed that, despite the increasing trend of Sunnification influenced by the surrounding society, they still retain profound traces of the Bektashi tradition, as evidenced by certain iconic photographs and objects found in their homes. The findings of the study reveal that elements of the Bektashi tradition are present in the lifestyle of the Kırşehir Abdals. This research investigates the changes in the belief systems and cultural structure of the Kırşehir Abdals, attributing these changes to the influence of Sufi movements, particularly Bektashism, while also considering the impact of the Sunni society in which they reside.

Keywords: Kırşehir Abdals, Abdals, Alevism-Bektashism, Belief.

ÖN SÖZ

Abdallık, medeniyetlerin beşiği olan Anadolu’da yüzyıllardır süre gelen, zengin bir kültürel mirasın en önemli durağıdır. Zaman içerisinde değişen, gelişen ve dönüşen *Abdal* kavramı sadece lügatteki manalarının ötesine aşmış, zamanın akan döngüsü içerisinde Anadolu’nun mümbit olan fiziki ve manevi iklimi içerisinde mayalanarak adeta bin bir desenden oluşan bir Anadolu kilimi gibi farklı hâl ve boyutlar kazanmıştır.

Büyük bir gelenek olan Abdallığın yaşayan temsilcileri konumundaki günümüz Abdalları, içerisinde bulunduğumuz coğrafyada özellikle Anadolu bozkırları üzerinde derin bir nefes olarak hayatlarını sürdürmektedirler. Abdallık, adeta göğe yükselen bin basamaklı bir merdiven gibidir. Son dönemin büyük Abdal temsilcilerinin hayatlarına bakıldığı zaman bu geleneğin ne denli büyük bir fikir ve inanç külliyyatına sahip olduğu görülecektir. Zira Abdallığın en önemli tevassut noktası gönüldür. Bu durumu Neşet Ertaş’ın *Gönülle yaşarsam dünya benim, Gönülsüz yaşarsam dünyayı neyleyim* ifadesi çarpıcı bir şekilde özetlemektedir.

Kırşehir, Abdal topluluklarına ev sahipliği yapması açısından ülkemizin önemli kültürel şehirlerinden biridir. Çalışmamızı Kırşehir’in kıymetli hazinelerinden olan Abdal toplulukları üzerine yöneltmemizin en önemli gayesi bu güzide geleneğin mirasçıları olan seçkin şahsiyetlere dair alanda yapılan çalışmalara küçük bir parça dahi olsa katkı sunabilmektir.

Çalışmamızın giriş bölümünde; araştırmamıza kaynaklık eden, sahada yürütülmüş çalışmalara yer verildi. Birinci bölümde araştırmamızın sınırlılığını oluşturan Kırşehir ili hakkında detaylı malumat verilmesinin ardından, Abdal kavramı ve Anadolu’daki Abdal varlığı ve Abdalların Kırşehir özelindeki durumları farklı başlıklar altında incelendi. İkinci bölümde Hacı Bektâş-ı Velî ve Bektaşilik başlığı altında açılan konu başlıklarından yararlanarak Hacı Bektaşî Veli’nin hayatı, eserleri Bektaşiliğin oluşum sürecini etkileyen tasavvufi akımlar, Balım Sultan ile kurumsallaşma dönemi ve Bektaşiliğin İnanç sistemi ele alındı. Üçüncü bölüm, sahada görüştüğümüz Abdal geleneğinin temsilcisi olan otuz yedi kişi ile yapılan saha görüşmesinden elde edilen bilgileri kapsamaktadır.

En başta çalışmamı başarılı bir şekilde bitirmemi nasip eden Rabbime Şükürler olsun. Benim bugünlere gelmemde, en büyük desteği sunan her zaman arkamda koca bir çınar gibi durarak varlıklarını hissettiğim ve şükür sebebi saydığım annem Huri Demir’e ve babam Tahsin Demir’e tüm fedakârlıkları ve destekleri için teşekkür etmek isterim. Ayrıca kardeşim umudum olan Ümit Demir’e teşekkür ederim.

“Kırşehir Abdallarının Hayat Tarzında Bektaşiliğin Yeri” adlı tez çalışmamda bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, kıymetli hocam Prof. Dr. Emrullah Fatış’e teşekkür ederim. Aynı zaman da araştırma süreci boyunca engin bilgi ve tecrübeleriyle çalışmama katkıda bulunan hem akademik hem de kişisel alanda donanımlı hale gelmem için büyük çabalar sarf eden kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet Gökbel’e teşekkür ederim.

Alan araştırmam boyunca tanıma fırsatı bulduğum insani yönlerine hayran kaldığım başta, Adem Göçer, Birol Ertaş, Burhan Ertaş, Çetin İçten, Akbaba Karakuş, Sultan Ertaş, Yasemin Ertaş, Selma Ertaş Musa Çekiç, Hüseyin Ateşli, Ali Başaran ve özellikle Yusuf Deveci ile birlikte adını sayamadığım, bana kapılarını ve yüreklerini açan tüm ustalarım teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam boyunca görüşmelerimde bana eşlik eden zorlandığım her noktada desteklerini esirgemeyen, arkadaşım Büşra Doğu’ya ve arkadaşım Tuğba Ergüleç’e teşekkürü bir borç bilirim.

Gayret bizden, tevfik Allah’tandır.

Dilek DEMİR

Kırşehir-2024

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	vi
TABLO LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu.....	4
2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	4
3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	5
4. Araştırmanın Çalışma Grubu	5
I.BÖLÜM	6
1. KIRŞEHİR ABDALLARI.....	6
1.1. KIRŞEHİR	6
2. ANADOLUDA ABDALLAR.....	8
2.1. ABDAL KELİMESİNİN ETİMOLOJİK VE TARİHİ SERÜVENİ.....	8
2.2. TARİHİ GELİŞİMİ	10
3. KIRŞEHİR'DE ABDALLAR.....	11
3.1. TARİHİ GELİŞİMİ	11
3.2. EKONOMİK DURUMLARI ve İCRA ETİKLERİ MESLEKLER.....	12
3.3. DEMOĞRAFİK YAPI.....	14
3.4. EĞİTİM DURUMLARI	14
3.5. AİLE YAPISI.....	15
3.6. BOZLAK KÜLTÜRÜ	16
II. BÖLÜM.....	19
1. HACI BEKTAŞİ VELİ VE BEKTAŞİLİK.....	19
1.1. HACI BEKTAŞİ VELİ	19
1.1.1. HAYATI.....	19
1.1.1.1. Doğumu ve Soyu	19
1.1.1.2. Anadolu'ya Gelişi.....	20
1.1.1.3. Lakapları.....	21
1.1.2. ESERLERİ	22

1.2. BEKTAŞLİĞİN TEŞEKKÜL DÖNEMİNDE TASAVVUFİ YAPI.....	22
1.2.1. YESEVİLİK.....	22
1.2.2. KALENDERİLİK.....	23
1.2.3. BABAİLİK	23
1.2.4. MELAMİLİK.....	24
1.2.5. HAYDARİLİK.....	24
1.3. BALIM SULTAN VE BEKTAŞİLİĞİN KURUMSALLAŞMASI.....	24
1.4. BEKTAŞİLİK İNANÇ SİSTEMİ	25
1.4.1. TANRI TASAVVURU	25
1.4.2. EHL-İ BEYT SEVGİSİ.....	26
1.4.3. ON İKİ İMAM İNANCI	27
1.4.4. TEVELLÂ – TEBERRÂ.....	27
1.4.5. MEHDİ İNANCI.....	28
1.4.6. AHİRET İNANCI	28
1.4.7. MİRAC OLAYI VE KIRKLAR MECLİSİ	29
1.4.8. DÖRT KAPI KIRK MAKAM	30
III. BÖLÜM	32
KIRŞEHİR ABDALLARININ HAYAT TARZINDA BEKTAŞİLİĞİN YERİ	32
3.1. HAYATIN ÇEŞİTLİ SAFHALARI İLE İLGİLİ İNANÇ, ÖRF, ADET ve UYGULAMALAR.....	32
3.1.1. DOĞUM	32
3.1.1.1. Kısırlığın Nedenleri.....	32
3.1.1.2. Kısırlığı Engellemek İçin Alınan Önlemler	33
3.1.1.3. Düşük Belirtileri Nelerdir ve Alınan Önlemler.....	36
3.1.1.4. Hamileliğin Belirtileri	37
3.1.1.5. Cinsiyet Belirleme	38
3.1.1.6. Doğuma Hazırlık.....	39
3.1.1.7. Doğumu Kolaylaştıran Uygulamalar	40
3.1.2. DOĞUM SONRASI VE ÇOCUK	41
3.1.2.1. Çocuğu Yaşamayanlara Yapılan Uygulamalar	41
3.1.2.2. Gebelikten Korunma Yolları	42
3.1.2.3. Lohusalık.....	43
3.1.2.4. Anne Sütünün Yetersizliğine Karşı Alınan Tedbirler	43
3.1.2.5. Al Basması ve Korunma Yolları	44
3.1.2.6. Kırk Basması ve Korunma Yolları.....	46

3.1.2.7. Kırklama ve Kırk Çıkarma	47
3.1.2.8. Bebeği Nazardan Koruma Yolları	48
3.1.2.9. Konuşamayan ve Yürüyemeyen Çocuklar İçin Yapılan Uygulamalar	49
3.1.2.10. Diş Hediği ve Diş Çıkarma	49
3.1.2.11. Sünnet	50
3.1.2.12. Kirvelik/Musahiplik	51
3.1.2.13. Çocukla İlgili Toplum Arasındaki Diğer İnanışlar	51
3.1.3. DÜĞÜN VE EVLENME	53
3.1.3.1. Kısmet Açmak	53
3.1.3.2. Evlenme Biçimleri	54
3.1.3.3. Evlenme Çağı ve Eş Seçimi	55
3.1.3.4. Gençlerin Evlenme Taleplerini İşaret Eden Bulgular	56
3.1.3.5. Görücülük ve Kız Görme	57
3.1.3.6. Dünürücü Yollama	57
3.1.3.7. Nişan ve Düğün Arasında Yapılan Uygulamalar	59
3.1.3.8. Düğün	59
3.1.3.9. Nikâh	64
3.1.3.10. Duvak Açma ve Kekil (Kâkül) Kesme	64
3.1.3.11. Boşanma	65
3.1.4. ÖLÜM	65
3.1.4.1. Ölüm Öncesi İnanışlar	65
3.1.4.2. Ölecek Bir Hasta İçin Alınacak Önlemler	66
3.1.4.3. Ölüm, Defin Hazırlığı ve Kefenleme	67
3.1.4.4. Taziye	68
3.1.4.5. Mevtanın Anılması	70
3.1.4.6. Mevtanın Eşyaları	71
3.1.4.7. Baş Sağlığı ve Yas	71
3.1.4.8. Mezar ve Mezarlık Ziyareti	71
3.2. TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ İNANÇ VE UYGULAMALAR	72
3.3. ATEŞ VE HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇ VE UYGULAMALAR	76
3.4. ZİYARET YERLERİ	79
3.5. MÜZİK İLE İLGİLİ DİNİ MOTİFLER	80
3.5.1. ÂŞIK SAİD (1835-1910)	80
3.5.2. MUHARREM ERTAŞ (1913-1984)	83
3.5.3. HACI TAŞAN (1930-1983)	84

3.5.4. ÇEKİÇ ALİ (1933-1973)	86
3.5.5. NEŞET ERTAŞ (1938-2012)	86
3.6. İNANÇ ve UYGULAMALARA YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR..	89
3.6.1. Tanrı Tasavvuru	90
3.6.2. Ehl-i Beyt Sevgisi	92
3.6.3. On İki İmam İnancı	92
3.6.4. Tevellâ - Teberrâ	93
3.6.5. Mehdi İnancı	94
3.6.6. Ahiret İnancı	95
3.6.7. Miraç Olayı ve Kırklar Meclisi	95
3.6.8. Dört Kapı Kırk Makam	97
3.6.9. Nazar İnancı	97
3.7. İBADETLERE YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR.....	99
3.7.1. NAMAZ	99
3.7.2. HAC	101
3.7.3. ZEKÂT VE FİTRE	102
3.7.4. KURBAN	103
3.7.5. ORUÇ	104
3.7.6. AŞURE	105
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	112
İNTERNET KAYNAKLARI	115
KAYNAK KİŞİLER	116
ÖZGEÇMİŞ	118

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Dört Kapı Kırk Makam.....	31

KISALTMALAR

as.	: Aleyhisselâm
bas.	: Baskı, Basım
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Dr.	: Doktor
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazret, Hazreti
K.K.	: Kaynak Kişi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve başkası/ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
yy.	: Yüzyıl
mah.	: Mahallesi
Prof.	: Profesör
İsam.	: İslam Araştırmaları Merkezi

GİRİŞ

İç Anadolu bölgesinde yer alan ve Ankara, Kayseri gibi şehirlere komşu olan Kırşehir, tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Tarihi Hititlere kadar uzanan Kırşehir, Bizans döneminde *Makissos* adıyla anılmaktadır. Kentin ismi Türkler tarafından *Kır Şehri*, *Kırın Şehri* gibi isimlerle anılarak günümüzdeki hâlini almıştır (Saygılı, 2015: 17).

Kırşehir, 14. Yüzyılda büyük bir gelişme göstermiştir. Başta ahlaki bir esnaf örgütlenmesi olarak görülen Ahilik teşkilatının merkezi olmuştur. Ahi Evran hazretleri bu kentte yaşamıştır. Yine tarihimizin önemli mutasavvıflarından birisi olan Âşık Paşa da Kırşehir’de yaşamıştır. Kırşehir’de bulunmuş bir başka önemli isim ise yine büyük bir mutasavvıf olan Gülşehri’dir. Ahi Evran, Âşık Paşa ve Gülşehri’nin dışında bir diğer önemli isim ise hiç şüphesiz Cacabey’dir. Cacabey yaptığı ilmi çalışmalarla dönemin dikkat çeken simaları arasında yer almaktadır. Sadece isimlere bakıldığında bile Kırşehir’in tarih içerisinde ne denli önemli ölçüde ilim ve kütür merkezlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Zira adını zikrettiğimiz bu isimler; sosyal ve dini hayat, edebi muhit gibi önemli alanlara nüfuz etmiş önemli şahsiyetlerdir.

Kırşehir üzerindeki varlıkları çok önemli olan, şehrin önemli bir zenginliği ve büyük bir kültürün taşıyıcısı konumunda olan Abdalların varlığı son derece kayda değer bir durumdur. Abdal kelimesinin pek çok tarifi yapılmış ve zaman içerisinde bu kavramın tarifinin de değiştiği gözlemlenmiştir. Abdal kelimesi mana evreninde hoşgörölü, gönöl ehli, derviş meşrepli kimse olarak tanımlamasının olduğunu söylemek mümkündür. Kırşehir’de bulunan Abdal topluluklarının yoğunluğu da yine Kırşehir’e büyük bir değer katmaktadır. Zira Unesco tarafından Kırşehir’in Yaratıcı Şehirler Ağına müzik alanında girmesi ve bu konuda Türkiye ilk olmanın yanı sıra tek olması da bu durumun göstergeleri arasındadır. Hiç şüphesiz Kırşehir’de bulunan Abdal topluluklarının sosyal hayattaki rolleri ve etkileri sadece müzik alanı ile sınırlı değildir. Sosyo- kültürel alandan sanata, sanattan inanç sistemlerine ve toplumsal yaşamın her noktasına temas eden bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadırlar. İnanç sistemlerinden kastımız ise Bektaşî inancının Abdallar üzerinde olan etkisidir.

Anadolu coğrafyasında yaşayan ve büyük bir kültür mirasının taşıyıcısı olan Abdal toplulukları hiç şüphesiz araştırmacılarının dikkatini çekmektedirler. Zira Abdal toplulukları araştırmacılar için mümbit bir sahanın ev sahipliğini yapmaktadırlar. Sosyal Bilimler ’in farklı disiplinlerine kaynaklık etmelerinin yanı sıra farklı noktalara ışık tutmaları da kayda değer bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sahaya bakıldığında pek çok yüksek lisans ve doktora tezlerinin, kitap ve makaleler gibi bilimsel yayınların yanı sıra araştırma-inceleme yazılarının kaleme alındığı görülmektedir. Araştırmamız sırasında yararlandığımız, bize yol gösteren ve araştırmamıza kaynaklık eden eserlere burada değinmiş olacağız. Zira bilimsel bilgi, kendisinden evvel ortaya konan bilgileri dayanak alarak ve birikerek, değişerek, güncellenerek ilerlemektedir.

Saim Ayata tarafından 2006 yılında kaleme alınan *Kırşehir Yöresi Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma* isimli doktora tezi Kırşehir Abdalları hakkında dini inanç ve uygulamalarının Dinler Tarihi metodolojisine göre değerlendirilmesini içermektedir. Ayata, kaleme aldığı doktora tezinde, Abdal topluluklarının inanç yapılarının sistemleşmediğini ve birbirilerinden farklılıklar gösterdiklerini ve birtakım çelişkilerin bulunduğunu belirtir. Abdalların inanç ve uygulama sistemlerini farklı bir mezhep olarak görmeyen araştırmacı; bu toplulukların inanç yapılarını, kendilerini Hz. Ali'ye yakın hissedenden gruplarda görmeyen mümkün olduğunun da altını çizmektedir (Ayata, 2006).

Yine aynı yıl içerisinde *Sosyal ve Dini Yaşam Açısından Günümüz Orta Anadolu Abdalları -Kırşehir Örneği* – isimli doktora tezi Şahin Gürsoy tarafından kaleme alınmıştır. Gürsoy, araştırmasında Kırşehir Merkez ve Kaman ilçesinde bulunan Abdal toplulukları üzerine yoğunlaşarak, bu toplulukların sosyo- ekonomik, siyasi ve dini yaşamlarını inceleyen ciddi bir çalışma ortaya koymuştur. Sahaya büyük katkı sunan bu eserde, Alevi-Bektaşî geleneğinden gelen Abdalların aynı zamanda Sünni inanç yapısının da belirgin olduğu söylenmektedir. Bununla birlikte Gürsoy, sahada Alevi-Bektaşî geleneğinden Abdalların cem törenlerine katılımının az olduğunu ve dedelik kurumuna bağlılığın da zayıfladığının altını çizmektedir. Abdalların sosyal hayatlarında geniş aileden çekirdek aileye geçtikleri, göçebe yaşam tarzının sürmediği, ekonomik hayatlarının daha çok müzisyenlik üzerine kurulu olduğu da değinilen diğer hususlar arasındadır (Gürsoy, 2006).

Şahin Gürsoy ve Saim Ayata'nın doktora tezleri dışında Barış Gürkan tarafından 2019 yılında literatüre kazandırılan bir diğer doktora tezi ise *Çoklu Kimlik, Meslek, Akrabalık ve Müzik: Orta Anadolu Abdalları'nın Müziksel Dinamikleri* isimli çalışmadır. Gürkan kaleme almış olduğu doktora tezinde, Orta Anadolu'daki Abdal topluluklarının müziksel dinamiklerini; çoklu kimlik, akrabalık ve meslek kavramları üzerinden analiz etmektedir (Gürkan, 2019).

Bu üç doktora tezi dışında, yine sahada yapılan araştırmalar arasında yüksek lisans tezlerinin varlığı da göze çarpmaktadır. Serdar Erkan; 2008 yılında *Kırşehir Yöresi Halk Müziği Geleneğinde Abdallar* isimli yüksek lisans tezinde, Kırşehir Abdallarının icra ettikleri müzikal

geleneği ve yapıyı incelemiştir. Erkan'ın sahada yapmış olduğu bu araştırma müzik alanı ile sınırlı kalmış ve Abdal topluluklarının müzik olgusu farklı yönleriyle irdelenmiştir (Erkan, 2008).

Yeşim Yıldız ise 2012 yılında halk bilimi açısından Kaman Abdalları zerine yoğunlaşarak, *Kaman Abdalları'nın Halk Bilimi Açısından İncelenmesi* isimli yüksek lisans tezini kaleme almıştır. Yeşim Yıldız araştırmasında; Kaman Abdallarının doğum, sünnet, evlenme, düğün ve ölüm merasimleri, inanç durumları ve sözlü edebiyat ürünlerini sosyokültürel bakımdan değerlendirmektedir. Kaman abdallarından elde edilen fıkralar, ninniler, masallar, türküler vb. rnlerden hareketle zor bir yaşam geçirdikleri vurgulanmaktadır (Yıldız, 2012).

Kırşehir İli Abdallarında Geçiş Ritüelleri isimli yüksek lisans tezi, 2015 yılında Yasemin Saygılı tarafından hazırlanmıştır. Saygılı, araştırmasının amacını Kırşehir Abdallarının Geçiş Ritellerini Halk Edebiyatı/ Halk Bilimi açısından incelenmesi olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim de Saygılı,  önemli geçiş dönemi üzerinde Abdallar zerine yoğunlaşmaktadır. Bu geçiş dönemleri doğum, evlenme ve ölüm olarak ele alınmıştır (Saygılı, 2015). Literatürde karşımıza çıkan bir araştırma inceleme niteliği barındıran eser ise Adnan Yılmaz'ın hazırlamış olduğu *Kırşehir rneklemesiyle Anadolu Abdalları* isimli kitaptır. Adnan Yılmaz hazırlamış olduğu bu eserinde; gelenek içerisinde Kırşehir Abdalları, Abdallarda bozlak, Abdal toplulukların önde gelen isimleri gibi konularda vermiş olduğu bilgilerin yanı sıra kitaba Abdal anılarını ve hikâyelerini de eklemiştir. Bunların dışında Kırşehir Abdallarının bozlaklarda kullanmış oldukları kavram ve sözcüklere yüklenilen anlamları da irdemesi eseri oldukça değerli kılmaktadır (Yılmaz, 2006).

1. Araştırmanın Konusu

Çalışmanın konusu “Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri” alanında Kırşehir Abdallarının Hayat Tazında Bektaşî inancının kuramsal arka planını derinlemesine ve sistemli bir şekilde incelenmesidir. Abdallık geleneği ve kültürü Alevi-Bektaşî topluluklardan farklılık göstererek, nüfusun az olmasına rağmen son dönemlerde kapalı toplum özelliği kırılmaya çalışılsa da tam anlamıyla bu durum aşılamamıştır. Buradan hareketle gelenek, görenek, inanç ve uygulamalardaki ritüellerini koruyabilmişlerdir. Ayrıca Abdallık geleneği ve kültürü, bölgesel bir tesirden ziyade dünya çapında bir ilginin odağı olmuştur. Zira bu durumu, 2019 yılında Kırşehir’in Unesco tarafından yaratıcı şehirler kapsamında *müzik şehri* seçilmesi kanıtlar niteliktedir. Hiç şüphesiz bir geleneğin, bir kültürün ortaya çıkışında ve onun sonraki devirlere aktarılmasında özne insandır. Günümüzde Abdallık geleneğinin temsilcisi olarak Abdallar bulunmaktadır. Abdallık üzerinde pek çok akademik çalışmanın yapılması gereken veya yapılabileceği zengin bir kaynak olarak göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda araştırmamızın konusunu Kırşehir Abdallarının hayat tarzında Bektaşîliğin yeri oluştururken, çalışmamızı Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri metodolojisine göre tespit ederek dini fenomenlerin analizi ve değerlendirmesi sonucunda Abdalların hayatında bulunan Bektaşî inancının izlerini tespit etmek mümkündür.

2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmamızı Kırşehir ilindeki Abdallık geleneği içerisinde yetişmiş insanlarla sınırlayarak onların yaşam tarzları üzerinde Bektaşî inancının etkisi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın boyutlarını teorik ve pratik olmak üzere iki farklı ayağı bulunmaktadır. Teorik kısımda araştırmanın daha anlaşılır kılınması amacıyla başta Abdalların Anadolu’daki dağılımı ve Kırşehir özelindeki durumları incelenecek olup daha sonra da Hacı Bektâş-ı Velî, Bektaşîliğin teşekkül dönemi, Balım Sultan ile Kurumsallaşması ve Bektaşîliğin inanç sistemi ele alınmıştır. Çalışmanın teorik bölümü diye ifade ettiğimiz kısımla pratik kısma zemin oluşturulduktan sonra sahada belirlenen sayıda kişi ile görüşülerek Kırşehir Abdallarının yaşam tarzları üzerinde Bektaşî inanç ve uygulamaları açısından irdelenmiştir.

Çalışmamız Kelam ve İtikadi İslam Mezheplerine disiplinine bağlı olarak yapılan bir alan araştırmasıdır. Araştırma kapsamında alana gidilerek aşağıdaki yöntemlerle bilgiler toplanmıştır.

Alan araştırmaları sosyal grupların içinde yaşadığı kültürel yapının bilimsel metotlarla incelenmesidir. Aynı zamanda alan araştırmacısının katılımcılar üzerinde güvenlerini kazanarak ilerlemesi gerekmektedir. Bilgi edinilen kişiler o toplumun bütünü kapsamaktadır.

Yaptığımız bu çalışma da Kırşehir yöresinde yaşayan Abdal kültürünü temsil eden ve geçimlerini müzisyenlikle sağlayan T.C. Kültür Bakanlığı Kırşehir Abdallar Müzik topluluğu üyeleri ve UNESCO'nun Yaşayan İnsan Hazinesi unvanını alan Âdem Göçer gibi Abdal kültürünün önde gelen simaları ve aileleriyle görüşülerek alan- saha çalışması- derleme yoluyla bilgi toplanmıştır. Görüşmecilerin izni dâhilinde ses kaydı alınmış olup toplanan veriler bilgisayara aktarılıp sınıflandırılarak yazıya geçirilmiştir. Ayrıca alan araştırması bir araştırma metodu olarak katılma, görüşme ve gözlem gibi metotlar kullanılmış olup derinlemesine bir araştırma yapılmıştır. Abdal kültürünü hayatın çeşitli safhalarından başlayarak tabiat olaylarında, ateş ve hayvan kültlerinde, ziyaret ettikleri yerlerde, müziklerinde bulunan dini motiflerde, inanç ve uygulamalarının yanı sıra ibadetlerine yönelik din anlayışları ve davranışlarına etki eden Bektaşî unsurlarını incelenmiştir.

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kırşehir Abdalları kendilerine özgü yaşam biçimleri ile büyük bir geleneğin hem sahibi hem de kuşaklara bu geleneğin aktarılmasında en önemli özne konumundadırlar. Kırşehir Abdallarının yaşam tarzlarına baktığımızda Bektaşiliğin onlar için önemli bir mihenk olduğu kanaatindeyiz. Zira Kırşehir Abdallarının yaşamış/yaşayan önemli simalarının gerek verdikleri demeçler gerekse yaşam biçimlerindeki uygulamalar bu durumu kanıtlar niteliktedir. Çalışmanın amacı, onların hayat biçimleri üzerinde Bektaşî geleneğinin yerini ortaya koymaktır. Bu çalışma güncel olmasıyla birlikte Abdallar üzerinde etkisi olan Bektaşî inancını bugünkü bilinen şekli ile ifade etmek için Bektaşî inanç sistemi ve ritüellerini oluşturan tarihi süreci ele alarak açıklamaktır. Ayrıca Abdallarının hayatına etki eden Bektaşî inancına ne derece de bağlı oldukları ritüel ve uygulamaları yerine getirmedeki özenleri araştırmamızı derinleştirmektedir.

Bektaşî inanç sistemini oluşturan tarihi süreç ile birlikte sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamlar etkin bir alana sahiptir. Çalışmanın konusunu meydana getiren “Kırşehir Abdallarının Hayat Tarzında Bektaşiliğin Yeri” Abdalların Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri alanında daha önce çalışılmamış olması ve bununla birlikte aynı toplum içerisinde yaşadığımız bu sosyo-dini gruba muhalif olan önyargılardan kurtarılması açısından önem arz etmektedir.

4. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu ise T.C. Kültür Bakanlığı Kırşehir Abdallar Müzik topluluğu üyeleri, UNESCO'nun yaşayan insan hazinesi unvanını alan Âdem Göçer, Kamandan Akbaba Karakuş ve ailesi ile birlikte Abdal kültürünün önde gelen temsilcileri oluşturmaktadır.

I.BÖLÜM

1. KIRŞEHİR ABDALLARI

1.1. KIRŞEHİR

Medeniyetlerin beşiği olan Anadolu, birbirinden kıymetli illeri ile yüzyıllardır gerek tarihî gerek kültürel ve coğrafi dikkatleri üzerine toplamaktadır. Kendi öz değerleri tarafından ozanlar diyarı olarak tanımlanan Kırşehir; tarih boyunca Ahi Evran, Gülşehri, Aşıkpaşa, Şeyh Edebali ve Süleyman Türkmâni, Cacabey gibi pek çok tarihî şahsiyetleri ağırlamış önemli bir durak noktasıdır.

Türkçe bir isme sahip Kırşehir’e adının Abbasiler döneminde Türkler tarafından verildiği düşünülmekle beraber Timur’un bitki örtüsünden dolayı bu ismi verdiği de ifade edilenler arasında yer almaktadır (Gürsoy, 2006: 30). Bizans döneminde ise *Makissos* adıyla anılan Kırşehir, Justinianopolis ismi ile de anılmıştır (Saygılı, 2015: 17). Şehrin ismi ile ilgili Saygılı’nın aktarmış olduğu şu anekdot oldukça dikkat çekicidir:

“Uçsuz bucaksız kırın ortasında yükselen bu kente Türkler “Kır Şehri” demişlerdi. “Kır Şehri” adı halk dilinde “Kırşehir” oldu. Bugün bile, yörenin bazı köylerinde yaşayan halk, burasını “Kır Şehri” diye anar. Kırşehir’in ismi Türkçedir. Bir rivayete göre de Timur’un Anadolu’ya gelişinde kendisine karşı koyan burada yaşayan halkı göstererek “Kırın Şehri” dediği, daha sonra bunun “Kır şehri” olarak değiştiği ve bugünkü ismini aldığı söylenmektedir.” (Cihan, 1990: 26).

Araştırma sahamız olan Kırşehir; çevresinde Ankara, Kayseri gibi büyük şehirlere mesafe olarak yakınlığıyla birlikte Kırıkkale, Yozgat, Nevşehir ve Aksaray tarafından da çevrelenmiş bulunmaktadır. Coğrafi konumu itibariyle İç Anadolu bölgesinde yer alan Kırşehir, iklim özellikleri bakımından da bulunduğu yerin karasal iklim tipini yansıtmaktadır. Bitki örtüsü de buna bağlı olarak bozkırken doğası da kırsal olarak şekillenmiştir. Yakın dönem tarihimizde iki kez il olan Kırşehir; biri merkez ilçesi olmak üzere Kaman, Mucur, Akpınar, Çiçekdağı, Akçakent ve Boztepe olmak üzere toplam yedi ilçeye sahiptir. Şehrin ekonomik yapısı daha çok tarım ve hayvancılığa bağlı olarak ilerlemektedir. Bunun yanı sıra bazı önemli fabrikalarla da şehirde sanayi kollarına dayalı ekonomik yaşam devam etmektedir. Şehirde bulunan ve bugün pek çok farklı fakültesi olan Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi de öğrenci potansiyeli ile şehrin ekonomisine katkı sunmaktadır. Fakat bu dar ekonomik çevre kentten farklı bölgelere göç verilmesinin önüne geçememiştir. Bu göç hareketlerinden araştırmamızın odak noktasında bulunan Abdal toplulukları da etkilenmiştir. Zira sahada yürütmüş olduğumuz araştırma

esnasında bu toplulukların iş bulma kaygısı ile İzmir gibi illere göç etmeleri gözlemlerimiz arasında yer almaktadır.

Şehrin kültürel havasına baktığımız zaman âşıkların, tarihî ve ilmî şahsiyetlerin, efsanelerin zengin varlığı doğrudan kendisini göstermektedir. Şehirde; Kırşehir Kalesi Efsanesi, Karacakurt Efsanesi ve Terme Efsanesi oldukça meşhurdur. Yine bu kentte yaşamış ve adını duyuran Âşık Said, Âşık Seyfullah, Muharrem Ertaş, Çekiç Ali ve Neşet Ertaş gibi önemli isimler yer almaktadır. Kentin yüzyıllar öncesine gittiğimizde ise yaşadıkları ve sonraki dönemleri üretmiş oldukları edebî ve ilmi eserleri ile birlikte fikri öğretileriyle etkilemiş olan kıymetli tarihi şahsiyetler bulunmaktadır. Kurmuş olduğu Ahilik teşkilatı ile döneme damgasını vurmakla kalmayan, ahlak örgütlenmesini yüzyıllar sonrasında taşıyan Ahi Evran; yine edebî eserleri ve Türkçeye olan büyük katkısı ile Aşıkpaşa ve tercüme eserleri ile tasavvufî külliyata katkıda bulunan Gülşehri, ilmî çalışmalarıyla gök bilimine büyük katkı sunan Cacabey kentin önemli tarihî simaları arasında yer almaktadır.

Ana hatlarıyla kısaca değinmeye çalıştığımız Kırşehir Abdal topluluklarının yoğunluğuyla öneme sahip olmasının yanı sıra aynı zamanda Abdallar için de önemli kadim bir şehirdir. Zira Abdal topluluğunun en önemli isimlerinden Neşet Ertaş'ın gönül dünyasında Kırşehir şu şekilde yankılanmaktadır:

“Ana vatanımsın baba yurdumsun

Ozanlar diyarı şirin Kırşehir

Uzak kaldım gurbet elde derdimesin

Hasretin bağrında derin Kırşehir

Hasretin bağrında derin Kırşehir

Derin Kırşehir

Kimi engin kimi yüksek evlerinen

Kimi fakir kimi zengin böyleyinen

Kazaların nahiyelerin köylerinen

Gönlümün içinde yerin Kırşehir

Gönlümün içinde yerin Kırşehir, yerin Kırşehir”

2. ANADOLUDA ABDALLAR

2.1. ABDAL KELİMESİNİN ETİMOLOJİK VE TARİHİ SERÜVENİ

Açmış olduğumuz bu başlıkta, tezimizin odak noktasında bulunan ‘Abdal’ kelimesinin/kavramının zaman içerisinde yapmış olduğu anlamsal yolculuğu irdelemeye çalışacağız. Zira dildeki bazı kelime ve/veya kavramlar zaman içerisinde farklı anlamlar yüklenerek dildeki canlılığını korumaktadırlar. Bu durumun en temel sebebi ise dilin canlı bir varlık olmasıdır.

Abdal kelimesinin tarih sahnesinde ilk defa Akhunlar için kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Akhunlar; Hint, Bizans ve Süryani kaynaklarında farklı isimlerin yanında Abdal olarak da geçmektedir (Konukçu, 1973: 39-44). Abdal kelimesi, Arapça kökü b-d-l olan, bedil kelimesin çoğulu olarak karşımıza çıkar ve kişinin Allah’a yönelmesini ifade eder (Erkaya, 2022: 467-470). Abdal kelimesi üzerine sahada en eski ve en ciddi çalışmayı yapan Fuad Köprülü kelimenin kökü hakkında şu değerlendirmede bulunur:

“Abdal kelimesinin manası ve mahiyeti hakkında Arap lügatçileri kati bir şey söylemiyor. Gramer noktasından, bu kelime, badal (bdl) sözünün cem’i (çoğulu) olması lazımdır. Fakat Abdalın müfredi (tekili) olmak üzere bedil kelimesi daha çok kullanılmaktadır. Hâlbuki bedil’in cem’i Arap gramerine göre budala olması icap eder. Bundan başka, Abdal sözünün münferidi tekili olan bdl’de “abit zahit, münzevi” manalarında hiçbiri yoktur.” (Köprülü, 2014:434).

Abdal kelimesinin bu kadar eski bir dönemden beri var olması onun anlam dünyasını, zamanın farklı evrelerinde çeşitlendirmiştir. TDK’nin güncel Türkçe sözlüğünde Abdal kelimesinin üç farklı anlamının olduğu görülmektedir:

“1. Dilenci kılıklı, üstü başı perişan kimse.

2. Gezin derviş:

“Varıp yaslanayım Hacı Bektaş'a / Abdalın olayım çullar içinde”- Gevheri

3. Davul, zurna çalmayı meslek edinmiş (kimse).” (bkz. <https://sozluk.gov.tr/>)

Abdal kelimesinin sözlükteki anlamları yukarıda belirttiğimiz gibi olmakla beraber, tasavvuf sahasında ise daha geniş ve kapsamlı bir anlam evrenine sahiptir. Bu alanda Abdal kelimesi, daha çok dünya ile olan ünsiyetlerinden sıyrılıp kendilerini hakka adayan ve ricâlû’l-gayp diye isimlendirilen bir evliya zümresinde yer alan erenler yahut da sufiler olarak hayat bulmaktadır. Tasavvufi düşüncede, Allah yeryüzündeki bazı kimselere birtakım vazifeler vermiştir ve bu kimselerin herkes tarafından tanınıp bilinmemesinden dolayı da gayp erenleri

olarak tarif edilmektedirler. Ricâlü'l- gayp zümresi içerisinde; kutup, iki imam, dört evtâd, yedi ebdâl, kırklar ve yetmişler bulunmaktadır. Abdal, burada yediler olarak bilinmektedir. Abdalın dokuz kişi olduğu veya kırklarında Abdaldan sayıldığı rivayetler de vardır. Tüm bunlarla birlikte Abdal; tasavvufî düşüncede güçleri, etkileri, sayıları ve yerleri ile teferruatlı bir şekilde belirtilmektedir (Gökbel, 2019:2-4)

M. Esad Erkaya çevirmiş olduğu makalede, Hz. Ali'nin Abdallar Şâm'dadır sözünün rivayetinden bahseder. Bunun dışından da Hz. Ali tarafından rivayet edilen Peygamber efendimize ait bir hadisin dipnotunu düşer. Buna göre Efendimiz Abdallar hakkında şu ifadelerde bulunur: Abdallar “Şâm'dadır. Onlar kırk adamdır. Onlardan birisi vefat ettiğinde, Allah onun yerine başka birini geçirir. Onların hatırına yağmur yağdırılır, onların duasıyla düşman karşısında zafer elde edilir, onlardan dolayı Şâm ehlinden azâb kaldırılır.” (Erkaya, 2022:468) Tasavvufunda nefsin tezkiyesi, kalbi ve gönlü tanıma tekamülü, içsel yolculuk gibi boyutları düşünüldüğünde Abdallar için şu ifadeler kıymetli olacaktır: “Abdaldık Arif-i nefis olmak veya ölmeden evvel ölmek veya Abdal olup Hakk'a vuslat etmek gibi tabirlerin delili, özge bir âlem, ilahî bir aşk ve şevke dayanan manevî bir halet-i ruhiyedir.” (Ayata 2006: 26).

Abdal kelimesi on iki ve on dördüncü yüzyıllarda Farsça tarihi ve edebi metinlerde derviş manasında kullanılırken on beşinci yüzyıl metinlerinde meczup, derviş manasında kullanılmıştır. On altıncı yüzyıl metinlerinde ise Kalenderîlere benzeyen serseri dervişler içinde kullanılan bir tabir olmuştur. Fakat burada en önemli husus, Abdal kelimesinin İran sahasından daha çok Anadolu Türkleri arasında kullanıldığının yadsınamaz gerçekliğidir. Zira on dördüncü asırda Abdal lakabını taşıyan dervişlerin varlığı ve bu asırdan sonra da bu kelimenin mevcudiyeti tarihi kaynaklarda bulunmaktadır (Köprülü, 2014:438). Son olarak Uludağ'ın kaleme almış olduğu Abdal maddesinde, bu kelime hakkında bulunduğu izahat dikkat çekicidir: *“Saç ve sakalları birbirine karışmış, solgun yüzlü, hareketsiz, işsiz güçsüz, çocuksuz, yeryüzünde tek bir dikili ağacı bile bulunmayan ve yalnızca kendilerine gösterilen hedefe ulaşmak için katılacakları yarınki yarışa bugünden idman yaparak hazırlanan kişiler.”* (Uludağ, 1988:59).

Netice olarak, Abdal kelimesi tarihin çok eski dönemlerinden itibaren bilinen ve zaman içerisinde anlam zenginliği ve çeşitliliği kazanmıştır. Anadolu sahasında bu kelimenin varlığı ve bu kelime ile anılan zümrelerin ve/veya kişilerin varlığı ise kültürel bir zenginlik, zengin bir miras olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir sonraki başlık genelinde Abdal kelimesi ile anılan bu zümre ve/veya kişilerin Anadolu sahasındaki varlıklarını, özelinde ise Kırşehir Abdalları ile ilgili genel malumatlarımızı aktarmaya çalışacağız.

2.2. TARİHİ GELİŞİMİ

Türkey'a göre Osmanlı devletinde, Abdalların Anadolu'da iskân ettikleri yerlerde “*Türkmân Tâifesi ve Türkmân Yörükânı Tâifesi*” şeklinde bulundukları görülmektedir. Ayrıca bu taifeler Anadolu'da, *Bozok Sancağı ve Maraş, Tarsus Sancağı (Adana Eyaleti), Hayrabolu Kazası (Vize Sancağı), İstanbul ve havalisi, Tatar Pazarı Kazası (Paşa Sancağı), Rumeli, Kütahya Sancağı, Erzurum Eyaleti, Adana,, Biga, Aydın Sancağı, Çukurova, Zülkadriye Kazası (Maraş Sancağı), Karaman Eyaleti, Sivas Eyaleti* 'nde bulunmaktadır (Türkey, 2001: 45. 151.).

Abdalların ve Türkmenlerin tarihi kaynaklara göre Orta Asya'dan göç etme nedeni olarak, kuraklığın artması ve kendileri için ciddi bir tehdit olan Moğol istilası sebep gösterilmektedir. Bu sebepten kaynaklı başlayan göç dalgası, Türkmenlerin Anadolu'ya girerek yurt edinmelerine olanak sağlamıştır. Türkmenler ve beraberinde gelen zümreler arasında Abdalların da bulunduğu inkâr edilemez bir gerçektir (Parlak, 2019: 40-41).

Osmanlı Devleti'nde on iki yıl süren İran savaşından hemen sonra XVI. ve XVII. yüzyıllarda Celali isyanı meydana geldi. Bu isyan halk arasında kargaşaya neden oldu. Çoğu Türk aşiretinde insanlar kıtlıktan, açlıktan ve kötü hava koşullarından öldü. Geriye kalan Türkmenler ise göç etmeye başladı. Erzurum-Erzincan arasındaki yaylalarda hayatlarını idame ettiren Akkoyunlu elinin bakiyeleri “*Bozulus Türkmenleri*” Orta Anadolu'ya (1613'den sonra) göç etti. Bu göç hareketi ile Orta Anadolu ve Batı Anadolu'yu Bozulus Türkmenleri yurt tuttu. Orta Anadolu'ya yerleşen Bozulus Türkmenleri üç gruba ayrılmış ve farklı yerlere yerleşmişlerdir. Kırşehir'i “*Karacakurt (Karacayurtlu) Türkmen Oymağı ve Türkmen Kurutlu Oymağı*” yurt edinmiştir (Şahin, 2007: 22. 28.). Bu aşiretler Kırşehir'de iskân etmeye başladıkları süre içerisinde düğünleri ve erkek çocuklarının sünnetini gezginci olan ve çalgıcılık mesleğini üstlenen Abdallar yapmışlardır. Hem sünnet yapan hem de sünnet düğününü icra eden Abdallar, Türkmen düğünlerinin bir parçası haline gelmişlerdir (Yılmaz, 2008: 7).

Köprülü'ye göre Abdalların yerleşim alanları hakkında, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde göçebe olarak yaşayan gruplar tespit edilmiştir. Anadolu'nun birbirinden farklı birçok yerinde Alevi grupları üzerinde araştırmaları ve gözlemleri bulunan eski öğrencilerinden Gölpınarlı'nın sözlü aktarımı üzerine, “*Denizli, Dinar, Sivas, Amasya, Çorum, Osmancık, İskilip, Merzifon, Mecitözü, Havza, Konya, Karaman, Mut, Elmalı*” gibi yerleşim yerlerinde kendilerine Abdal ismi ile nitelenen Alevi grupları da bulunmaktadır. Halk kendi arasında göçebe olan bu gruplara *Çingene* demişlerdir. Ancak davul-zurna çalmakla uğraşan bu grup kendilerine çingene olarak nitelendirilmesine şiddetle karşı çıkmışlardır. Kendilerinin Horasan'dan geldiklerini aktaran bu

Abdal grupları, Anadolu Türkmenleri ve Türkmen dervişleri arasında gelenek halini almış olan Oğuz ve Dede Korkut hikâyelerini anlatmaları etnik köken olarak Türk olduklarının saptanması açısından oldukça önemlidir (Köprülü, 2014: 459-460).

Yusuf Ziya Yörükân'ın, Andrews ve asistanı Benninghaus'dan aktardığına göre:

“Abdalların Anadolu’da bugünkü durumlarını açıklamak amacıyla “Ethnic Groups In The Republic Of Turkey” adlı eserinde, Abdalları dört gruba ayırmış ve Andrews, “Provisional List of Abdal Villages in Turkey” kısmında bulunan ve Prof. A. Tietze'nin kaynak bir kişiden topladığı ve daha sonrasında doğruluğunu kontrol etmediği bilgilere dayanarak düzenlediği kayıt listesine göre Abdalların bulunduğu dört bölge şunlardır. Ankara’da 12 alanda, Adana’da 18 alanda ve Gaziantep’te 7 alanda (küçük zümreler halinde Gaziantep’te 57 alanda) bulunduğu aktarılmaktadır. Ayrıca bu üç gruba ek olarak da Abdalların Antalya, Bolu, Çorum, Denizli, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Sinop, Sivas, Tokat, Yozgat gibi birçok ilde ikamet ettikleri görülürken, Andrews ve Benninghaus'un hazırladığı bir başka kaynaktan ise Abdallar, Aydın, Balıkesir, Bingöl, Bursa, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hatay, Isparta, İçel, Kars, Kastamonu, Manisa, Muş, Niğde, Samsun, Trabzon, Tunceli, Urfa, Van, Zonguldak gibi şehirlerde yaşadıklarını aktarmışlardır.”

Bu iki görüşün kesin olup olmadığı bilinmemekle birlikte Abdal gruplarının Anadolu’nun farklı coğrafyalarına dağıldığını görmekteyiz (Yörükân, 2002: 403).

Orta Anadolu’nun yerleşim yeri olarak seçilmesinde görüştüğümüz Abdallar arasında bulunun Yusuf Deveci şu bilgiyi aktarmaktadır: Horasan’dan yola çıkıp Yağmur Dede önderliğinde göç ederek belde belde gezen atalarımız en sonunda Kırşehir’e bir bölgeye yerleşmişlerdir. Kırşehir de ise Yağmurlu Büyükoba’ya gelerek burayı yurt tutmuşlardır. Buradan Kırşehir’in farklı ilçelere göç etmişlerdir: *“Kırşehir merkez Bağbaşı ve Aşıkpaşa mahallesi, Çiçekdağı ve Kırıttılar köyü, Akpınar, Mucur ve Kaman Sarıuşağı mahallelerine bulunmaktadır.”* (K.K., 3).

3. KIRŞEHİR’DE ABDALLAR

3.1. TARİHİ GELİŞİMİ

Abdallar, günümüz koşullarının bir getirisi olarak konargöçer hayatı terk edip yerleşik hayata geçmişlerdir. Kırşehir Abdallarının yerleşim birimleri olarak Kırşehir/Merkez (*Bağbaşı ve Aşıkpaşa mah.*), Kaman (*Sarıuşağı mah.*), Çiçekdağı (*Fevzi Çakmak mah.*), Akpınar (*Kırıttılar köyü*) ve Mucurda (*Büyük Solaklı ve Karşıyaka Mah.*) ikamet etmektedirler (K.K., 1,4,14,26).

Orta Anadolu Abdallarının yerleştikleri alanın bir örneğini de Kırşehir ili oluşturur. Kendi aralarındaki rivayetten yola çıkarak Horasan üzerinden Anadolu’ya geldikleri ve önderleri kabul edilen *Yağmur Dede*’nin himayesi altında günümüzde Yağmurlu Büyükoba denilen mevkiyi yurt edindikleri aktarılır (Parlak, 88). Sonraki zamanlarda merkez Bağbaşı Mahallesi

yerleşmişlerdir. Bağbaşı mahallesine genellikle “*Ustalar Mahallesi*” denilmiş ve Orta Asya Türk ananesinin önemli bir merkezi haline gelmiştir (Parlak, 2019: 121-122). Kırşehir Abdalları yerleştikleri Bağbaşı mahallesinde ekonomik sebeplerden dolayı zaman içerisinde Ankara ve İzmir’e göç etmişlerdir (K.K., 3,14,19,20).

Cevdet Türkay’a göre Abdal kavramı, “*Abdallı (Abdallu) olarak Bozok Sancağında, Türkmânı Tâifesi* şeklinde geçmektedir. Horasandan Anadolu’ya göç eden Abdallar zamanla Türkmen Tâifeleri şeklinde Kırşehir de ve çeşitli bölgelerde yer tuttukları anlaşılmaktadır (Türkay, 2001: 49).

Yılmaz’a göre Orta Anadolu’da görülen *Boz Ulus*, Ak Koyunluların bakiyesi olarak nitelenmiştir. Boz Ulus’un bir parçası olan *Karaca Kurt/Kürt* Türkmenleri Kırşehir’i yurt edinmişlerdir. Bu Türkmenlerin çocuklarının sünnetini ve düğünlerini o dönemde gezerek hizmet veren Abdallar yapmışlardır. Abdallar göç ederek yerleştikleri her coğrafya da Türkmenlerin düğün-dernek ve sünnet geleneklerinin bir parçası olmuşlardır (Yılmaz, 2008: 6-7).

3.2. EKONOMİK DURUMLARI ve İCRA ETİKLERİ MESLEKLER

Abdal aşiretleri konar-göçer bir hayat karşısında çeşitli meslekler seçmişlerdir. Bunlardan biri günümüzde hala devam eden ve en çok rağbet gören *çalıp-söyleme* olarak karşımıza çıkan *müzisyenliktir/çalgıcılıktır*. *Müzisyenlik/çalgıcılık* Abdallarla (*ustalarla*) özdeşleşmiştir. Abdallar arasında yaygın olan “*Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz.*” sözü müzisyenliğin/çalgıcılığın Abdal geleneğindeki yerine işaret eder. Ayrıca Abdallarda çalgıcılık iki kola ayrılır. “*Birincisi; türkü yakıcılık ve âşıklık geleneği, ikincisi ise hem çalgıcılık hem köçekliktir (oyunculuktur).*” Kırşehir de en çok *türkü yakıcılık* ön plandadır. *Türkü yakıcılık* Kırşehir Abdallarının bu alanda tanınmasını sağlamıştır. Bu türkülerin alt yapısını oluşturan Alevi-Bektaşî unsurları, destanlar ve hikâyeler, halkı derinden etkileyen olaylar, âşıklık geleneğine bağlı olan Âşık Said’in şiirleri, Muharrem Ertaş, Hacı Taşan, Çekiç Ali, Neşet Ertaş’a kadar uzanan bu yoğun aktarımla insanı hâller âleminde gezdiren, en keskin ve en etkileyici türküler bu sayede ortaya çıkmıştır (Parlak, 2019: 101-102). Düğün çalma ise en sık yaptıkları işler arasındadır ve bundan oldukça gurur duyarlar. Öyle ki düğün çalgıcılığı onlar için “*halka hizmet Hakk’a hizmet gibidir*” anlayışından çıkmaktadır. Büyük bir ciddiyetle ve kendini adarcasına düğün çalarlar yaptıkları işten büyük keyif alıp mutlu olurlar. Zaten bu yüzdendir ki üç gün süren düğünlerden hemen sonra bir yenisine başlayabilirler. Onlara göre *işini aşkla yapan yorulmaz* (K.K. , 14,15,16,17,18,27,31,32).

Köprülüye göre Abdalların bir diğer icra ettiği meslek çeşidi ise hikâye ve destan anlatıcılığıdır. Oğuz destanları ve Dede Korkut hikâyelerini anlatan Abdallar günümüzde oldukça azalmıştır. Yalman Abdalların meslek türlerinden bahsederken *avcılıkla uğraşan, kuyumculukla ve üfürükçülükle uğraşan, Türkmenlere faydalı olan Abdallar, sepetçilik yapanlar, müzik ve oyunculukla/köçeklik uğraşan Abdallar* olarak farklı meslek çeşitlerine ulaşmıştır (Yalman, 1977: 18-19).

Günümüzde Kırşehir Abdalları müzisyenlik dışında sıricılık (*yorgan sıricılığı*), *eğitim görmek ve okumaya ve sanayide pvc, egzoz, oto tamircisi, kaynakçı, inşaat işi takipçiliği* gibi çeşitli sanat dallarına yönelmişlerdir. Müzisyenlik artık eskisi gibi kazandırmadığı için geçim kaygısı çeken Abdallar için bu kaçınılmaz olmuştur. Birol Ertaş, “*Müziğin giymeti yeni bilindi, oda bizden geçti.*” demiştir. Müziğin son dönemlerde bu denli ön planda olması, onların zamana karşı olan serzenişleridir (K.K., 1,4,16,20). Ayrıca müzisyenlik bazı Abdallar için yan dal veya ek iş konumuna düşmüştür. Çocuklarını okutan ya da bir iş sahibi olmasını sağlayan Abdallar asıl mesleklerinin yanında ek geçim kaynağı olarak müzisyenliğe bakmaya başlamışlardır. Abdallar arasında sözü dinlenen ve değer verilen Yusuf Deveci: “*kişinin gençliğinde keklik vermezler aşına, öldürürler aklıktan türbe dikerler başına...*” sözü üzerine Abdalların değerinin iş iştenden geçmeden bilmeleri gerektiğini ve icra ettikleri mesleklerin geçimlerini sağlamada yetersiz kaldığını dile getirmişlerdir. (K.K., 3). Ayrıca bazı Abdallar ise çocuklarının tamamen kendi çizgilerinden devam etmesini isteyerek, küçük yaşta görerek, hissederek, önce benzer araçlarla sonra asıl müzik aletleri ile yetiştirmeye başlanmaktadır. Eğitim alanlarının başında düğünler gelir. Çocuklara başlarda kaşık, zil gibi ritim duygularını geliştirecek aletler verilirken ikinci adım olarak davul ve zurna verilir. Ritim duyguları tam anlamıyla oturduğu bir süreçte ustasının yanına oturarak adeta *usta-çırak ilişkisi* sonucu enstrümanı çalmayı rahatlıkla öğrenir. Aynı zamanda ustasının ahlakını, çalma tarzını ve geniş dağarcığını da öğrenmiş olur (Parlak, 2019:144).

Küçük Abdal’ın eline hangi alet oturuyorsa gönlü hangi aletten yana ise onu seçer. Ayrıca ailesinde bulunan diğer bireylerden farklı bir alet seçmeye de özen gösterir. Bu yolla bir gurup veya bir ekip çıkarabilirler ve kazandıkları parayı kendi içlerinde paylaşabilirler (K.K., 2,4,,17,18,27).

Kaman Sarıuşağı mahallesinde ikamet eden Âdem Göçer:

Kırşehir bizim ilimiz

Muharrem Ertaş babamız

Çekiç Ali emmimiz

Hacı Taşan zaten dayımız

Neşet Ertaş'a gelince

Gören gözüümüz,

Düşünen beynimiz,

Konuşan dilimiz

Budur bizim aslımız Abdaloğlu Âdem Göçer.

diyerek kendini tanıtırken; önderlerimiz var, bizler, onların varlığını aklımızda tutmak zorundayız. Çünkü ilkin Allah'ın nimetini sonra da onların adetlerinin, marifetlerinin ekmeğini yiyoruz, demiştir (K.K., 1).

3.3. DEMOĞRAFİK YAPI

Orta Anadolu da ne kadar alana dağıldıkları ve ne kadar nüfusa sahip oldukları hakkında yeterince araştırma yapılmamıştır. Abdalların yakın dönemde göçebe hayat tarzından yerleşik düzene geçmiş olması ve Anadolu'da büyük bir coğrafyaya dağılmış olması onlar hakkında derli toplu bilgiye ulaşmamızı zorlaştırmıştır. Bulundukları iller sadece isim olarak verilmektedir (Parlak, 2019: 88).

Araştırma sahamız olan Kırşehir ili sınırları içerisinde Çiçekdağı ilçesi, Yağmurlu Büyükbaba köyü, Toklügen, Akpınar ilçesinin, Kırtıllar köyü, Kaman ilçesinin Sarıuşağı mahallesi, Merkez, Bağbaşı, Aşıkpaşa, Çukurçayır mahallelerinde Abdal nüfusu bulunmaktadır. Bağbaşı mahallesinde 60-70 hane yaklaşık 350 kişi Aşıkpaşa mahallesinde 30 hane yaklaşık 150 kişi, Çukurçayır mahallesinde 8-10 hane yaklaşık 50 kişi, Kırtıllar köyünde 10-15 hane yaklaşık 75 kişi Sarıuşağı mahallesinde 30-40 hane yaklaşık 200 kişi ve İzmir'de 200 hane yaklaşık 1000 kişi bulunmaktadır. Son zamanlarda İzmir'e artan bir göç söz konusudur. Birçok kişi iş imkânları nedeni ile İzmir'e göç etmişlerdir. Kimi Abdallar İzmir'e temelli taşınırken kimileri mevsimlik işçi gibi kışın altı ay İzmir'de, yazın altı ay Kırşehir'de yaşamaktadırlar (K.K., 1,2,4,14,16,27).

3.4. EĞİTİM DURUMLARI

Abdalların içinde bulundukları hayat tarzları kiminin mevsimlik işçi gibi iki ayrı şehirde hayat sürdürme mücadelesi ve geçim kaygısı eğitim hayatını olumsuz etkilemektedir. Yazın Kırşehir'de düğün çalma, kışınsa İzmir'e göç edip orda erkeklerin hurdacılık veya fabrikalarda çalışması, kadınlarının ev temizliğine veya apartman temizliğine gitmesi, çocuklarının da bir iş üzerine verilmesi, çocukların eğitim hayatını sekteye uğratmıştır (K.K., 1,4,16,21,22).

Kırşehir'de yerleşik hayat süren Abdalların ise eğitim hayatı yarı göçebe olanlara oranla daha düzenlidir. Abdallar genellikle bir meslek sahibi olması açısından çocuklarını okutmaya

özen göstermişlerdir. Görüştüğümüz Abdalların çocuklarını ağırlıklı olarak Güzel Sanatlar Fakültesine, Eğitim fakültesine, Ziraat Fakültesine, Tıp Fakültesine vb. fakültelere gönderdiklerini tespit etmiş bulunmaktayız. Okumak isteyen çocuklarının arkasında durup okumalarına destek olduklarını gözlemledik. Herhangi bir eğitim kurumunda okumak istemeyenler ise sanat lisesine gönderilir, çıraklık eğitimi alır ve alanına göre bir esnafın yanında staj görür. Aldığı eğitim sonucunda o işin ustası olurlar (K.K., 13, 23,24,25).

07 – 14 yaş gurubu zorunlu eğitim sistemi içinde yer almaktadır. Abdallarda ilkokul ve ortaokula gitmeyen neredeyse yok denecek kadar azdır. Okul çağına gelen her çocuğu okula yazdırmaktadırlar.

15 – 18 yaş grubu lise eğitimine denk gelmektedir. Abdallar arasında genellikle güzel sanatlar lisesi ve meslek liseleri seçimi daha çok göze çarpmaktadır. Onun dışında diğer liseleri de tercih edenler bulunmaktadır.

19 – 25 yaş grubu üniversite eğitime denk gelmektedir. Üniversiteyi kazanan ve mezuniyetinden sonra iş bulacağı olası meslekler tercih edilir. Ama birçoğu lise eğitiminden sonra okumaya devam etmemektedir.

25 – 40 yaş grubunda okuryazarlık ilkokul ve ortaokul düzeyindedir. Azda olsa lise düzeyinde eğitim alanlarda bulunmaktadır.

40 – 65 yaş grubunda okuryazarlık ilkokul ve ortaokul düzeyindedir.

65 + yaş grubunda okuryazarlık ilkokul ve ortaokul düzeyindedir. Ayrıca görüşmelerimiz sırasında okuryazarlığı olmayan birkaç kişiye rastladık.

Görüştüğümüz Kırşehir Abdalları meslekleri olan müzisyenliğin bir sonun olmadığını ve bir güvencesinin olmadığını farkında olan çocuklarımız halimize bakıp okumayı veya başka bir meslek erbabı olmayı tercih ettiklerini aktardılar (K.K., 14,16,31,32).

3.5. AİLE YAPISI

Kırşehir Abdallarında geniş aile yapısı göze çarpmaktadır. Kimi Abdallar geniş aile olarak bir hanede veya bir avluda (*bahçe*) yaşar. Genellikle müstakil evler tercih edilir. Evlendirdikleri çocuklarını ya ekonomik nedenlerden ötürü ya da birbirine alışıp evliliği devam ettirecek duruma gelene kadar aynı ev içine alırlar veya avluya bir ev daha yaparak aynı avludan dışarıya çıkmamış olurlar (K.K., 1,4,14).

Kaman Sarıuşağı mahallesinde Abdalların yerleşim birimleri genellikle müstakil yapı olarak gözümüze çarpmıştır. Büyük bir avlu içerisine üç katlı ev yaptıran Akbaba amca bir katında bir oğlunun ailesi ve kendi diğer katında diğer oğlu diğer katında da torununun ailesinin yaşadığını gözlemlemiş olduk. Kırşehir’de ise Bağbaşı mahallesine gelen Toki konutları

nedeniyle Toki konutlarına taşınan Abdallar olsa diğer tarafında hala müstakil yerleşim birimleri bulunmaktadır.

Abdallar arasında aile kurumu çok önemli bir yere sahiptir. Aile içinde kadının yeri çok önemlidir. Kadına duyulan saygı Neşet Ertaş'la birlikte artmış ve doruklara ulaşmıştır. Neşet Ertaş'ın annesini küçük yaşa kaybetmesi ve annesine duyduğu saygı ve sevgi derinleşmiş, yüreğinden dökülen sözlere dahi konu olmuştur. *“Ulu arıyorsan analar ulu, Sevmişsiz gönülden, olmuşuz kulu, Analar insandır biz insanoğlu”* sözlerinde kadına, anaya verdiği kıymeti bir kez daha gözler önüne sermektedir (Parlak, 2019: 135)

Kırşehir Abdalları Bektaşiliğin temel düsturu olan *“Eline, Diline, Beline Sahip Ol!”* prensibinden yola çıkarak hayatlarını düzenlediklerini aktarırlar. Eline sahip olma maksat elini haram olana uzatmamak, çalmamak, diline sahip olma maksat yalan ve kötü söz söylememek, gıybet etmemek, beline sahip olma maksat gayrimeşru ilişkilerden uzak durmak olarak anlaşılmalıdır. Kırşehir Abdallarının hayat tarzını bu çerçeve oluşturmuş diyebiliriz. Abdallar aynı mahallede aynı çevrede bir arada yaşadıkları için ve geniş aile yapısına sahip oldukları için erkekler ve kadınlar olarak bir ayrım gözetmediklerinden ötürü kendi içlerinde herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmadıklarını belirttiler. Feyzullah Ertaş *“gelin, kız, çoluk çocuk biz bir arada yaşarız aramızda hiçbir yanlış işe ve aşırılığa mahal dahi vermeyiz”* açıklamasında bulundu. Abdal kadınları ise, Abdal erkeklerini şöyle tanımladı: Mazlumdur bizim erkeklerimiz, kavga dövüş bilmezler. Ölgün (uysal) insanlardır. Polisin, hâkimin, karakolun kapısını bilmezler. Ancak düğünlerini çalarlar, öyle tanışmış olurlar (K.K., 3,6,8,14,16,19,20,27).

Abdalların ileri gelenlerinden Yusuf Deveci ise: *“bizlerde yüz kızarıcı bir suç işlemek, cinayet, insanı hakir görmek, ezilene zulüm etmek, bizlere yakışmaz. Biz insana değer veren yaratılmışı yaratandan ötürü seven, eşit gören kimseleriz. Dünya üzerindeki bütün insanları etnik kökenine bakmadan sever, sayarız. İnsanın iyisinin başımızın üstünde yeri vardır. Cenabı Allah buyuruyor, ben yeryüzünde bir halife yaratacağım diyor. İnsanları sınıflandırmıyor, ırkına, diline, dinine karşı farklılık gözetmiyor halife yaratıyor. Bu farklılığı insanlar ortaya çıkarıyor Biz o insanlardan beriyiz. İnsanlara faydası olan, insanları incitmeyen, bütün yaratılmışları hoş gören bu yapımız Abdaldık geleneğimizin mihenk taşı oluşturuyor. Bu doğrultu bize asırlar öncesinden Hacı Bektaş-ı Veli'den kalmıştır.”* söylemektedir (K.K., 3).

3.6. BOZLAK KÜLTÜRÜ

Abdallar arasında bozlağın yeri oldukça önemlidir. Bozlak, Türklerin yüzyıllar boyunca süre gelen göçün eksenini etrafında oluşan olay ve olgular sonucunda, insanın hayatında adeta

kendinden geçercesine tarifsiz bir hissiyatla bıraktığı etkileri göğе haykırışlardır. Yani yaşamın tıpkısıdır bozlak. Göç edilen coğrafyadan yurt edinilen yere kadar taşıdıkları kavmi özellikleri ve bununla birlikte yerleştikleri yörenin müziğini de harmanlayarak bir yapı oluşturmuşlardır. Türkmenlerin içinde doğan bu bozlak geleneği, Anadolu'ya taşınmış ve burada yayılarak özellikle Orta Anadolu bölgelerinde kendine has bir kimlik kazanmıştır. Kırşehir özelinde bakacak olursak Yağmurlu Büyükoba'ya yerleşen ve eski dönemlerde devecilik yaparak geçinen Deveci kabilesinin zaman içerisinde büyük Bozlak ustalarının yetişmesinde etkisi azımsanmayacak kadardır. Abdallar arasında “*bozlah, bozlak, bozladı, bozalamak*” kelime olarak “*dişi devenin kaybettiği yavrusunun arkasından acısıyla bağırması*” anlamına gelmektedir. Görüşmelerimiz esnasında Yusuf Deveci'nin bu kabileye mensup olması ve Kırşehir'e gelen ilk Türkmenler içinde yer alan aile fertlerinin bulunması ve devecilikten geçinen bu kimselerin dişi devenin çıkardığı inlemelere verdikleri addan esinlenerek bu müzik türü bozlak adını almıştır (K.K., 3,14).

Bozlak kültürünün temsilcilerinden olan Muharrem usta *Ustaların Ustası Yusuf Usta'nın öğrencisi* ve bozlak geleneğinin oluşumunda önde gelen isimlerdendir. Abdalların yaşadığı toplum içinde ayrımcılığa maruz kalmaları, horlanmaları, yaşadıkları zorlukları adeta haykırırcasına bozlaklarda dile getirmektedirler. Muharrem usta, yapı gereği mütevazı, mazlum ve içli bir kimse olması hasebiyle, genellikle basık bir ses tonuyla, az konuşan çok dinleyen bir tarza sahiptir. Onu Bozlak okurken görenler hayrete düşmektedir. O çığlık çığlığa çıkan ses, o haykırış, arşı titreten feryadı ile sahip olduğu olağanüstü gırtlak her seferinde yaptığı doğaçlama ile içinde bulunduğu ruh halinin belli bir kalıbı olmadığını göstermektedir. Kendinden sonra gelen Hacı Taşan ve Çekiç Ali'nin tarzlarında farklılık olsa da bozlak geleneği açısından bir çığır açan ve giderek yaygınlaşan bu tür yalınlığını ve sadeliğini kaybetmeden canlı kalmaya devam ediyor. Bozlağı ilk zamanalar kendinden önceki ustalar gibi okuyan zamanla da kendi tarzı yapısı ve üretkenliğini de işin içine katarak kendi eserlerini ortaya koyan Neşet Ertaş çok sayıda bozlak eserleri ortaya koymuştur. Neşet Ertaş'tan sonraki süreçte bozlak okuyuşunda farklılıklar gözlemlenmiştir. Tüm Türkiye'ye mal olmuş eserler bozlak kültürünün ortak paydası haline gelmiştir. Kırşehir Abdalları ise bu bozlak eserlerini yaşatarak ve yaşayarak hem geçimlerini sağlıyor hem de bir geleneğin icracısı konumunda bulunuyorlar (Parlak,2019:148-149).

Kırşehir Abdalları bozlakları, genellikle erkekler icra ediyor olsa da asıl kaynağı kadınlarımızdır, demektedirler (K.K., 14). Kadınların cenazede yaktıkları ağıtlarla veya hüznü bir olay sonucunda ortaya çıkan, yanık bağırlarından yükselen çığlıklar ve çeşitli duygu atakları sonucunda dile dökülen namerler bozlakların temelini oluşturmuştur.

Feyzullah Ertaş, bozlağı ele avuca sığmayan hoyrat bir çocuğa benzetmiştir. Burhan Ertaş ise haykırış, çığırnak, insanın içindeki duygusunu yaşadığı olaylar sonucunda sözlere dökerek arşa inlettiği feryatlarıdır, diye nitelendirmiştir. Adem Göçer bozlağı, bizim ekmek kapımızdır, diyerek betimlemeye çalışmışlardır (K.K., 1,15).

II. BÖLÜM

1. HACI BEKTAŞI VELİ VE BEKTAŞİLİK

1.1. HACI BEKTAŞI VELİ

1.1.1. HAYATI

Asıl adı *Mehmed/Muhammed* olan Hacı Bektaş Veli, “Bektaş” mahlasını kullanmıştır. Anne - babası Türk kökenlidir. Horasan bölgesinin Nişabur şehrinde doğmuştur. Babası Seyyid Sultan İbrahim Sani, annesi ise Şeyh Ahmed'in kızı Hâtem Hâtun'dur (Sezgin, 1991: 50).

Ahmed Yesevi ocağına mensup ve Horasan erenlerinden olan Hacı Bektaş Veli, geniş çapta tanınmış ve büyük bir şöhrete sahip olsa da, O'nun hayatı hakkında elimizdeki bilgiler oldukça sınırlıdır. Mevcut bilgiler ise, gerçekler ile menkıbelerin çoğu zaman birbirine zıt düşen rivayetleri arasında örülmüştür. Bu durum, Hacı Bektaş Veli'nin biyografisini ve tarihi kişiliğini aydınlatma çabalarını zorlaştırmaktadır (Fırlı, 1990: 136).

1.1.1.1. Doğumu ve Soyu

Hacı Bektaş-ı Veli'nin hayatına dair bilgiler, ölümünden yaklaşık iki yüzyıl sonra yazılmış olup, doğum ve ölüm tarihleri üzerinde farklı görüşler bulunmaktadır. Onun yaşamını aktaran kaynaklar, genellikle onun müritleri tarafından derlenmiştir. Bu kaynaklarda genellikle Hacı Bektaş-ı Veli ile ilgili kerametler yer verilirken, Tarihi süreci kronolojik bir şekilde yansıtmamıştır (Fırlı, 1990: 136).

Hacı Bektaş'ın doğum ve ölüm tarihi hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüşe göre, (1248-1337) yılları arasında yaşamıştır. İkinci görüşe göre ise (1209-1271) yılları arasında yaşamıştır ve (1270-1280) tarihleri arasında ise Anadolu'ya geldiği düşünülmektedir (Sezgin, 1991: 49).

Horasan bölgesinin Nişabur şehrinde doğmuştur. Anne-Babası Nişabur halkı tarafından bilinen ve önde gelen kimselerdir. Annesi “*Şeyh Ahmet Amil Nişaburî'nin kızı Hateme, Babası ise Muhammed varidu'l-Horasanî*”dir. Ancak etnik kökeni açısından bir çelişki söz konusudur. Arap mı, Türk mü olduğu tam olarak belli değildir. Aynı zaman da *Vilayetnâme*'ye göre Hacı Bektaş'ın en dikkat çekici özelliği ise On iki İmama nispet ediliyor olmasıdır. Ayrıca Peygamber soyundan bir Seyyit'tir. Horasan bölgesi ise 651'de fethedilmiştir. Emevîler döneminde çok sayıda Arap bölgeye yerleştirilmiş ve bu yerleştirilen nüfus yerel halkla zaman içerisinde bütünleşmiştir. İki farklı kültür birbirine zamanla uyum sağlamışlardır. Emevîlerin, Ehli Beyt'in soyuna yönelik uyguladığı baskılar neticesinde, Ehli Beyt Horasan'a göç etmiştir.

Bu durumdan yola çıkılarak Hacı Bektaş-ı Veli'nin soyunun Hz. Ali'ye dayadığı iddia edilir. Ayrıca Hacı Bektaş'a atfedilen ve Arapça olarak kaleme alındığı belirtilen “*Makâlât*” adlı eser O'nun Arap kökenli olabileceğine dair kanıt oluşturabileceği düşünülmektedir. Kaynaklara dayanarak yapılacak bir değerlendirme sonucunda, Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait olduğu düşünülen soyun, gerçeği yansıtıp yansıtmadığı da ihtilaflıdır. Ayrıca O'nun Türkmen coğrafyasında yaşamış olması, ona saygı duyulması ve Hoca Ahmet Yesevi 'ye mensup olması hasebiyle bir Türk dervişi olarak sayılabilir mi? Bu iki durum önemini korumakta ve yeni belgeler bulunana kadar bu çelişki devam edecek gözükmektedir (Coşan, 2019: 28-29).

1.1.1.2. Anadolu'ya Gelişi

Hacı Bektaş-ı Veli ile ilgili kaynaklara baktığımız zaman Anadolu'ya gelişi konusunda hiçbir çelişki yoktur. Ancak doğum ve ölüm tarihlerinin belirsiz olduğu gibi Anadolu'ya geldiği tarih de net değildir. Ayrıca Anadolu da sosyal ve siyasal açıdan oldukça karışık bir süreç hâkimdi. Öyle ki bu dönemde Hoca Ahmet Yesevi'nin, Hacı Bektaş'ı Anadolu'ya gönderirken “*Git, seni Rum ülkesine gönderiyoruz; sana oturacağın net olarak Sulucakaraöyük'ü veriyor ve seni Rum Abdallarına baş kılıyoruz. Rum'da gizlere ermiş, kendini aldırmış ve cezbeyle girmiş olanlar (gerçekler, budalalar ve esrik 'ler) çoktur. Bir yerde eğlenmeden hemen var.*” dediği aktarılır. Buradan da anlaşılacağı üzere Hacı Bektaş'ın görevi bu karışık ve çalkantılı süreçte insanların doğru yolu bulabilmesine yardımcı olarak onlara manevi bir rehber olabilmektir. Bunun üzerine Horasan'dan çıkan Hacı Bektaş Anadolu'ya gelmeden önce hac yapmak için Mekke'ye yönelerek önce Basra, Bağdat ve Necef'e uğramış, Hz. Ali'nin kabrini ziyaret aktarılmıştır. Kırk gün kalarak “*erbain çıkarmış*” ve hac görevi için Mekke'ye yol almıştır. Üç yıl Mekke'de kalarak ve üç kere hacı olduğuna inanılmaktadır. Anadolu'ya yönelerek Sulucakaraöyük'e yol aldığı sırada üzerinde bir takım kerametler cereyan etmiş, kendisine saldırmak isteyen iki Aslan'ı taşlaştırmış olduğuna inanırlar. Ayrıca bir ırmak içerisindeki balıklar başlarını sudan çıkarak Hacı Bektaş'ı selamlamışlardır. Uzun bir yoldan sonra Anadolu'ya (Rum Diyarına) giren Hacı Bektaş Güvercin kılığında Kırşehir/Sulucakaraöyük'e yerleşmiştir. Bektaşî menkıbelerinde yer alan ve Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya geliş amacını, o bölgenin İslamlaşmasına katkıda bulunması olarak sayabiliriz (Melikoff, 2010: 117-118; Gündoğdu, 2007: 118. 121.).

1.1.1.3. Lakapları

Hacı Bektaş-ı Veli'ye verilmiş olan lakaplar toplum tarafından verilmiş olmakla birlikte göstermiş olduğu olağanüstülükler ve kerametlerinde sonucudur. Buradan yola çıkarak verilen “*Bektaş, Hünkâr, Hacı, Veli, Seyyid*” lakabı O'nun bir parçası haline gelmiştir.

Bektaş Lakabı: Hacı Bektaş Veli'nin isminin *Vilâyetnâme*'ye göre *Bektaş* olduğu düşünülmektedir. Esad Coşan “*Bektaş*” kelimesinin “*eş, benzer, muadil, misil*” gibi anlamlara gelmekte olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ona göre o dönemlerde ilim sahibi kişilerin dini özellikte ismi bulunmaktadır. Bununla birlikte *Bektaş*'ın bir oymak ismi olabileceği düşünülmektedir. Buna ek olarak Hacı Bektaş-ı Veli'nin *Bektâşlu* oymağı ile Sulucakaraöyük'e geldiği düşünülmektedir. Yani Bektaş kelimesi tek bir kişiyi değil, bir oymağı temsil ettiği varsayılmaktadır. (Gökbel, 2019: 130).

Hünkâr Lakabı: Hacı Bektaş Veli literatür de çoğunlukla Hünkâr lakabıyla anılmaktadır. *Vilâyetnâme*'de geçtiği üzere, Hocası olan Lokman-ı Perende'nin, Hacı Bektaş'ın bir kerametine şahit olması üzerine “*Ya Hünkâr*” diyerek mutluluğunu paylaşmıştır. Neticede Hünkâr lakabı hükümdar ve yönetici anlamına gelmesine rağmen Hacı Bektaş-ı Veli'nin manevi açıdan liderliği vurgulanmıştır (Gündoğdu, 2007: 68).

Hacı Lakabı: *Vilâyetnâme*'de geçen hadiseye göre, Hacı Bektaş-ı Veli'nin hocası Lokman-ı Perende Hac vazifesi için Mekke'ye gitmiş ve haccın emirlerini yerine getirmiş ve Arafat vakfesi için Arafat'ta bulunurken yanındakilere, bizim orda şimdi yemek pişiriyorlardır, demiştir. Bu sohbet Hacı Bektaş'a malum olmuş evde pişirilenlerden bir tepsi hazırlayıp daha dumanı üzerinde tüterken Allah'ın inayeti sonucunda Arafat dağına ulaşmıştır. Bu olay üzerine halk Hacı Bektaş el-Horasanî demişlerdir. Ayrıca Hacı Bektaş yola çıkıp Horasan'dan Anadolu'ya göç ederken öncelikle hacca gittiği ve Mekke de üç yıl kalıp üç kere haccettiği aktarılır. Bu iki hadise sonrasında *Hacı* lakabını almıştır (Gündoğdu, 2007: 68-69).

Veli Lakabı: Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya geldikten sonra mı yoksa gelmeden önce mi “*Veli*” olarak nitelendirildiğine dair kesin bir bilgi yoktur. Hilmi Ziya'ya göre Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya gelmeden önceki süreci velayetin çıkışı, Anadolu'ya geldikten sonraki süreci ise mürşitlik süreci olarak nitelendirmiştir.

Sözlük tanımlarına göre, “*Veli*” terimi; *dost, sadık, yakın, yardımcı ve hamî* gibi sıfatlarla nitelendirilmektedir. Tasavvufi düşünceye göre Peygamberlerin tebliğ ettiği ilahi rahmeti, Onlardan sonra tebliğ edecek kimseler Allah'ın *Veli* kullarıdır. Bu nedenle “*Veli*” kavramı

“Allah’ın dostu, himaye ve muhafazasını Allah’ın üzerine aldığı kimse” olarak nitelendirilmiştir (Gündoğdu, 2007: 70-71).

Seyyid Lakabı: Peygamber efendimizin vefatından sonra devleti yönetecek olan Lider’in kan bağı ile mi yoksa manevi bağla mı olacağına karar verilmesi, ilk ayrılık noktasını oluşturmuştur. Bununla birlikte göçebe olan toplumlara kan bağına çok önem vermiş ve bağlı oldukları şeyhleri Hz. Ali’nin soyuna dayandırmaktan çekinmemişlerdir. Bektaşilik gibi Ali’yi çok seven gruplar bu konuda aşırıya girmişler ve “Seyyid” olarak göstermekten geri kalmamışlardır. Bu durumdan yola çıkacak olursak Hacı Bektaş-ı Veli’ye, bazıları Hz. Ali’nin nesline ulaşan bir soy isnad ederken, bazıları da Türkoğlu Türk olduğunu iddia etmişlerdir (Gündoğdu, 2007: 71-73).

1.1.2. ESERLERİ

Hacı Bektaş Veli tarafından kaleme alındığı bilinen ve günümüze dek ulaşmış iki eser bulunmaktadır. Bunlar; “*Makalat*” ve “*Şerh-i Besmele*” olarak karşımıza çıkmaktadır (Sezgin, 1991: 60).

Makalat: Hacı Bektaş Veli’ye ait olduğu bilinen en geniş hacme sahip olan eserdir. Eser’in orijinali Arapça olarak yazılmıştır. Esad Coşan tarafından Türkçe olarak hazırlanarak yayımlanmıştır (Sezgin, 1991: 60).

Şerh-i Besmele: Hacı Bektaş Veli’nin bu eseri Manisa Kütüphanesinde Rüştü Şardağ tarafından bulunarak, basılmıştır (Fırlı, 1990: 160).

Hacı Bektaş Veliye ait olduğu iddia edilen diğer eserler ise: “*Kitabu’l Fevaid*, *Şathiyye*, *Fatiha Suresi Tefsiri*, *Makalat-ı Gaybiyye* ve *Kemalat-ı Ayniyye*, *Hurde- Name*, *Üssü’l-Hakika*” dır. Bu eserlerin kesin olarak O’na ait olduğu kanıtlanmamıştır.

1.2. BEKTAŞLIĞIN TEŞEKKÜL DÖNEMİNDE TASAVVUFİ YAPI

1.2.1. YESEVİLİK

XII. yüzyılda Ahmet Yesevi aracılığıyla Türkistan’da kurulmuştur. Türk kültürünü ve İslam’ın yapısını halkın anlayabileceği düzeyde bir araya gerirerek, anlaşılır bir dille ortaya çıkan bir tarikattir. Ayrıca bulunduğu coğrafyada Ahmet Yesevi’nin Türkler içerisinde ilk kez Tasavvufi bir kuruluşun yer etmesinde büyük rol oynamıştır. Buradan yola çıkarak Orta Asya’dan başlayarak Hindistan’a kadar genişleyen bu akım, Anadolu’da da etkili olmaya başlamıştır. Anadolu’nun İslamlaşma sürecine büyük

katkıları olmuştur. Yesevilik, kendinden sonra ortaya çıkan pek çok akımı etkilerken, yetiştirmiş olduğu müritler ve düşünce yapısı ile temeline sevgiyi alarak içerisinde ilahi aşk barındırmaktadır. Ayrıca birden fazla tarikatın (Bektaşilik, Nakşibendilik) temelini oluşturmuştur (Gökbel, 2019: 922-923; Eyupoğlu, 1980: 101-102).

1.2.2. KALENDERİLİK

Araştırmalara göre Kalenderilik, Orta Asya ve İran havzasında X. yüzyılda Horasan yaygın olan melametiliğinden de etkilenerek XII. ve XIII. yüzyıllarda içerisinde yeni bir ekol olarak ortaya çıkmıştır. Bu ekolün şekillenmesinde Cemaleddin-i Savî'nin emekleri inkâr edilemez. Kalenderiler de diğer tarikatların mensupları ve Türkmenler gibi Moğol akınlarından Anadolu'ya sığınmışlardır. Kalenderîlerin anlayışları arasında “Gönül Temizliği, Nefis temizliği, Dünyevi bağlardan arınma, İslam âlemini sürekli gezme ve ihtiyaçlarını zekâtlardan karşılama ve Sade bir hayat sürerek Allah'ın beğenisini kazanma” bulunmaktadır. Bu doğrultuda yola devam eden kalenderi dervişleri bulundukları bölge de dikkat çekmeyi başarmışlardır. Kılık kıyafet açısından oldukça farklı olan saç ve sakal bırakmayan hatta olabildiğince kısaltan ve yıpranmış, yırtık kıyafetler giyen toplumsal kuralları ve İslam'ın kaidelerine uymayan bir anlayışları ile toplum açısından fark edilen bir grup haline getirmişlerdir. Aynı zamanda ibadetlerine yönelik takındıkları serbest tavırlarından ötürü Bektaşî anlayışında olduğu gibi süreç içerisinde Kalenderiler özgürlüklerini yitirerek, Bektaşî zümresi içerisinde erimişlerdir (Gökbel, 2019: 463-465; Ocak, 2020: 139-140. 143.).

1.2.3. BABAILİK

Baba İlyas'a bağlı Türkmenlerin Anadolu Selçuklu zamanında çıkardığı başkaldırı sonucunda ortaya çıkan tasavvufî bir zümredir. Babailik hareketine, Babai isyanı yol açmıştır. Bu iki olay birbirinden farklı olmakla birlikte, birbirini tetiklemiştir. Baba İlyas Selçuklu devletini devirerek yerine kendisi geçmek istemiştir. Bu amaçla müritlerini çeşitli merkezlere yollamış ve taraftar toplamaya çalışmıştır. Amasya 'da Selçuklu askerlerince yakalanarak idam edildi. Bu olay üzerine müritleri toplanarak Konya'ya yürüdü. Ancak Kırşehir Malya ovasında gerçekleşen karşılaşmayla müritler, Selçuklu askerlerince kılıçtan geçirildi kaçıp kurtulanlar ise izlerini kaybettirmeyi başarabilmiştir. Babailik tarikatı bu olay akabinde ortaya çıkmıştır. Türkmenlerin İslam'ı yeni kabul ettiği sırada daha özümseme fırsatı bulamamışlar ve eski inanışlarından getirdikleri unsurları içinde barındırdıkları Sünnî anlayıştan uzak bir yapı benimsemişlerdir. Bu yapı kendisine

Alevilik- Bektaşilik içerisinde yer edinebilmiştir. Alevilik – Bektaşilik, Şii ve Hurufi unsurlardan önce bu tarz tasavvufi akımlar etkilerken, zamanla kendi bünyesine eriterek yok olmuşlardır. İşte bu süreçte oluşan Bektaşiliğin içerisinde barındırdığı eski Türk inanışları, bulunduğu coğrafyanın tasavvufi akımları ile birlikte en son Şii-Hurufi yaklaşımla birlikte senkretik bir yapı olmuştur (Gökbel, 2019:105-108; Eyupoğlu, 1980: 103-105).

1.2.4. MELAMİLİK

Melamiler Horasan Erenleri veya Horasaniler olarak bilinirler ve IX. asırda Horasan bölgesinde kurulmuştur. XII. aşra kadar kendi öz benliğini korumuştur. Sonraki süreçte Kalenderîlik içinde hüviyet bulmuş ve ilerleyen zamanlarda Batını-Şii unsurları içerisinde alarak bir tarikat olmuştur. Melamiliği diğer tarikatlardan ayıran en temel faktör ulaşılacak bir hedef değildir. Hayatın ta kendisidir. Melamiler İslam'ın akidelerini gerekli görür. Ayrıca Kur'an'ı yorumlamazlar, onlara göre ayetler açık ve anlaşıldır. Kişi öncelikle kendinin farkında olmalıdır. Kalenderîlik ile birleşerek Şii-Bâtını bir hedefe uyarlamıştır. Zamanla Bektaşilik içerisinde eriyerek yok olmuştur (Gökbel, 2019: 574-575).

1.2.5. HAYDARİLİK

XIII. asırda ortaya çıkmış olan Haydarilik Anadolu coğrafyasında en etkili tarikatlardan bir tanesidir. Tarikat mensubu kişilerin kılık kıyafet tarzındaki farklılık vücudunun çeşitli yerlerinde bulunan halka detayı olan küpeler oldukça dikkat çekici unsurlardır. Haydarilik oldukça geniş bir coğrafyaya Anadolu, İran ve Hindistan'a kadar uzanmıştır. Bununla birlikte diğer bazı tarikatlarda bulunan ibadet çeşitleri Haydarilik de olmamakla birlikte Niyaz yapıldığı gözlenmiştir. İran havzasında yaygınlaşan Şiilik ve berberinde getirdiği etkenler sebebiyle Haydarilerin de Şii unsurlara eğilim göstermişlerdir. Bununla birlikte XV. asırda Anadolu da bulunan birçok tarikat gibi zamanla yok olurken bazı ananeleri Bektaşî anlayışında devam etmiştir (Üzüm, 2018: 27-28; Gökbel, 2019: 376-377).

1.3. BALIM SULTAN VE BEKTAŞİLİĞİN KURUMSALLAŞMASI

Esas ismi “*Hızır Bali*” olan Balım Sultan, Bektaşilikte Hacı Bektaş-ı Veli'den sonra gelen ikinci kurucu olarak kabul edilir. Ne yazık ki hem kendisi ile hem de yaşadığı çağ ile ilgili elimizde net bir bilgi bulunmadığından, O'nun hakkında ulaşılan bilgiler sözlü ve yazılı

bir takım anlatılara dayanır. Ancak bu anlatılar arasında da oldukça fazla çelişkiler bulunmaktadır. Balım Sultan'ın soyu ile ilgili farklı iddialar bulunmaktadır. Kimine göre Resul Baba'nın oğlu iken, diğerleri de Mürsel Bali'nin oğlu olduğunu iddia ederler. Ancak Balım Sultan hakkında önemli olan ise *Osmanlı ve Şii-Safevi* arasında çıkan gerilimden dolayı Osmanlı devleti tarikatları karşı bir takım önlem almak zorunda kalmıştır. Anadolu'da hızla yayılmaya başlayan Şii-Safevi anlayışı, Türkmenler arasında karşılık bulmaya başlayınca Osmanlı muhatap olabileceği bir kimseyi Bektaşiliğin başına getirmeye karar verdi. Osmanlı Sultanı II. Bayezid'in, Balım Sultanla tanışık olması sebebiyle Balım Sultanı Bektaşî Dergâhının Başına getirerek Dergâhın kurumsallaşmasını da sağlamıştır. Buradan çıkarılacak en doğru tespit Anadolu'da yayılmaya başlayan Şii-Safevi propagandasının önüne geçerek Türkmenleri bu etkilerden uzak tutmaktır. Ayrıca II. Bayezid, Balım Sultandan, Hacı Bektaş'ın öğretilerini toparlayarak bir erkâna bağlamasını ve bunları diğer Bektaşî Tekkelerine öğretilmesi istenmiştir. Balım Sultan bir takım ıslahat çalışmalarına başlamış ve “*mücerretlik erkânı (yani evlenmeyen), on iki imam kültü, Hak-Muhammed-Ali ve on iki post erkânını*” düsturlaştırarak kurumsallaşmayı sağlamıştır. Bektaşilik erkânları teşkilatlandırmış ve aşağı yukarı bugünkü haline ulaştırmıştır. Bu düzenleme ilk başlarda tepki çekse de Bektaşilik Balım Sultanın Teşkilatlandırmasından sonra daha geniş çevrelere Anadolu'nun tamamında ve Rumeli'de yayılarak geniş kitlelere ulaşmıştır (Gökbel, 2019: 119-120).

1.4. BEKTAŞİLİK İNANÇ SİSTEMİ

1.4.1. TANRI TASAVVURU

Bektaşilikte bulunan Tanrı (Yaratıcı) kavramı İslam'daki Tanrı (Yaratıcı) anlayışı ile karşılaştırdığımızda aynı doğrultuları paylaşıp da özü bakımından farklılıklar bulunur. Bektaşilerin, **Allah** Bir'dir inancı ile İslam'ın İman ve İnanç esaslarını aynı şekilde kabul etmeleri benzer yönlerini oluştururken, dönemin tasavvufi akımlarının da (*Kalenderîlik, Yesevîlik, Melamilik, Babailik ve Haydarîlik*) etkisi ile bazı konulara bakış açısı ve o konuları değerlendirmesi farklılaşmaya neden olmuştur. Bektaşiliğin genelinde geçerli olan vahdet-i vücud anlayışı bulunsun da Tanrı ulvî bir mertebededir (Eyuboğlu, 1980; s.237-238). Atalay'a göre Bektaşiler, “*Vahdet-i Vücud'u benimseyenler evrensel varlık dışında ayrı bir tanrı kabul etmezler. Onlar Tanrı'yı evrende, eşyada ve insanda görürler*” (Atalay, 1924; 81). Buradan da anlaşılacağı üzere, Bektaşiliğin Tanrı anlayışında (Allah inancında) İslam'ın kendi içerisinde barındırdığı temel prensipleri tamamını kabul etme düşüncesi ve eski inanç sistemlerinin etkisinde kalarak sürekli bir ilerleme ve dönüşüm süreci yaşandığına inanılır. (Eyuboğlu, 1980: 250).

Vahdet-i Vücut Bektaşilikte, Allah'ın kendi özünde olan ruhun “*Muhammed-Ali*” de tecelli bulmasıdır. Bu anlayışla **Hak-Muhammed-Ali** üçlemesi oluşur. Allah kendi nûrundan bir nûr yaratmış, bu nûr da Hz. Muhammed'dir. Allah'ın nûr'unun Hz. Muhammed'e tecellisidir. Bu *Îlâhî Nûr'u* Bektaşiler Hem Hz. Muhammed'de hem de Hz. Ali'de olduğunu savunmuşlardır. HZ Peygamber'in “*Ben ilim şehriyim; Ali'de kapısı*” sözünden yola çıkarak Ali'ye ulvi bir nitelik kazandırır (Fığlalı, 1990; 225-226). Bektaşi ozanları “*Hak-Muhammed-Ali*” üçlemesini Şöyle ifade eder:

Mahabbettir Lâ ilâhe illallah

Mahabbettir Muhammed Resûlullah

Mahabbettir Ali şah veliyullah

Üç isim, mânada birdir mahabbettir (Fığlalı, 1990: 227).

Bektaşi inancındaki Kelime-i Şehadet “*La Îlâhe İllallah, Muhammeden Resulullah, Aliyyun Veliyullah*” şeklindedir. Bu inanç sisteminde Tevhit, Peygamber ve Velayet işaret edilmektedir (Erdoğan Başaran, 2021: 1225).

Bektaşilik geleneğinde ilk İmam **HZ. Ali**'dir. Hz. Ali daha küçük yaşlarda Peygamber efendimizin gözetimi altında ve onun ahlakı ile yetişmiştir. Hz. Ali, ilk inananlardandır, özellikle Kur'an'ı ve Sünneti çok iyi bilen bir sahabedir. Hicrette peygamberin yatağına yatan sonrasında emanetleri sahiplerine teslim eden, Peygamberimizin Medine'de seçtiği kardeşi, neredeyse her gazveye katılıp cesaretini ortaya koymuştur. Hz. Ali üç özelliği ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Bunlar cesur olması, âlim olması ve sadakatle Peygamberimize bağlı olmasıdır. Hz. Peygamberden sonra ortaya çıkan *Hulefâ-yi Râşidîn* son halifesidir. Kendisinin vefatından sonra savaşlar çıkmış, İslam birliği bozulmuş ve mezhepler ortaya çıkmıştır. Hz. Ali'den sonra imamet son bulmamış, imamlar aracılığı ile devam etmiştir. Bektaşilere göre Allah'ın Nûr'u Hz. Ali'ye de tecelli etmiş ve insanüstü özellikler verilmiştir (Eyuboğlu, 1980; 86-87).

1.4.2. EHL-İ BEYT SEVGİSİ

HZ. Muhammed'in soyu ve yakın akrabaları yani Ehli Beyt'i; *Resûlullah, Hz. Fatma Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan*'dır. Resûlullah'ın neslini ifade eden Ehli Beyt, Bektaşiliğin temel prensibidir. Bektaşiler Ehli Beyt'e sevgi ve hürmetle bağlılardır. Ayrıca Ehli Beyt Peygamber Efendimizin ümmetine olan emanetidir (Gökbel, 2019; 260).

Bektaşi inancında Ehli Beyt kurtuluşa ermiş olan grubu ifade etmektedir. İslam ümmeti yetmiş üç fırkaya ayrılacak ve sadece bir fırka kurtuluşa erecektir (el-fırkatu'n-nâciye). Diğer

bir görüşe göre ise İslam ümmeti yetmiş üç fırkaya ayrılacak bunlardan yetmiş ikisi cennete gidecek, biri ise cehenneme gidecektir (Fığlalı, 1990: 235).

1.4.3. ON İKİ İMAM İNANCI

Bektaşilik kültüründeki On İki İmam Hz. Ali ile başlayıp Muhammed Mehdi ile sona eren imamlar silsilesidir. Bektaşilikte imamlar, Allah ile kul arasında ilişki kurmasını sağlayan araçlardır. Allah adına görevlerde bulunur bu yüzden sorumluluğu yoktur. Bektaşilere göre imamların *İsmet* sıfatı vardır yani günahsızdırlar (Eyuboğlu, 1980; 84). On İki İmam;

1. Hz. Ali
2. Hz. Hasan
3. Hz. Hüseyin
4. Ali Zeyne'l-Abidin
5. Muhammed el-Bakır b. Ali Zeyne'l-Abidin
6. Cafer es-Sadık b. Muhammed el-Bakır
7. Musa el-Kazım b. Cafer es-Sadık
8. Ali er-Rıza b. Musa el-Kazım
9. Muhammed et-Taki b. Ali er-Rıza
10. Ali en-Naki b. Muhammed et-Taki
11. El-Hasan el-Askeri b. Ali en-Naki
12. Muhammed el-Mehdi b. Hasan el-Askeri (Gökbel, 2019: 710-711).

Son imam *Muhammed el-Mehdi* ise gizlenmiştir, bir yere çekilmiş ve ölmemiştir. Zamanı geldiğinde yeryüzüne mehdi olarak inecek ve dünyayı doğrulukla kaplayacaktır, dünyadaki zulmü durduracağına inanılır (Fığlalı, 1990; 273).

1.4.4. TEVELLÂ – TEBERRÂ

Bektaşiliğin önemli inançlarından bir tanesidir. ***Tevellâ*** arapça kökenli “*veli*” sözünden türemiştir. Peygamber efendimizin soyundan gelenleri sevmek, ilgi gösterme anlamına gelir. Bektaşilikte Hz. Ali'nin ve soyundan gelenlerin gittiği yolu izleme ve Hz. Ali'yi sevenleri sevip sayma ve dost olma olarak görmektir. Ayrıca Hz. Ali'yi sevmeyenlerin Bektaşî kabul edilmeyeceğine inanılır (Gökbel, 2019; 874).

Teberrâ ise Bektaşilik kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bektaşî kültüründe bulunan teberrâ düşüncesi Hz. Ali'yi sevmeyenlerden uzak olmak, anlamındadır. Hz. Ali'yi sevmeyenleri sevmeme, Hz. Ali'nin nesline yapılan kötülükleri özellikle Yezid'in eliyle

yapılan HZ. Hüseyin'in Kerbela da şehit edilmesini sıradan görmek anlamına gelir. Bu kimseleri sevmemek Bektaşî inancı arasında yer alır (Eyuboğlu, 1980; 161).

1.4.5. MEHDİ İNANCI

Bektaşî inancına göre on iki imam'ın sonuncusu olan Muhammed Mehdi daha genç yaşlarda imam olduğu kabul edilir. Mehdi oluşundan az bir süre sonra ortalıkta görünmemiş ve “gayb âlemi” ne geçtiği belirtilmiştir. Mehdi gayb âleminde, Kıyamete yakın bir vakitte zuhur edecek ve dünya da bulunan zulmü, haksızlığı durduracak yeryüzüne huzur ve mutluluk getireceğine inanılır. Bektaşîlik inancında dünya da felaketlerin başladığı ve insanların sıkıntı içinde kaldığı zamanda kurtarıcı olarak Mehdi'nin geleceğine inanılmıştır (Gökbel, 2019; 572).

1.4.6. AHİRET İNANCI

Ahiret inancı İslam'ın temel prensiplerinden olup aynı zamanda Bektaşîlik inancının da temel prensibidir. Hesap günü olarak nitelenen ve hayatın son bulmasıyla Kabir hayatının başladığı süreçtir. Bu süreçteki kul, dünyadaki amellerine göre haşır edilecektir. Ahiret yurdu bireyin ölümden sonra başlayarak, mahşerde haşirden sonra sonsuza kadar devam edecek bir hayata inanmaktır. (intikal etmesidir). Bazı Bektaşîlerde ahiret inancı yaygınken bazılarında ahiretin dünya da gerçekleşeceği, buradan yola çıkarak hayatta karşılaştığımız zorlukların sebebi günahlarımız olduğuna inanırlar. Yani ceza ve ödül bu dünyadadır (Gökbel, 2019; 33-34).

Bazı Bektaşîler arasında tenasüh ve hulûl'u savunanlarda görülür. Onlara göre ahiret inancı yoktur ve dünya hayatı sürekli beden değiştirerek devam eder. (Sofuoğlu ve İlhan, 2020; 24). Bunlar yazılan şiirlerine kadar etki etmiştir. Buna rağmen *Makalat*'ta tenasühe dair bir bilgiye yer verilmediği gibi kıyameti ve ahiret hayatını destekleyici olarak ahirete olan inanç, imam esaslarından sayılmıştır. Bazı Bektaşî ozanlarında hem ahiret inancına hem de tenasühe dair sözler bulunmaktadır. Örneğin Pir Sultan Abdal'a ait olan şu mısralar bu tezimizi destekler niteliktedir

Şahların şahısın zatı Ali'sin

Her ilmin kânısın, şah-ı velisin

Abdal Musa, Kızıl Deli'sin

Abdalların başın der Hacı Bektaş (Gökbel, 2019; 35-36).

1.4.7. MİRAC OLAYI VE KIRKLAR MECLİSİ

Hız. Muhammed'in Medine'ye hicretinden yaklaşık bir-bir buçuk sene önce meydana gelen **Mirac**'ın gerçekleştiğı nakledilir. Mirac "göğ'e yükseltilmek veya manevi olarak göğ'e yükseliş" anlamına gelmektedir. İsrâ Suresinde bulunan Allah'ın inayeti ile Hız. Peygamberin Mescid-i Haramdan alınarak Mescidi-i Aksaya götürülmesi, takiben de Sema'nın kapılarının ardına kadar açılarak Sidretü'l *Munteha*'ya yükseltilmesidir. Mirac hadisesinin gerçekliğı üzerine bir anlaşma söz konusudur. Gerçekleşen bu hadisenin fiziken mi yoksa ruhen mi meydana geldiğı konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. (Gökbel, 2019; 595-596).

Bektaşî geleneğinde mirac hadisesi Sünni gelenekte yer almayan şekilde efsaneleştirilerek ve eski inanışlarda yer alan *Aslan* ve *40 Dost* kültünün İslami şekle büründürülmesi ile harmanlanmıştır (Fığlalı, 1990; 248-249).

Bektaşîlere göre Hız. Peygamber Mirac'a çıkarılırken o yol sürecinde bir aslanın yolunu kesmesi üzerine Cebrail as. Aslana bir alamet vermesini söyler. Bu olay üzerine Hız. Muhammed yüzüğünü çıkarıp aslana verir. Hız. Peygamberin içinden " *Ali burada olsaydı Aslan'ın hakkından gelirdi* " diye geçirmiştir. Bu hadiseden sonra Peygamberimiz Hakk ile görüşür ve aralarında sessiz bir an gerçekleşir ve herhangi bir konuşma olmadan doksan bin sır paylaşılır. Peygamber Efendimiz Mirac'tan dönerken **Kırklar Meclisini** görür ve uğrar. İçeri girmek için birkaç kez deneme yapar ancak en sonunda *Sen Kimsin?* sorusuna fukaraların hizmetçisiyim cevabını verdikten sonra meclise girebilir. İçerde otuz dokuz kişi kadın erkek karışık bir şekilde bulunur. Bir kişi kapıda nöbet tutmakta olan Selman-ı Farisi'dir. Peygamber efendimiz Hız. Ali'nin yanına oturur ve orda bulunanların kim olduğunu sorar. Onlar ise " *biz kırklarız, bir gönül cihetiz* " cevabını verirler. Peygamber efendimiz kanıt isteyince Hız. Ali eline bir kesik atar ve mecliste bulunan otuz dokuz kişinin aynı yerden eli kanar. Dışarıda olan kimsenin kanı da tavandan damlar. Selman-ı Farisi avcunda bir üzüm tanesiyle meclise girer ve " *Ey fukaraların hizmetçisi bu üzüm tanesini bizlere paylaşır* " der. Peygamber efendimiz üzümü ezer ve şerbet hazırlar. Bu şerbetin inayeti ile mecliste bulunan kırk kişi sarhoş olur. O sırada Hız. Ali Mirac'ta aslana verilen yüzüğü çıkarır Bunu gören peygamber efendimiz Hız. Ali'nin şahsiyetindeki gizemi anlar (Gökbel, 2019; 596-597; DABF, 2008: 31-32).

Yukarda anlatılanlar Bektaşîlik geleneğinde Hız. Muhammed'in Kırklar meclisinde bulunmasının Hız. Ali'nin bir sırrının olduğunu fark etmesi olarak inanmışlardır. Aynı zamanda Bektaşîlikte bulunan cem ritüelinin temelini Mirac'tan sonra icra edilen Kırklar cemi oluşturmuştur. (Gökbel, 2019; 596-597).

1.4.8. DÖRT KAPI KIRK MAKAM

Bektaşiliğin ana prensibi olan dört kapı ve kırk makam, tarikatı benimsemek isteyenler için izlemesi gereken yoldur. Birey bu yolun sonunda Allah’a ulaşır. *Dört Kapı; Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifet’tir*. Bu Dört Kapı’nın kendine has on tane özelliği bulunur. Bunlar kırk makamı meydana getirir. Tarikat yolcusunu dört kapının mahiyetini inceliklerini bilerek bir sonrakine geçmek şartıyla ilerler, en son marifet kapısında Allah’a ulaşır. Bektaşilik düsturunda tarikat yoluna giren kimseler dört kapı ve kırk makamı hakkıyla bilmek zorundadır. Bektaşi geleneğinde birinci kapı olan Şeriat Hz. Muhammed’i simgelerken, diğer üç kapı; Tarikat Hakikat ve marifette Hz. Ali’yi simgeler. Hacı Bektaş-ı Veli bu dört kapı kırk makam öğretisi ile İslam’ın paydalarını ortaya koymaktadır. Bazı Bektaşi şairleri dört kapı kırk makamı içeren şiirler yazmışlardır:

*Muhammed Ali; şeriat, tarikat
Cân ile gönülden ver gel salavât
Hünkâr Hacı Bektaş bahr-ı hakikat
Sırrını fâşetme, çıkma rızadan.
Muharrem Mâbzûni Baba*

(Gökbel, 2019; 234-236).

Tablo 1. Dört Kapı Kırk Makam

<i>ŞERİAT</i>	<i>TARİKAT</i>	<i>MÂRİFET</i>	<i>HAKİKAT</i>
1 İman etmek.	1 Tövbe etmek.	1 Edeb.	1 Tevazu
2 İlim öğrenmek.	2 Mürşidin isteğine uymak.	2 Mâsivâ'dan tecerrüt (bencillik kin garez)	2 Kimsenin ayıbını görmemek.
3 İbadet etmek.	3 Temiz giyinmek.	3 Perhizkârlık.	3 Yapabileceği hiçbir iyiliği esirgememek.
4 Haramdan uzaklaşmak.	4 İyilik yolunda savaşmak.	4 Sabır ve kanaat.	4 Allah'ın yarattıklarını sevmek.
5 Ailesine faydalı olmak.	5 Hizmetli olmak.	5 Hayâ (utanma).	5 Tüm insanları bir görmek.
6 Çevraya zarar vermemek.	6 Haksızlıktan korkmak.	6 Cömertlik.	6 Birliğe yönelmek ve yönetmek.
7 Peygamber'in emirlerine uymak.	7 Ümitsizliğe düşmemek.	7 İlim.	7 Gerçeği saklamamak.
8 Şefkatli olmak.	8 İbret almak.	8 Hoşgörü.	8 Mânâ'yı bilmek.
9 Temizliğe dikkat etmek.	9 Nimet dağıtmak.	9 Özünü bilmek.	9 Sırrı öğrenmek.
10 Yaramaz işlerden sakınmak.	10 Özünü fakir görmek.	10 Ariflik.	10 Allah'ın varlığına ulaşmak.

III. BÖLÜM

KIRŞEHİR ABDALLARININ HAYAT TARZINDA BEKTAŞİLİĞİN YERİ

3.1. HAYATIN ÇEŞİTLİ SAFHALARI İLE İLGİLİ İNANÇ, ÖRF, ADET ve UYGULAMALAR

3.1.1. DOĞUM

İnsan hayatını geçiş aşamaları oluşturur. Bunlar: doğum evlenme ve ölümdür. Bu aşamalar hemen her toplumda var olan bir takım davranış kalıpları ve ritüellerden oluşur. Doğum, hem toplumsal hem de kişisel bir grup davranışı içinde barındırır. Yeni evlenen çiftten veya evlenmiş çiftlerden beklenen bir olgudur. Ayrıca yeni evlenen çiftlerin düğün sonunda yaşayacakları evin kapısına indikleri zaman, gelinin kucağına doğrudan bir çocuk/bebek verilmesi, bu adetten hareketle ailenin ve toplumun bir çocuk/bebek beklediğini ifade eder. Bu geleneksel ritüel, genellikle bir evliliğin bir parçası olarak gerçekleşir ve bir çocuğun hemen gelinin kucağına verilmesi, evlilik birliğinin bereketli olmasını ve gelecekte çocuk sahibi olma umudunu vurgular.

Biz araştırmamızda doğum başlığını *kısırlığın nedenleri, kısırlığı engellemek için alınan önlemler, düşük belirtileri nelerdir ve alınan önlemler, hamileliğin belirtileri, cinsiyet belirleme, doğuma hazırlık, doğumu kolaylaştıran uygulamalar* alt başlıklarında ele almaya çalışacağız.

3.1.1.1. Kısırlığın Nedenleri

Kırşehir Abdalları ile yaptığımız mülakatlar ve sohbetlerde kısırlığın neden olan sebeplerle ilgili sorulara aşağıdaki cevaplar alınmıştır.

- *Allah nasip etmez ve kaderinde çocuk sahibi olmak yoksa “Cenâb -ı Hak vermedi” diye bir kabulleniş söz konusudur (K.K., 6,8,9).*
- *Âdet düzensizliği ya da âdeti olmayan kadınların çocukları olmaz (K.K., 6,28).*
- *Kadının rahmi gelişmemiş olursa ve zamanında tedavi edilmemiş ise çocuk sahibi olamaz (K.K., 8,9,10).*
- *Yeni evlenmiş çiftlere muska yapılarak onlardan habersiz evinin herhangi bir yerine yerleştirilip eşyaları arasına konulmuşsa söz konusu muska bu çiftlerin çocuk sahibi olmasına engel teşkil eder (K.K., 5,6,8).*
- *Bünye ve fiziki özellikler açısından erkeğin daha zayıf kırılğan olması, kadının fiziki yönden daha güçlü olması çocuk olmasına engel teşkil eder (K.K., 5,7,10).*

- Evlenecek çiftlerin nikâhı sırasında onlara kötülük yapmak isteyen kişilerin, o ortamda bulunması muska, büyü yapması ve kollarını nikâh akdi sırasında göğsüne bağlaması ve kötü niyetini devam ettirmesi sonucunda gençlerin çocuğu olmaz. Bu yüzden yalnızca aile fertlerinden niyetini, dürüstlüğünü bilinen kişiler nikâha çağrılırlar, hatta nikâhın olacağı gün bile gizli tutulur (K.K., 6,7,8,28).
- Kadını rahminin çocuk doğurmaya yeterli olmaması, rahmi yapışık olan kadının çocuğu olmaz (K.K., 5,10).
- Şifacı kadınlar hamile kalmak isteyen kimsenin göbeğine bakar, göbek şeklinden hamile kalıp kalamayacağını söyler. O göbek erkek karnına benziyor ise hamile kalmaz (K.K., 5,8,9).
- Hamile kalmak isteyen kimsenin rahmine bakılır, rahmi kadın rahmine benzer ise kolaylıkla hamile kalabilir lakin rahminde erkeklik damarı var ise o kimsenin çocuğu olmaz (K.K.,5).

3.1.1.2. Kısırlılığı Engellemek İçin Alınan Önlemler

Abdallardan elde ettiğimiz bilgilere göre kısırlılık, kadına ve erkeğe özgü bir durum olarak nitelenmez. Ama kadının dikkat etmesi gereken birçok durum olduğu da göz ardı edilmez. Daha çok tıbbi bilgilere müracaat edilse de kendi aralarında uyguladıkları pratiklerde göz önünde bulundurulmalıdır. Bu konu elde ettiğimiz bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz.

- Âdet düzensizliği var ise çeşitli otlar kaynatılarak önce âdetin düzenli olmasını sağlanır. (Ebe gömeci, Isırgan otu, Meryem ana otu, Kekik ve dağda güzel kokulu otlardan karışım yapılır.) (K.K., 6,8).
- Rahmi iltihap kapmış ise çeşitli otlar yedirilerek ya da kaynatılıp suyu ile rahimin temizlenmesi sağlanır. (kuşburnu, soğan, kekik vb. otları kaynatılıp suyu içirilir, sarımsak ve soğan gibi doğal antibiyotik olan sebzelerin de közlenerek tüketilmesi gerekir.) (K.K., 5,9).
- Dağlarda toplanılan otlar kaynatılarak posası hamur haline getirilip küçük parçacıklara ayrılır, küçük toplar şeklinde şekil verildikten sonra rahme yerleştirilir. Rahimdeki iltihap bu sayede giderilmiş olur (K.K., 5).
- Kadın özellikle çocukluktan itibaren ayaklarını ve belini sıcak tutmak zorundadır. Beli soğuk aldığı vakit çocuğu olmaz (K.K., 6,8,9).
- Beli soğuk alan kadının beline, karasakız yakısı ile katran yakısı yapıştırılır. Bu yakı üzerinde iken ağır kaldırılmaz eşi ile cinsi münasebette bulunmasına izin verilmez bir süre kendini koruyup esirgemesi gerekir (K.K., 5,7,9,10).

- *Hamile kalmak isteyen kadınlar için Meryem ana otu suda kaynatılır, suyu düzenli aralıklarla tüketilir. Rahminde bulunan iltihabı sökeceğine inanılır (K.K.,6,8).*
- *Çiriş otunu yazıda/dağda toplanarak getirilip suda kaynatılır. Kaynayan suyu düzenli olarak tüketilir adet düzensizliğini geçirerek ve rahim içi iltihapları söker (K.K., 5).*
- *Yabani hayıt otu toplanır suda kaynatılarak düzenli aralıklarla hamile kalmak isteyen kadına içirilir, bu uygulamadan sonra hamile kalacağına inanılır (K.K., 5).*
- *Hamile kalmak isteyen kadınların çok kilo almamasına dikkat edilir, iç organları ve rahmi yağlanır çocuğun olmamasına sebep olabilir. Bu sebeple kendine dikkat etmesi gerektiği tembihlenir (K.K., 6,8,28).*
- *Hamile kalabilmesi için cinsi münasebetten sonra ayakları sıcak tutulur, sırtına yün yelek giydirilir (K.K., 5,6,8,9).*
- *Hamile kalmak isteyen kadın adetinin ikinci günü süt ile maydanozu kaynatıp buğusuna oturmalı, regl kanı ile içinde yumurtalıklarını tıkayan iltihaplarda sökülecektir (K.K., 7,10,11).*
- *Hamile kalmak isten kadın ayak tabanına on beş gün boyunca çörek otu yağı ile masaj yapmalıdır (K.K., 11).*
- *Yeni gelin mutlaka her koşulda kendini sıcak tutmalıdır. Hava sıcak olsa bile ayağı çorapsız dolaşmamalıdır. Kışın mutlaka patik giymelidir (K.K., 5,6,8,9).*
- *Gebe kalmak isteyen kadın soğuk su içmemelidir (K.K., 8).*
- *Her gün yapılmak suretiyle bir tane soğanı dörde bölünüp, göz kararı bir suda haşlanır. Soğanın suyu kadına içilir, kalan posası da yedirilir. Yapılan bu uygulamalar vücudundaki ve rahmindeki iltihabı söker (K.K., 6,8,9).*
- *Kısır kadın için toplanılan çeşitli otlar büyük bir kazanda kaynatılarak suyun buharına kadın oturtulur, üzeri sıkı sıkıya sarılır bundan sonra bir ay kırk gün kendini soğuktan koruması istenir (K.K., 6,8,9).*
- *Temiz ve ince toprak iyice ısıtılır, (buna halk arasında höllük denilir) kısır kadın bu toprağın üzerine sıcaklığı rahminde hissedene kadar oturtulur. Bu şekilde rahmin canlanacağına inanılır (K.K., 5,6,8).*
- *Gebe kalamayan kadının göbek deliğine çörekotu yağı damlatılır. Bu damlatılan yağın üzeri bir pamuk yardımıyla kapatılır. Beli sıkı bir şekilde sarılır. Bu işlem sonunda rahim soğukluğunun gideceğine inanılır (K.K., 5, 33,34,35).*

- *Yazıda (dağlarda) çeşitli otlar toplanır (kekik, ısırgan otu, ebem gömeci gibi). Otlar birlikte kaynatılarak suyu içilir. Vücudundaki iltihapların bu şekilde söküleceğine inanılır (K.K., 5,6,9).*
- *Çocuğu olmayan kadına Bildircin yumurtası tükettirilir. Yumurtanın canlandığı gibi anne rahminde çocuğunda canlanacağına inanılır (K.K., 8).*
- *Şifacı kadınlar gebe kalmak için gelen kişilerin karnını ovalarlar. Bu işlem üç gün sürer. Üç gün karnını ovalar beline yakı yapıştırır karnını gerdirerek sıkı sıkıya sarar. Bu işlem sonunda on-on beş gün gelin yataktan çıkarılmadan sıcak tutulur. Bu sürecin sonucunda hamile kalacağına inanılır (K.K., 5,9).*
- *Gebe kalmak isteyen kadının çocukluğu eğri ise çocukluğu yerine gelsin diye sabun ile çevirme yapılır, bu çevirme de ovalanarak çocukluğu yerine getirilir. Bu işlem üç gün boyunca sürer ve üç gün beline yakı vurulur. Çarşafarla beli sımsıkı sarılır (K.K., 5,9).*
- *Gebe kalmak isteyen kadının göbeğine aynı şişe çeker gibi çömlek çekilir. Buna çömlek kapama denilir. Bu uygulama üç kez tekrarlanıp rahim yerine oturtulur. Bu şekilde gebe kalacağına inanılır (K.K., 5,9,10).*
- *Kırşehir merkezde bulunan terme kaplıcasının suyunun mineralli ve sağlıklı olduğuna inanıldığı için kaplıcadan alınan su çocuğu olmayan kadına içirilir, bu suyun rahimdeki iltihabı sökeceğine inanılır (K.K., 6,8,28).*
- *Kırşehir'deki terme kaplıcasına hamile kalmak isteyen gelinler götürülür, orada gelin büyükleri tarafından sıcak suya sokulur, şifalı suyun buğusuna oturtularak bu sayede gelinin rahmindeki iltihabın söküleceğine ve rahminin yumuşayacağına inanılır (K.K., 5,6,8).*
- *Ocak sahibi olduğunu düşündükleri kişiyi ziyaret ederek hayır duasına başvururlar. Ocak sahibi kişi duasını eder okuduğu suyu içmesi için geline verir (K.K., 5,11).*
- *Türbelere gidilir, (genellikle Keskin'de bulunan Haydar Sultan türbesine gidilir). Adak adanır, kurban kesilir ve kişi halis bir niyet ile dua eder, yalvarıp yakarır ve rabbinden hayırlı bir evlat ister (K.K.,5,6,8,11).*
- *Çocuğu olmayan kadın Hacı Bektaş'ı Veli türbesini ziyaret eder, dua eder, aslanlı çeşmeden su alır, niyetine göre adak adanır (K.K., 5,6,9,11).*
- *Erkek için ise arı sütü ve polen birleştirilip bir macun hazırlanır ve tüketilmesi sağlanır (K.K., 5,8).*

3.1.1.3. Düşük Belirtileri Nelerdir ve Alınan Önlemler

Abdallardan edindiğimiz bilgiler neticesinde düşük belirtileri ve düşüğe neden olan durumlar aşağıda verilmiştir:

- *Gebe olan kadının vücudunun bu hamileliğe hazır olmaması nedeniyle düşük yapabilir (K.K., 5,7,9,10).*
- *Rahmi gelişmemiş olan kişinin bebeği daha rahme tutunmadan düşer (K.K., 5,6,8).*
- *Gebe kalan kadının yaşı küçüktür ve anne olacağının farkına varamayarak düşük yapabilir (K.K., 5,9,28).*
- *Fiziki açıdan zayıf kadınların ağır yük kaldırmaları ya da yaptıkları ev işleri, temizlik sonrasında düşüğe yol açabilir (K.K., 5,6,8,9).*
- *Gebe kadının aniden korkması, heyecanlanması, tedirgin olması bebeğin rahme tutunamayarak düşmesine yol açar (K.K., 9,28).*
- *Gebe kadını eşi ile cinsi münasebeti erken doğuma ya da düşüğe sebebiyet verir (K.K., 5,10,11,28).*
- *Kadın gebe olduğunun farkında olmayarak ilaç kullanırsa bebeğini kaybedebilir (K.K., 10,11).*
- *Hamilelik sırasında bazı yiyeceklerden (maydanoz, ısırgan, papatya... vb.) uzak durması söylenir (K.K., 5,6,8,11).*
- *Düşük yapan kadında düşük durumu huysulanmışsa (huy edinmiş) eşi ile cinsel birlikteliğe girmeyecek (K.K., 8).*
- *Üzüm yaprağı (asma yaprağı) budandığı zaman ondan damlayan sular içilmez içen kişinin çocuğunun olmayacağına inanılır (K.K., 5,11).*
- *Sık sık düşük yapan kadının rahmine çömlek çekilir, Rahmi yerine oturtulur bu uygulama ile bebeğin rahme daha sağlam tutunacağına inanılır (K.K., 9,33,34).*
- *Düşüğü huysulanan kadının beline katran veya karasakız yakısı yapıştırılır üç gün sırtı üzerine hareket etmeyecek şekilde yatırılır (K.K., 5,10,11).*
- *Düşük yapan kadını Tekke ve türbelere götürürler. (genellikle Haydar Sultan türbesine götürülür.) Türbe de dua ve niyaz eden kadın adağını dağıtır (K.K., 6,8,9,11).*
- *Düşük riski olan kadın hamileliği sona erene kadar sırt üstü yatırılır. Hizmeti için ev ahalisi yardım eder (K.K.,6,8).*
- *Düşük riski olan kadın yüksekte atlamaz, ağır kaldırmaz (K.K., 28,33,34,35,36).*

- *Tek damla adet kanı gelir buna nişan denilir ve bu kandan çok korkmamak gerekir gebe olan kadın sırt üstü yatarak istirahat eder (K.K., 5,6,8,11).*
- *Düşüğü huy haline getirmiş, huysulanmış kadın ağır işler yapmaz ayağını yüksek bir yere uzatarak dinlenerek gebeliğini geçirir (K.K., 7,8,10).*
- *Geçmiş dönemler de kadınlar pekmez içer doğal beslenirlerdi şimdi kadınlar çok fazla çay tükettikleri için çocukları düşürüyorlar (K.K., 6,8,28).*
- *Ağır işler yapmamasına, ağır kaldırmamasına, bolca yürüyüş yapmasına ve kendini kollamasına dikkat edilir (K.K., 28,33,34,35).*
- *Beslenmesine dikkat edilmeli çok yağlı tuzlu ve şekerli şeyler yemekten kaçınmalıdır (K.K., 5,9,10,11).*
- *Hasta olmamasına dikkat edilmeli ve çıplak ayakla gezmemesine dikkat edilmelidir (K.K., 6,33,34,35).*
- *Hamileliği boyunca hurma yedirmezler, düşüğe sebebiyet verir (K.K., 6).*
- *Gebe kadın çok fazla bitki çayı tüketmemeli, karışım halinde bulunan çaylardan uzak durmalıdır. Bu çaylar kasıkların kasılmasına ve kanamaya neden olacağı için bebeğini kaybetmesine yol açabilir (K.K., 5 6,8,9,11).*

3.1.1.4. Hamileliğin Belirtileri

Abdallardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda, hamileliğin belirtileri ve bir kişinin hamile kaldığının nasıl anlaşıldığıyla ilgili bilgileri aşağıda sıralamaya çalışalım:

- *Adet düzeninin sapması ilk belirtidir (K.K., 5,6,8,28).*
- *Kokularda tiksime görülür (K.K., 5,6 8,10).*
- *Mide bulantısı artar, hassasiyet gözlenir (K.K., 5,8).*
- *Baş dönmesi artar (K.K., 5,6,8).*
- *Uyku hali görülür çabuk yorulur, uykuya düşme gözlemlenir (K.K., 5,7,10).*
- *İştah açılır ve hamile kadın aşerer (K.K., 6,8,9,28).*
- *Çok sık idrara çıkar ve idrarın rengi koyu gelirse hamiledir (K.K., 6,8,9).*
- *Kirpikleri toplanır (K.K., 5).*
- *Gözler aralanır (K.K., 5).*
- *Gebe kadında fiziki değişiklikler gözlenir, cildi parlaklaşır, saçları gürleşir (K.K., 5,9,10).*
- *Hamile kalan kimi kadının canı ekşi şeyler çeker, kimisi de tatlı şeylere aşerer (K.K., 6,8,9).*
- *Meme ucu koyulaşır (K.K., 5,9).*

- *Tek damla adet kanı gelir ve bundan korkmamak gerekir, hamile kaldığının belirtisidir. (her kadında görülmez.) (K.K., 8,11).*

3.1.1.5. Cinsiyet Belirleme

Abdallardan edindiğimiz bilgiler neticesinde, kültürümüzde erkek çocuğuna düşkünlük olsa da azesi (sağlıklı sıhhatli) bütün olsun anlayışı ön plana çıkmaktadır. Abdallar arasında annenin dünyaya bebeğini getirmeden önce cinsiyetinin ne olduğu bazı uygulamalarla belirlenmeye çalışılmıştır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- *Yeni gelinin yatacağı yatak büyük bir özenle hazırlanır, gerdek gecesinden önce o yatakta erkek çocuk yuvarlanırsa erkek çocuk olacağına, kız çocuk yuvarlanırsa kız çocuğu olacağına inanılır (K.K., 5,6,8,10).*
- *Farkında olmadan hamile olan kişinin ekşi yiyecekler canı çekince ve yenilince kız çocuğu olacağı inancı, tam aksine canının tatlı şeyler istemesi ve yemesi halinde erkek çocuğu olacağına işarettir (K.K., 6,8,28).*
- *Gebe kadının göbek tipi cinsiyeti belirlemede rol oynar. Göbek deliği dışı doğru emzik gibi çıkmışsa erkek çocuğu olacağına işarettir. Göbek deliği aynı vücudumuzdaki gibi normalse kız çocuğu olacağına işarettir (K.K., 5,11).*
- *Gebe kadının göbek deliğinden başlayan ve alt karın boyunca aşağıya inen simsiyah çizgi bebeğin erkek olacağına işarettir (K.K., 5,6,9,28).*
- *Erkek çocuğuna sahip olmak isteyen kadınlara eşi ile cinsi münasebetinden sonra sağ tarafına yatması tavsiye edilir (K.K., 5,8).*
- *Doğacak çocuk erkek ise kadının karnı sivrilir top gibi bir bütün halinde durur eğer cinsiyeti kız olacaksa hamile kadının karnı yayvan bir hal aldığı gözlemlenir (K.K., 5,6,8,9).*
- *Doğacak çocuk kız olacaksa gebe olan kadın çirkinleşir, kızının güzelliğini aldığı söylenir. Eğer doğacak çocuk erkekse gebe kadın güzelleşir, eli yüzü belli olur ve kaşları kara kara durur (K.K., 5,7,11).*
- *Kız çocuğuna hamile kadının yüzüne leke ve çil düşer (K.K., 5,11).*
- *Hamile kadın uykuya çok düşkün olması kız çocuğu olacağı, yeteri kadar uyuyan kadının ise erkek çocuğu olacağı düşünülür (K.K.,5,33,34,35).*
- *Erkek çocuğa hamile olan kadının karnı büyük olur, kız çocuğuna hamile olan kadınınsa kalçaları genişler (K.K., 5,6,8).*

- *Hamile kadının doğuma yakın sancısı belinden başlarsa ve ağrısı çok olursa kız çocuğuna, hamile olan kadının sancısı kasıklardan başlarsa erkek çocuğu olacağına işarettir (K.K., 5,7,10).*
- *Hamile kadının haberi olmadan halının bir ucuna makas diğer ucuna da bıçak koyulur ve bu yerlerde yer dōşeğı bulunur, hamile kadın gelir ve habersiz bir şekilde bıçağın üzerine oturursa çocuğun erkek, makasın üzerine oturursa çocuğun kız olacağına inanılır (K.K., 5,7).*
- *Hamile Kadına gömlek yakası biçtirilir, yani makas ile gömleğe yaka parçası çıkarılır ve bu yaka havaya atılır. Yaka ters düşerse oğlan, düz düşerse kız evlat olacağına inanılır (K.K., 5).*

3.1.1.6. Doğuma Hazırlık

Gelinin hamile olduğu anlaşıldıktan sonra küçükten hazırlıklara başlanır, ancak son aylara gelindiğinde bu hazırlık hızlanır ve tamamlanır. Halk arasında yaygın bir inanış olan “doğmamış çocuğa don biçilmez” algısından dolayı doğuma bir iki ay kala anne ve bebek için hazırlıkların hızlandığı görülür. Maddi durumlar dikkate alınarak bebek için: beşik kundak, nevresim takımı, mevsime uygun battaniye, bebek bezi, pamuklu zıbın, pamuklu pijama takımları ve ağız mendilleri gibi şeyler alınır. Kimileri bebeğe özel yün yorgan sıırır, fazla yüksek olmamak şartı ile yün yastık yapar. Yün yorgan yapılmasındaki amaç, anne karnı kadar yumuşak ve sıcak tuttuğuna inanılmasıdır. Yün yorganın diğer yorganlara nazaran daha sağlıklı olduğuna inanılır.

Lohusa kadın için yatacağı yatak aylar öncesinden sıırılarak hazırlanır. Ayrıca gecelik takımları, iç çamaşırları, hijyenik petler hazırlanır. Al basmasın diye doğumdan sonra takması için kırmızı tülbent ve kırmızı taç hazırlandığı da görülür.

Daha önceleri doğumlar genellikle evlerde, halk arasında bilinen ebeler tarafından yaptırılırken günümüzde çoğunlukla hastaneler tercih edilmektedir. Doğumların evlerde yapıldığı dönemlerde halk arasında ebe olarak bilinen kadınlar, hamile olan kadınları zaman zaman ziyaret ederek hamileliğin gidişatına bakarlar ve süreçle ilgili tavsiyelerde bulunurlarmış (K.K., 5,8,11).

3.1.1.7. Doğumu Kolaylaştıran Uygulamalar

Özellikle Abdalların kadınlarından edindiğimiz bilgilere göre, hamile kadının doğumunun kolay geçmesi için fiziksel ve psikolojik olarak bazı tedbirler alınır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- *Doğuma bir iki gün kala hurma yemenin doğumu kolaylaştırdığına inanılmaktadır. Düşüğe sebebiyet verir gerekçesi ile hamilelik süresince hurmayı yedirilmez (K.K., 6,8).*
- *Gebe kadın hamile olduğunu bildiği günden itibaren hareketli olmaya ve bol bol yürüyüş yapmaya teşvik edilir. Açık havada ve dışarda olmak onu psikolojik açıdan rahatlatacağı düşünülür. Bu uygulamanın sürekli yapılmasının doğumu kolaylaştıracağına inanılır (K.K., 5,6,8,7,9).*
- *Medine'den getirilen Meryem Ana Eli ya da Meryem Ana otunu doğum sancısı başlayınca suyun içine konulur, ot açıldıkça doğumun da kolay geçeceğine inanılır (K.K., 6,8).*
- *Hamile kadının içinde bulunduğu odada üşümemesi ve gerginleşmemesi için ortam sıcak tutulur, ayaklarına sıcak su torbası konulur (K.K., 5,6,8,9).*
- *Doğumu kolay olsun diye hamile kadın hareket ettirilir, iki kişi koluna girer destek olur ve yürütülür (K.K., 6,8).*
- *Doğumu yaklaşmış kadına “el duymadan kurtarsın” temennisinde bulunulur (K.K., 6,8,9).*
- *Doğumu yaklaşan kadına “Allah bir avazda kurtarsın” diye dilekte bulunurlar (K.K., 10,11).*
- *Gebe kadına “kolay geçitte geçesin” derler (K.K., 6,8,9,28).*
- *Kimi Abdallar arasında doğumu yaklaşan kadın zorluk, güçlük çekmesin ve kendinde o manevi gücü bulabilsin diye İnşirah suresi, Meryem suresi, Nas ve Felak sureleri ile Ayetel Kürsî okunur ve çeşitli dualar edilir (K.K., 6,8).*
- *Doğum yapacak kadınların rahatlaması için büyükleri tarafından sakinleştirilir. Yaşça büyük kimi kadınlar, hamile kadına sık sık kelime-i tevhit, kelim-i şehadet ve salavat okuttururlar. Üzerindeki korku ve stresi almaya çalışırlar (K.K., 10,11).*
- *Doğum yapan kadına “göz aydınlığı” dilenir, “nur topu gibi kızın ya da oğlun oldu” denilir. Allah analı babalı büyütsün temennisinde bulunulur (K.K., 10,11,33,34,35).*

- *Yeni doğum yapmış kadının yanında tecrübeli bir büyüğü kalır. Doğumdan sonraki süreç ile ilgili yardımcı olur. Doğum her ne kadar zor ve meşakkatli bir süreç olsa da Allah'ın nasip ettiği evlat tüm acılara bedeldir (K.K., 5,6,8,9,10,11,35).*

3.1.2. DOĞUM SONRASI VE ÇOCUK

Doğum ve doğum sonrası hem anne hem de bebeği için oldukça önemli bir dönemdir. Fiziksel ve psikolojik farklılıklar bu dönem de daha belirgin hale gelir. Çocuk sahibi olmak her çiftin arzusudur. Aile büyükleri için göz aydınlığı ve neslin devamıdır. Çocuğun Dünya'ya gelmesi ile başlayan bu dönem birbirinden farklı inanış ve ritüelleri içinde barındırır.

Doğum sonrası ve Çocuk bölümünü “Çocuğu Yaşamayanlara Yapılan Uygulamalar, Gebelikten Korunma Yolları, Lohusalık, Anne Sütünün Yetersizliğine Karşı Alınan Tedbirler, Al Basması ve Korunma Yolları, Kırk Basması ve Korunma Yolları, Kırklama ve Kırk Çıkarma, Bebeği Nazardan Koruma Yolları, Konuşamayan ve Yürüyemeyen Çocuklar İçin Yapılan Uygulamalar, Diş Hediği ve Diş Çıkarma, Sünnet, Kirvelik/Musahiplik, Çocukla İlgili Toplum Arasındaki Diğer İnanışlar” gibi alt başlıklarda ele alınacaktır.

3.1.2.1. Çocuğu Yaşamayanlara Yapılan Uygulamalar

Abdallardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda, gebeliği bazı sebeplerden ötürü sona eren kadınlar için ve dünyaya getirdiği bebeğin hayata tutunamaması sonucunda tedbir olarak yapılan uygulamaları şu şekilde ifade edebiliriz:

- *Dünyaya getirdiği çocukları ölü doğan kadın, Kaman da bulunan Haydar Sultan türbesine götürülür, türbede yalnız başına bir süre bırakılır. Kadın kendi içinden gelen duayı ve ibadeti yapar, Allah'a yalvarır yakarır. Ayrıca mümkünse adak kurbanı kesilir (K.K., 6,8,28).*
- *Doğum vakti yaklaşmış annenin doğuma yakın kontrol sıklığı arttırılır, doğum ebesi var ise sık sık hamile kadın ziyaret edilir. Yalnız bırakılmaz (K.K., 8,9,10,11).*
- *Son aylarda anne karnında bebeğin hareketinde azalmalar başlar ya da hareket etmez ise gelişimi durmuş olduğu ve muhtemelen bebeğin hayatını kaybettiği sonucu ortaya çıkar. Bu gibi durumlarda annenin de hayatı tehlikeye girmemesi için doktora götürülüp bebeğin alınması sağlanır (K.K., 5,6,8,9,11).*
- *Anne karnında doğuma yakın bebekler dışkısını yerse, bebeğin ölü olarak dünyaya geleceğine inanılır (K.K., 6,8,9,11).*

- Doğum yapmış kadın ölü bebek dünyaya getiriyor ya da doğurduğu çocuk yaşamıyorsa “huysulandığı” yani bunu huy edindiği anlamına gelir. Bu tarz kişiler, tekke zaviye ve türbeleri ziyarete götürülür (K.K., 8).
- Gittikleri türbe de dua ederler ve çocuğun hayırlısı ile doğması sonucunda adını “Dursun” koyacağına niyet ederler (K.K., 5,7,8,11).

3.1.2.2. Gebelikten Korunma Yolları

Abdalların, gebelikten korunmak için daha sık tıbbi müdahaleleri tercih ettikleri, buna ek olarak bazı ata yadigârı uygulamaları da kullandıkları görülmektedir. Bazı aileler çocuk sahibi olmuş ve artık bir daha çocuk sahibi olmak istemiyorlarsa bazı uygulamalara yönelirler. Bunlardan bazı örnekler vermeye çalışalım:

- Çocuk sahibi olmamak için sabahları aç karnına maydanoz tohumunun suyunu ya da maydanozun kendisi kaynatarak suyunu içerler (K.K., 5,6,10,11).
- Meyan kökü adet görmeye teşvik eder bu ot kaynatılır suyu içilirse çocuk sahibi olunmaz (K.K., 7,33,34,35).
- Isırgan otunun çayı yapılır, bir süre bu çay tüketilir. Rahim içini temizlediği gibi spermin (döl) yumurtada tutunmasını engeller. Bu uygulama da çocuğun olmasını engeller (K.K., 6,8,9).
- Narçiçeği ve bazı otlar karıştırılarak yapılan çaylar adet olmasını kolaylaştırdığı için tavsiye edilir (K.K., 8).
- Ebem gümeci kaynatılıp suyu tüketilirse ya da ebem gümeci çiğ olarak yenirse çocuk olmayacağı düşünülür (K.K., 5,11,33,34,35).
- Dağlarda toplanılan çeşitli otlar (mazi, pelin otu, kekik, rezene gibi otlar) hem tek başına hem de birlikte karışım olarak tüketilirse gebeliğe engel olduğuna inanılır (K.K., 5,7).
- Doğum yaptıktan sonra kadının rahmi eğrilir ve bu yöntemle bir daha hamile kalamayacağı düşünülür (K.K., 5,7,9).
- Doğumdan hemen sonra üşütür, rahmi soğuk alırsa, soğuk su içer ya da soğuk bir ortamda bulunursa rahminin yer değiştireceğine ve çocuk sahibi olamayacağına inanılır (K.K., 5,7,8,9).
- Rahme çeşitli otlarla (ısırgan otu, ebem gömeci, maydanoz, meyan kökü) birlikte kibrit çöpünün uç kısmı, kükürt olan tarafı rahme yerleştirilir. Bu uygulamadan sonra çocuğun olmayacağına inanılır (K.K., 6,8,9).
- Aç karnına “mazot ya da gazyağı” içenlerin çocuğu olmaz (K.K., 5,6,9,10).

- *Doğum yapan kadın kendini esirgemezse rahmi yerinden oynayabilir. Bu durum sonucunda bir sonraki sefere bebeğin rahimde tutunamayacağı ve çocuk olmayacağı düşünülür (K.K., 5,6,9,11).*
- *Aç karnına “buğday ve arpa” nın suyu kaynatılıp içilirse çocuğun olmayacağına inanılır (K.K., 5,6,33).*

3.1.2.3. Lohusalık

Yeni doğum yapmış ve doğumdan hemen sonra dikkat edilmesi gereken dönem lohusalıktır. Bu dönemde yeni anne olan kadın gelgitler yaşayabilir. Kişisel farklılıkları da göz önünde bulundurarak depresyon riski artabilir. Kendine ya da çocuğa zarar vermemesi için yalnız bırakılmamalıdır. Lohusalığın rahat geçirilmesi için Abdallar arasında aşağıdaki tedbirlerin alındığı görülmektedir:

- *Lohusa kadının yakınları, annenin dinlenmesine fırsat vermek için ilk günlerde bebeğin bakılmasına yardımcı olurlar (K.K., 6,8).*
- *Lohusa olan anne aşırı kalorili şeyler yemek yerine daha doğal ve sağlıklı beslenmeli çok şekerli tuzlu şeylerden uzak durmalıdır (K.K., 5,6,8,11).*
- *Lohusalık yeni bir dönem olacağı için anne strese girebilir. Lohusa annenin hareket etmesine olanak sağlanmalı bu hem anne için hem de psikolojisi için iyi gelecek ve onu rahatlatacaktır (K.K., 5,6,7,8,9,28).*
- *Lohusa kadının sıcak duş alması, hem enfeksiyon riskine karşın hem de anneyi rahatlatması açısından oldukça önemlidir (K.K., 5,6,7,8,9,10,28).*
- *Vücuttan dışarı atılan kan geri toplansın diye, can kan olsun diye lohusa kadına pekmez içirilir (K.K., 5,6,9,11).*
- *Lohusa kadına sıcak süt ve çorba verilir (K.K., 6,8,9,11,28).*

3.1.2.4. Anne Sütünün Yetersizliğine Karşı Alınan Tedbirler

Abdallar arasında doğumdan hemen sonra anne sütünün yetersiz kaldığı ya da hiç gelmediği durumlarda aşağıdaki tedbirlerin alındığı görülür:

- *Anne sıcak banyoya sokulur, yavaş hareketlerle ovalayarak (üfeleyerek) vücudunun ve göğüs kanallarının yumuşaması sağlanır (K.K., 5,7,8,9,10).*
- *Annenin göğsü iki üç gün ılık su ile yıkanır göğüs uçları nemli tutulur (K.K., 5,6,8,9).*
- *Bebek her emmek istediğinde anne iki göğsünü de emzirmelidir (K.K., 6,8,9,28).*

- *Pekmez içirilir. Lohusa şerbeti yapılır (K.K. 5,6,8,9,28).*
- *İncir koyu koyu olacak şekilde kaynatılır ve yedirilir. Ayrıca çiğ incir ve hurma tüketilmesi de önerilir (K.K., 6,8).*
- *Sütlü çorba pişirilir, içine süt ve pirinç eklenir o pişince çorba kıvamında olur ve kadına içirilir (K.K., 5,7,9,10).*
- *Lohusa annenin eline çalı süpürge verilir birkaç kez savurtturulur, o hareketten sonra sütün geleceğine inanılır (K.K., 9,10).*
- *Bulgur ile yapılan pilav ve kısır gibi yemekler yenilmelidir (K.K., 6,8,9,11).*
- *Şekersiz meyve kompostoları yapılmalı taneleri ile birlikte tüketilmelidir (K.K., 5,6,7,8,9,10).*
- *Bol bol su içmesi, sıvı tüketiminin artırılması ve buna ek olarak bitki çayları ile taze sıkılmış meyve içirilmesi önerilir (K.K., 5,8,9).*
- *Süt ve süt ürünlerinde tüketilmesi de anne sütünün arttıracağına inanılır (K.K., 6,8,11).*
- *Protein tüketimine dikkat edilmeli, et ürünlerinin tüketilmesine özen göstermelidir (K.K., 5,6,8,11).*
- *Başta kıl tere, marul ve kıvırcık olmak üzere bol bol yeşillik tüketilmesi önerilir ki lohusa kadının sütü çoğalsın (K.K., 5,6,8,9).*

3.1.2.5. Al Basması ve Korunma Yolları

Abdallardan elde ettiğimiz bilgilere göre, Al basması genellikle kız çocuğu doğurmuş kadınlarda görülür. Yeni doğum yapmış lohusa kadınlar al basabileceği düşüncesi ile yalnız bırakılmaz. Lohusa kadının bu tehlikeden korunması için Abdallar arasında aşağıdaki uygulamalara rastladık.

- *Al basmasının, lohusa kadının odasında tek başına uyuduğu zaman geleceğine inanılır (K.K., 6,8,9,28).*
- *Lohusa kadının tek başına olduğu sırada al basması gerçekleşince ateşler içinde yandığı, hayaller gördüğü ve bu sırada karşısında tanıdığı bir kimsenin ona zarar vereceğini düşündüğüne, elini ağzından ciğerine atıp ciğerini söküp yiyeceğine ve sonunda lohusa kadının hayatını kaybedeceğine inanılır (K.K., 5,7).*
- *Lohusanın kırk gün mezarının ağzının açık olduğu ve onu beklediğine inanılır (K.K., 5,6,7,8).*
- *Lohusa kadının eşinin gömleği, atleti, ceketi neyi olursa yatağının yanında bekletilir, erkek kıyafetine al basmasının gelemeyeceği inanılır. Aynı zamanda*

lohusanın eşi de aynı odada yatırılır, Al basmasının erkek kokusuna gelmeyeceğine inanılır (K.K., 5,6,7,10).

- *Lohusa geceleri yalnız bırakılmaz. Bir büyüğü onunla birlikte yatar kalkar ve lohusaya ihtiyaçları doğrultusunda yardımcı olur (K.K., 5,7).*
- *Lohusanın üzerine adetli ya da pis bir şekilde gelinmez. Bu hem lohusa olan anneyi hem de bebeği rahatsız eder (K.K., 7,8).*
- *Lohusa kadının yanına adetli biri gelirse bebek vücudunda birden fazla yara çıkar. Bebeğin bu durumdan kurtulması için hemen höllüğe yatırılır ve toprağa belenir (K.K., 5,6,9).*
- *Lohusanın yastığının altına metal bir nesne konur. Bu bıçak ya da makas olur. Bunun al basmasının odaya girmesini engelleyeceğine inanılır (K.K., 5,7,8,10).*
- *Lohusanın yatağının kenarına “çuvaldız/iğne” takılır ve kırk gün o çuvaldız orda bekletilir. Ayrıca herhangi bir Al ocağından alınan iğne/çuvaldız yatağının kenarına batırılır. Bu şekilde albastının o lohusaya yaklaşamayacağına inanılır (K.K.,7,10; 5,8).*
- *Lohusa kırk gün boyunca iş görmez, tek başına kuyuya, çeşmeye, cenaze evine ya da mezarlık ziyaretine gönderilmez. Aksi takdirde al basabileceğine inanılır (K.K., 5,7,33,34,35).*
- *Lohusa kadın, Al ocağına götürülüp oradan dua alınır. Beraberinde odasına koyulmak için “köz küreği” ya da metal bir nesne alınır (K.K., 5,6,9,33,34).*
- *Al ocağından alınan bir mendil, tülbent veya bez parçası lohusa olan kadının odasında kırk gün boyunca bekletilir. Bu sayede odaya Albastının giremeyeceğine inanılır (K.K., 5,8,11).*
- *Lohusa kadının yatağının bir ucuna içerisinde çeşitli duaların ve Ayetel Kürsî ‘nin bulunduğu cevşen konulur (K.K., 11).*
- *Kırkı çıkmamış olan çocuk kalabalığa çıkarılmaz. Herkesin kucağına verilmez (K.K., 8,11).*
- *Lohusa kadını, nefsi pis insanlarla yalnız bırakmazlar. Mümkünse bu tip insanlar lohusa ziyaretine alınmaz (K.K., 10,11).*
- *Lohusa annenin odasında kırmızı taç, tülbent, gecelik ya da kırmızıdan oluşan bir nesne bulundurulur (K.K., 5,6,7,8,11).*
- *Lohusa annenin odası akşam olunca karanlık bırakılmaz, gece boyunca lamba yanık kalmalıdır. Aydınlık bir ortamda kadının al basmasına maruz kalmayacağına inanılır (K.K., 6,8,9,10,11).*

3.1.2.6. Kırk Basması ve Korunma Yolları

Edindiğimiz bilgiler neticesinde Abdallar arasında, doğum yapmış annenin ilk kırk günü hem anne hem de çocuk için çok önemlidir. Bu süreçte anne ve bebeği hastalıklara ve pis nefesli insanlara karşı bir takım pratikler uygulanarak korunduğuna inanılır. Bunlarla ilgili bazı örnekler verelim.

- *Adet halindeki kadının kucığına bebek verilmez, hem anneyi hem bebeği huzursuz eder. Bebek çığlık çığlığa ağıda düşer, anne ise ateşlerde yanar önlem alınmazsa ikisini de kaybedebilirler (K.K., 6,8,9,11).*
- *Adet halindeki kadın, lohusa anneyi ve bebeğini ziyaret edemez, ederse bu durum sonunda çocuk ağlamaya başlar huzursuzlanır ateşi çıkar ve morarır. Bu duruma “üstüne gelmek” adı verilir. Bundan ancak üzerine dualar okunarak ve “Yermesinin yürmesinin yedi yaşından yetmiş yaşına kadar hepsinin gözüne tû tû” denilerek “Zâ/Ze Çevirme ve Tuz Çevirme” yöntemi ile kurtulacağına inanılır. Bu zâ/ze köze ya da ateşe atılır nazar edenin silueti belli olur (K.K.,5,7,10).*
- *Bir kadın, adet olduğunun farkında olmadan, lohusa kadının yanına gelirse bunun bir sıkıntı olmayacağı ama adet olduğunun farkında ve devre fikir (art niyet) ile gelirse kırk basması gerçekleşir (K.K., 6,8,9,11).*
- *Çocuğun kırkı çıkmadan odasından dışarı çıkarılması doğru karşılanmaz. Ve aynı şekilde kırkı çıkmadan da odasına hane dışından kimse alınmaz (K.K., 6,8,9,10,11).*
- *Lohusa olan bir kadının kırkı çıkmadan ziyaretine gidilmez. “Lohus Hakkı” olarak görülen hediye ise kapıdan ya da hane halkından birine verilir (K.K., 6,8,11,33,34).*
- *Ev halkı dahi olsa dışarıdan gelen kimse direk bebekle anne ile görüştürülmez ilk olarak temizlenmesi elinin yüzünün yıkanması gerekir (K.K., 6,7,8,11,33,34).*
- *İki lohusa kadın bir araya gelirse “iğne ya da toka değişirler”. Değişmezler ise kırklarının birbirini basacağına inanılır (K.K., 6,8,11,33,34).*
- *Lohusa kadın evde yalnız bırakılmaz, uyurken yalnız kalmaz halsizleşeceği, üzerine bir ağırlığın çökeceği ve nefesinin hırıltı şeklinde çıkması ile hemen uyandırılır. Bu işaretler kırk basması olarak yorumlanır (K.K., 5,6,7,9,33,34,35).*
- *Kırklı bebeğin beşiği, bebek beşikte yok iken boş bir şekilde sallanmaz. Bebeği her beşikten kaldırırken ve yatırırken besmele çekilir ve böylece kırk basmayacağına inanılır (K.K., 6,8,9,11).*

- *Kırkklı anne ve bebeğinin bulunduğu odaya yaş et girmez, girerse anne ve bebek için sıkıntı olacağına inanılır (K.K., 5,6,8,9,11).*
- *Bebek ateşte yanar ya da çok ağlar ise höllüğe belenir. Hatta imkan doğrultusunda şimdiki bebek bezi yerine birkaç kere höllüğe belenmesi bebeğin pişik riskini, mantar ve enfeksiyon riskini düşüreceğine inanılır (K.K., 6,8,9,11).*
- *Kırkklı eve misafir gelir ise bebek o misafiri yatarak karşılamaz, bebek hemen kucağa alınır ve misafiri ayakta karşılamış olur. Bu şekilde misafirin “bebeğin üzerine gelmesi” engellenir (K.K., 6,8,9,11,33).*

3.1.2.7. Kırklama ve Kırk Çıkarma

Abdallar arasında kırk günlük döngüyü tamamlayan anne ve bebeğine, “*kırk çıkarma âdeti*” uygulanır. “Bu adet bilindiği üzere arındırıcı ve temizleyici bir özellik taşımaktadır. Hem anneyi hem bebeği kırk günlük dönemden kırk banyosu yapılarak çıkardığına ve bebeğin bu süreçten sonra sağlıklı bir şekilde yaşayacağına inanılır. Kırk günlük döngü, anne ve bebeği için hastalıklara ve türlü nazarsal (psikolojik) etkilere açık olduğu için önemli bir süreçtir. Bu süreçte anne ile bebeğinin *Kırkıncı günü* yapılarak ve evin büyüğü tarafından organize edilip “*Kırk Çıkarma âdeti*” yerine getirilir. Bu uygulamada kova üzerine yerleştirilen bir kevgirin üzerine , taş gibi sağlam olsun hemen kırılıp bükülmesin ve kırk günü çağrıştırması adına kırk taş, beti bereketi olsun eli para görsün diye demir para, güzel ve hoş koksun diye mevsim çiçekleri, yükte hafif pahada ağır olsun diye altın, ömrü güneş gibi aydınlık olsun ve benzi (yüzü) aya benzesin diye gümüş, nazarı kem gözü ayna yolu ile üzerine toplamayıp başka alana yansısın diye ayna, rızkı buğday taneleri kadar çok olsun diye buğday gibi nesneler konulup üzerinden su dökülerek kova doldurulur.

Ayrıca kırkı çıkarılacak bebek kız ise kevgir üzerine bir iğne de konulur ki elinin işli, marifetli ve becerikli olacağına inanılır. Bu şekilde doldurulan kovadaki su ile bebek yıkanır. Kalan suya ihtiyaç doğrultusunda su eklenip anne de yıkanır. En sonunda “*Kırkın Kırk Olsun, Kırkın bol olsun*” denilir. Anne ile bebeği kırk çıkarmadan sonra aile fertlerini ziyarete gidebilirler. Ziyaret ettikleri evlerden yumurta, kıyafet, çorap, patik para, altın gibi gücü yetenin verdiği çeşitli hediyeler ile eve dönülür. Bu hediyeler arasında kırkı çıkan bebek için özellikle yumurta verilmesinin sebebi “*cüçükülü olsun*” yani kendisinden sonra da nesli devam etsin inancından dolayıdır (K.K., 5,6,7,8,10,11,33,34,35).

3.1.2.8. Bebeği Nazardan Koruma Yolları

Bebeği nazardan korumak için Abdallar arasında bir takım inanç ve uygulamalar vardır ki bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- *Bebeğin yakasına dualardan oluşan (hoca ve ocakların yazdığı) “muska/cevşen” takılır (K.K., 5,7,10).*
- *Bebeğin beşiğine ya da yakasına “Zâ” takılır (K.K., 5,10,11,33,34).*
- *Bebeğin sağ omzuna hurma çekirdeğini delerek takarlar (K.K., 6,8,11).*
- *Bebeğin sağ omzuna kurutulmuş iğde dalı delinerek ve yanına bir göğ boncuk (nazar boncuğu) takılır. Göğ boncuk bütün kötü enerjiyi üzerine aldığı, dikkati çekip bebeğe nazarı yansıtmayacağına inanılır (K.K., 6,8,10,28,33,34).*
- *Türbelere gidilir, oradaki hocalara okutulur. Türbeler de adaklar dağıtılır (K.K., 6,8,9,11).*
- *Toplam yedi türbeden bir çimdik toprak alınır ve bu topraklar bir bezin içine konularak bebeğin ya da çocuğun yakasına dikilir. Bu dikilen bezin içindeki toprak sayesinde nazardan korunacağına inanılır (K.K., 8,9,11).*
- *Bebek güzelse çevresindeki insanların nefsi üzerinde kalır diye bebeğin kulağının arkasına ya da yüzüne bir parça is sürerler. Bu uygulama ile nazar değmeyeceğine inanırlar (K.K., 5,9,10,11).*
- *Çocuk dışarı çıkarken cebine bir parça beze sarımsağın kök kısmı sarılıp fark ettirilmeden üzerinde taşınması sağlanır (K.K., 5,7).*
- *Çocuk gösterişli (güzel) alnına kazan karası ya da katran sürülür (K.K., 6,8,11).*
- *Bebeğin gelişati (gelişimi) iyi anne sütü yaramış ve yaşatlarını geçmiş ise yaşı söylenmez ya da büyük söylenebilir. Göze gelmesinden korkulur (K.K., 6,8,9,11).*
- *Eve misafir gelip gittikten sonra o kişinin nazarının değeceğinden huylanılıyorsa arkasından hemen bir Zâ Çevrilir bir elham (Fatiha) ve üç kulhû (ihlas) okunur ve çevrilen Zâ ateşte yakılır (K.K., 8,9,10).*
- *Nazarının değdiği bilinen bir kadının kendi isteği dışında da nazarı değişiyor ise o kadının üzerinde bulunan giysisinden bir parça kesilip nazar isabet eden çocuğun yanında yakılıp dumanı çocuğun burnuna tütürülür. Bir süre sonra çocuğun o nazarın etkisinden çıkacağına inanılır (K.K., 5,7,11).*
- *Bebekliği veya çocukluğu güzel olan çocukları nazardan korumak için sağ omzuna Hameyli (omuzdan koltuk altına asılan cevşen) takılır (K.K., 5,7,11).*

3.1.2.9. Konuşamayan ve Yürüyemeyen Çocuklar İçin Yapılan Uygulamalar

Konuşamayan, kelimeleri birleştiremeyen veya yürüyemeyen sürekli takılarak yürüyen çocukların gelişim düzeyinde herhangi bir sıkıntı yoksa çocuklar için uygulamalar yapılır. Abdallardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda bunlara şu örnekleri verebiliriz:

- *Abdalların bilge kadınları gelişim çağı düzenli olan bir çocuğun yürüyemediği, ayakta dengede duramadığı ya da sürekli takılıp düştüğü durumlarda çocuklar için bazı uygulamalar yaparlar. Bu uygulamaların genel adı “Köstek Kesimi” dir (K.K., 56,8,10,11).*
- *Yaşça bilgili ve dini bütün bir kimseye çocuğun kösteği kestirilir. Çocuk dört yol kesişiminin ortasına getirilir. İki ayağına bağlanmış ip orda kesilir ve kösteği kesildi denir. Dört yol kavşağında kesilmesinin amacı ne tarafa giderse gitsin yolunun açık olması içindir (K.K., 5,11).*
- *Allah tarafından dilsiz yaratılmış ise zaten kimse bir şey yapamaz. Çocuğun dili dönmüyorsa veya konuşmakta zorlanıyorsa o çocuğa bülbülün kabından su içirilir. Çocuğun bu şekilde konuşabileceğine inanılır (K.K., 6,8,11).*
- *Dili dönmeyen çocuğa Bülbül yumurtasının sarısı yedirilir. Bu uygulamadan sonra çocuğun dilinin döneceğine ve konuşmaya başlayacağına inanılır (K.K., 6).*
- *Konuşmakta zorlanan halk arasında bir türlü dili dönmeyen çocuğu Cuma günü Cuma namazı vaktinden sonra dışarı çıkarırlar. Aile büyüklerinden birinin ayakkabısı ile ağzına vururlar. Bu uygulamadan sonra çocuğun dilinin açılacağına ve konuşabileceğine inanırlar (K.K., 5,8,11).*
- *Aynı zamanda halk arasında dili erken açılan çocuğun geç yürüyeceğine, erken yürüyen çocuğun ise dili geç açılacağına inanılır. Bu durumdan muzdarip olan kişilerin hiçbir yardım almadan zamanla kendiliğinden dilinin açıldığına şahit olmuşlardır (K.K., 5,7,10,11).*

3.1.2.10. Diş Hediği ve Diş Çıkarma

Abdallardan edindiğimiz bilgiler neticesinde, bebeğin diş çıkaracağı zaman huysuzlaşıp anne ve babayı uykusuz bıraktığı dönemdir. Bu dönemde bebek ishal olur, ağzında salyası sürekli akar ve eline geçirdiği her nesneyi ağzına götürür. Buradan da anlaşılacağı üzere bebeğin dişinin çıkacağı ve dişinin kaşındığı anlamına gelir. Genellikle bebeğin eline yeşil soğan gibi çabuk kopmayacak nesneler verilir.

- Genellikle dişin uç kısmı görülünce Diş Hediği kaynatılır. Dişi ilk gören kişi bebeğe beyaz bir nesne hediye eder. Ağzının altında ve üstünde dişler görüldüğü zaman hedik kaynatılır. Buğday, nohut ve mısır ayrı ayrı kaplarda haşlanıp daha sonra tek bir kapta birleştirilir. Diş Hediğine çağırılan on iki konu komşuya ve akrabaya yanında çerez kâsesi ile birlikte ikram edilir. Burada on iki komşunun on iki imama atfedildiği görülür (K.K., 5,8,9).
- Diş Hediğinin yapılmasındaki amaç: bebeğin dişini kolaylıkla çıkaracağına ve dişin damaktaki diş yuvalarını rahatlıkla yarararak inci gibi dizileceğine inanılır (K.K., 6,8,11,33,34).
- Diş Hediğine gelen misafirler gücünün ölçüsünde bebek için çeşitli hediyeler getirir. Patik, Takım kıyafet, para, altın vb... (K.K., 5,6,7,10).
- Dişi sağlam ve sert olsun diye konu komşuya fındık dağıtılır (K.K., 6,8).
- Yedi yaşına gelen çocuğun süt dişlerinin çıkma vakti geldiği zaman ise büyükleri yardımı ile çıkarılır ya da son dönemler de doktora gidilerek dişi çektilir (K.K., 10,11).
- İlk çıkan diş, habersiz bir şekilde yeni evlenmiş çiftlerin çocukları olsun diye yastığının altına konulur. Buzağılaması ve sağlıklı dünyaya gelmesi için hayvanların altına atılır. Beti bereketi artsın diye evinin çatısına ya da okul bahçesine bırakılır (K.K., 5,6,7,9).
- Yakın dönemde dişi çekilen çocukların dişlerini kök hücre tedavisi için doktorların aldığı ya da aileye saklamasını tembih ettiği görülüyor (K.K., 6,8,11,35,36).

3.1.2.11. Sünnet

Abdallarda sünnet olmak esas olup Hz. Muhammed'in de sünnetli olarak doğduğunu ifade ederler. Sünnet olmayı erkeklige ilk adım, ilk murat alış ve Müslüman olan erkek bireylerin yerine getirdiği sorumluluk olarak görürler (K.K., 3,14,19,20).

Abdalların icra ettiği müzisyenlik mesleğinden hemen sonra sünnetçilik gelmektedir. Bundan beş-on sene öncesine kadar mahalle mahalle gezerek sünnet zamanı gelen çocukları Sünnetçi Hasan Usta, Durdu Amca veya Ayvaz Başaran'ın sünnet ettiğini aktardılar (K.K., 3,14,19).

Yukarda da belirttiğimiz gibi bundan birkaç sene öncesine kadar sünnetçilikle de uğraşan Abdallar günümüzde bu mesleği bırakmış durumdalar. Kendileri bu mesleği yapmadığı gibi çocuklarını da sağlıkçılara sünnet ettirmektedirler. Aynı zamanda çocuklarını genellikle

ilkbahardan göze kadar olan süreçte kendi işlerini aksatmayacak şekilde sünnet ettirirler. Sünnet ailedeki erkek çocuklarının ilk muradı olarak nitelendirilir. Peygamber Efendimizin sünneti olduğu için de ayrı bir önem taşır. Sünnet olacak çocuğun yaşı 1-5 yaş aralığında olmasına zen gösterilir. Son zamanlarda bebek doğduktan bir süre sonra da bu işlemi yaptırانlarında olduğu belirtilmiştir. Biraz büyüdükten sonra sünnet düğünü yapanlar varken bazı ailelerin de masrafından dolayı sünnet düğünü yapamadıkları gözlemlenmiştir (K.K., 1,4,14,16,20,21,22).

Sünnet düğünü yapan Abdallar, gerçek bir düğün gibi yaparlar, bunun tek eksiğinin gelin olduğunu belirtirler. Bu sebeple sünnet düğününü masrafından dolayı gücü yeten kimseler yapmaktadır. ocuk sünnet düğününden bir ay önce de sünnet ettirildiği gibi sünnet düğünü sırasında da sünnet yapılabilir. Sünnet düğününde ocuk için oturabileceği ya da duruma göre uzanabileceği bir yer veya yatak hazırlanır. Çocuğa genellikle altın takarlar Abdallar arasındaki en ayırt edici özelliklerden bir tanesi düğün ya da sünnet düğünü fark etmeksizin yakın uzak demeden altın takarlar. Sünnet düğününde koyun kesilir, her gelen misafire yemek ikram edilir. Kimi sünnet düğünleri ikili olur. Genellikle ikindiden sonra içki masaları kurulur. Sünnet düğününe gelen erkek akrabaya içki ikram edilir. Sünnet olan çocuğun mutlu olması için alınıp ığırılıp eğlenilir. Gelen hediyeler aileye verilir (K.K., 1,2,3,14,17,18,19,20,21,22).

3.1.2.12. Kirvelik/Musahiplik

Abdallar arasında yaygın olan, kirvelik durumu çok özel bir yere sahiptir. Kirveliğe aynı zamanda Musahiplik derler ve kişinin Musahibi baba yarısı olarak kabul edilir. ocuk onun kucağında sünnet ettirilir. Aile olarak da artık akraba ve candaş sayılırlar. Birbirinden yedi göbek dönmeden kız alıp vermezler. Kirve baba yarısı olduğu için çocuğun sünnetinde baba kadar koşturur. Masrafların hepsini karşılamasa da belli bir oranda yardımcı olduğu söylenmektedir (K.K., 2,4,14,20).

Gözlemlerimiz doğrultusunda kirvelik yani musahiplik çok önemli olsa da birbirinden kız alıp vermeme durumu neredeyse ortadan kalkmış durumdadır. Yeni nesil bu duruma sıcak bakmayıp Kamandaki Abdallar arasında musahibinin kızını alana da şahit olduk (K.K., 2,17).

3.1.2.13. ocukla İlgili Toplum Arasındaki Diğer İnanışlar

Abdallar arasında yukarda belirttiğimiz uygulama ve pratiklerin dışında çocuklarla ilgili uyguladıkları bazı pratikler de bulunmaktadır. Bunları aşağıdaki örneklerle ifade etmeye çalışalım.

- *Erkek çocuğuna ergenliğe girmeden önce arı sütü ve polen karıştırılarak verilirse boylu poslu olacağına inanılır (K.K., 6,8).*
- *Hamile kadın haram yerse çocuğu haram zede olur, o çocuk büyüyünce ailesine faydası olmaz ve anne babaya da itaat etmeyeceği düşünülür (K.K., 5,7,11).*
- *Bebek kırkı çıkmadan çok öpülmez, öpülürse benzinin sararacağını söylerler (K.K.,6,8,28,33).*
- *Yeni doğan bebeği çok bastırmayın derler yani üzerini kat kat örtmeyin isilik olur (K.K., 5,6,8,9,11).*
- *Yeni doğan bebek çok kucaktan kucağa gezdirilmez ve küçük çocukların kucağına verilmez belinin sapabileceği söylenir (K.K.,5,7).*
- *İçinde çocuk olmayan beşik durduk yere sallanmaz bebeğin sakat olabileceği düşünülür (K.K.,5 11).*
- *Yeni doğan bebeğin kulağı sancırsa bir çimdik tuz ile anne sütü ya da soğan suyu damlatılır (K.K.,8,11).*
- *Kız bebeğin kulağı sancıyor ise erkek bebek annesinin sütü damlatılır, erkek bebeğin kulağı sancıyor ise kız bebek annesinin sütü damlatılır (K.K., 6,8).*
- *Bebeklerin düşen göbeği tahsilli olsun diye okul üniversite gibi yerlerin bahçesine gömülür (K.K., 5,6,8).*
- *Hamile kadın limon yerse bebeğin çenesinde gamze olacağına inanılır (K.K., 8).*
- *Çocuğun ilk defa tırnağı kesilmeden önce babasının cebine elini sokturup para çektirilir. Buradaki amaç hayata ilk adımlarında maddi gücü babasından alsın inancıdır. Ayrıca çocuğun tırnağı ilk defa kesildikten sonra eline para koyarlar, para vermezlerse hırsız olacağına inanılır (K.K., 5,6,7,8,9,11).*
- *Bebeğin ilk kesilen tırnağı ve saçının ağırlığı kadar sadaka verilir (K.K., 6,8,11).*
- *Küçük kız çocukları aynaya çok baktırılmaz, sebebi bahtının geç açılacağına inanılmasıdır (K.K., 5,6,9,11).*
- *Çocuk küçük yaşta toprak yerse kansız olabileceğine inanılır (K.K., 6,8).*
- *Çok ağlayan ve huzursuzlanan bebeği toprağa belerler yani Höllüğe yatırır. Höllük toprağı derinden kazılır önce çıkarılan toprak kurutulur sonra ise soba ateşinde ısıtılır. Dolayısıyla topraktan da bulaşabilecek parazit mantar gibi hastalıklar bebeğe geçmez. Bu şekilde elde edilen höllük toprağına karnı doyurulan bebek yatırılır ve uyutulur. Acıkana kadar uyanmaz. O toprak emicilik görevi gördüğü için altını ıslatsa da çocuğu rahatsız etmez (K.K., 6,8).*
- *Parmağını emzik gibi emen bebeğin akıllı olacağı düşünülür (K.K.,8).*

- *Hamile kadın hamilelik sürecinde sakız çiğnerse çocuğun geveze olacağına inanılır (K.K., 8).*
- *Doğumun ilk günlerinde annenin göğsünden ağan gelir. Koyu sarı olan kısmı erkek çocuğuna verilir sesi güzel ve gür olacağına inanılır. Kız çocuğuna ağan verilmez. Ses tonunun ince ve narin olması içindir (K.K., 6,8).*
- *Hamile kadının genzi yanarsa bebeğinin saçının çok olacağına inanılır (K.K., 5,9,11).*
- *Ağzında sürekli seli (salyası) akan çocuk dört yol üzerine çıkarılır, aşağı doğru akan seli makas ile kesilir ve o işlemten sonra çocuğun selinin akmayacağına inanılır (K.K.,5,11).*
- *Ergenliğe yeni girmiş kız çocuğu yeni doğan erkek bebeğe memesini verip emzirirse erkek bebeğin sesinin güzel olacağına inanılır (K.K., 6,8,33,34)*

3.1.3. DÜĞÜN VE EVLENME

İnsan hayatının önemli bir geçiş aşaması da düğün ve evliliğdir. Bu geçiş süreci iki çiftin evliliğinden ziyade iki kültürün, iki ailenin birlikteliği anlamına gelerek önemli bir nitelik kazanmaktadır. Bu birliktelik arasındaki farklı gelenekler, görenekler adetler ve inançlar iç içe geçerek bir bütün oluşturur. Abdallar arasında da büyük bir öneme sahip olan düğün ve evlenmeyi *Kısmet Açmak, Evlenme Biçimleri, Evlenme Çağı ve Eş Seçimi, Görücülük-Kız Görme, Dünürcü Yollama, Nişan ve Düğün Arasında Yapılan Uygulamalar, Düğün, Nikâh, Duvak Açma Kahkül (Kekil) Kesme, Boşanma* alt başlıklarında inceleyeceğiz.

3.1.3.1. Kısmet Açmak

Evlenmek isteyen, nasibinin kapalı olduğunu düşünen ve evlenme yaşına gelen gençler için Abdallar arasında bir takım pratiklere başvurulduğunu görüyoruz.

- *Evlenme niyetinde olan gençler ailede kendine en yakın gördükleri kişilere bu durumu açarlar. Onlarda çevrelerinde uygun gördükleri kimselere aracı olurlar ya da aracı bulurlar (K.K., 6,8,28).*
- *Genellikle kapalı bir toplum özelliği gösteren Abdallar arasında gençler daha çok mahallede gördükleri, uzak akrabaları ya da onları tavsiye eden kişiler aracılığı ile nasiplerini bulurlar (K.K., 17,18,31,32).*
- *Yaşı geçmek üzere olan kızı ya da erkeği hocaya götürür okuturlar. Bu konuda daha çok Kaman da bulunan hocalar tercih edilir (K.K., 3,5,6,8,14).*

- *Kısmeti kapalı kişi Haydar Sultan Türbesine veya Halil Dede Türbesine (Keskin) götürülür dua ettirilip sadaka verilir (K.K., 1,2,5,7).*
- *Nasibi açılmayan kişi Cuma vakti hocanın minberde olduğu zamanda edilen duaların karşılık bulacağına ve geri çevrilmeyeceğine inanarak dua eder (K.K.,5,6,8).*
- *Kısmetinin kapalı olduğunu düşünen gençler Hıdırellez’de dilek tutar bu dileğini bir kâğıda yazarlar ya da resmederler. Gül ağacının altına gömerler, Hıdırellez gecesi o not kâğıdı gülün altında bir gece gömülü kalır. Sonrasında bir sene saklanır ve bu süreç içinde evleneceğine inanılır (K.K.,5,7,10).*
- *Nasibi kapalı olan kişi hocaya götürülür, hoca okur dualı bir su içirilir ve o kişinin on iki imam yüzü suyu hürmetine on iki kapıya sadaka vermesini söyler (K.K., 5,7,8).*
- *Kısmetini açmak isteyen genç kızlar evlenen arkadaşının ayakkabısının altına ismini yazarlar hangisi silinmişse yakında kısmetinin açılacağına inanırlar (K.K., 6,8,28).*
- *Kısmetinin açılmasını isteyen kız, nişanlanan arkadaşının nişan kurdelesinin bir parçasını keser ve su ile içerse kısmetinin açılacağına inanır (K.K., 33,34,35,36).*
- *Kız çocukları ayna karşısında fazla zaman geçirmeye başlarsa o aynanın genç kızın kısmetini kapatacağına inanılır. Bu sebeple kız çocuklarının ayna karşısında fazla vakit geçirmelerine sıcak bakılmaz (K.K., 5,8,9,11).*
- *Aile efradından olmayan kimselerin verdikleri bir şeyi “besmelesiz ve aklımda” demeden yenmemesi gerektiğini ifade ederler. Kötü niyetli kişilerin muska yaptıracağına ve kızın veya erkeğin evde kalacağına inanılır (K.K.,6,8,11,33,34).*
- *Kısmetinin kapalı olduğunu düşünen ya da kiminle evleneceğini merak eden genç, ilk defa yatacağı evde, yastığının altına anahtar koyarsa evleneceği kişiyi rüyasında göreceğine inanır (K.K., 11, 33,34,35).*

3.1.3.2. Evlenme Biçimleri

Abdallar arasında Berdel gibi evlenme biçimi görülmemektedir. Hatta berdel şekline sıcak bakmayıp “bizlerde berdel olmaz” ifadesini kullanmışlardır (K.K., 6,8,9,28). Sebebini ise bir taraf anlaşılmaz ise hem aileler arasında hem de diğer evlenen taraf arasında bir takım huzursuzluklara sebebiyet vereceğine bağlarlar. Onlara göre berdelin çok fazla olumsuz yönü bulunmaktadır (K.K., 5,6).

Beşik kертmesi âdetinin de çok eskilerde kaldığı günümüzde yapılmadığı ifade edilmektedir. Abdallar arasında evlenme daha çok dışa kapalı bir özellik taşıırken son on yılda

kendileri dışında “*dışardan*” olarak nitelendirdikleri Abdal olmayan ailenin kızı veya oğlu ile evlenmeler görülmektedir. Daha çok okuyan ve eğitimli kesim dışardan kız almış ya da gelin gitmiştir (K.K., 5,9,8).

Abdalların kendi içlerinde anlaşarak, birbirini tanıyarak evlenmeleri yaygın bir şekilde göze çarpıyor. Abdallar aynı mahalle ya da yakın oturmaları nedeni ile kim kimin kızı? kim kimin oğlu? Açık bir şekilde biliniyor. Aralarında ise: “*Arka eteğin sürünüyor, anan baban görünüyor*” diyerek birbirlerini iyisi kötüsüyle tanıdıklarını ifade ediyorlar. Kendine uygun gördükleri aileye gidip kızını istiyorlar (K.K., 1,2,4,17,18).

Gençler ise yakın oturmaları aynı kültürde ve kapalı toplumda yetişmeleri en çok birbirlerini görmeleri sebebiyle yüreği birbirine akınca, sevdalanıyor. Ailelerine veya konuyu yakın gördüğü kimselere açıp evlenmek istediklerini dile getiriyorlar (K.K., 6,8,9).

3.1.3.3. Evlenme Çağı ve Eş Seçimi

Abdallar arasında evlenme yaşı oldukça küçüktür. On sekizinden sonra neredeyse hemen hemen hepsinde erken yaşta evlilik görülür. Bunun büyük etkenlerinden biri babadan miras kalan meslekleri ve müzikal bir hayatın içinde olmaları, onların işini bulma konusunda erken hayata atılmalarıdır (K.K., 2).

Üniversite okuyanlar ya üniversiteyi bitirince ya da son sınıflara doğru evlendikleri göze çarpmaktadır (K.K., 6,8). Çevreleri ve ortamları içe dönük yapısı ile toplumsal yaşayışları erken yaşta evliliği de destekler niteliktedir.

Evlenecek kişinin eş seçiminde ise büyük bir titizlik göze çarpar. Ailelerin denk olması kültürlerinin aynı olması iki bireyin evliliğinden ziyade iki büyük ailenin de birleşmesi demektir. Bu sebeple evlenilecek kızın nitelikleri arasında inançlı, imanlı olması, saygılı, ahlaklı ve büyüğünü küçüğünü bilmesi gerektiği nitelenirken, evlenilecek erkek de aranan özellikler imanlı, inançlı, ahlaklı, güvenilir, meslek sahibi ve sorumluluklarının bilincinde olması gerektiği ön plana çıkmaktadır (K.K., 5,6,8,14,15).

Evlenecek bireylerin birbirine güvence vermeleri beklenir, kendi aralarında “*içi aktı mı?*” diye bakılır. Gençlerinin birbirine içi aktı, aileler de orta yolu bularak ve anlaştıysa, Allah korkusu da aralarında bağlayıcı olduğu takdirde evlenmelerinde bir sakınca görülmemektedir (K.K., 5,7,10).

3.1.3.4. Gençlerin Evlenme Taleplerini İşaret Eden Bulgular

Evlenmek isteyen gençler arasında cinsiyete göre farklı bulgulara rastlanır. Bunun önemli nedenlerinden biriye erkeğin rahatlıkla ailesine söyleyebilmesiye, kızların ise ailesine söyleme konusunda çekinik kalması, utanması sayılabilir. Abdallardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaştık.

Erkekler evlenme taleplerini şu şekilde belirtirler;

- *Babasının eşikte bulunan ayakkabısını ters çevirir (K.K., 5).*
- *Yemek vakti tavuklu bulgur pilavına kaşığı diker (K.K., 10,11).*
- *Başına buyruk ve asabi olur (K.K.,6).*
- *Babasına ya da annesine evlenmek istediğini söyler (K.K., 8).*
- *Ayna karşısında çok fazla vakit geçirir (K.K., 9).*
- *Saç ve sakal tıraşına dikkat eder muntazam bir şekil verir (K.K., 5).*
- *Sevdiği kızın bulunduğu mahalle ve sokakta gezer (K.K.,5).*
- *Ablasına veya abisine evde kimi kendine yakın görüyorsa evlenmek istediğini ona söyler ve anne babası arasında aracı olmasını ister (K.K., 6,8,11)*
- *İşine bir bağlılığı oluşur aksatmaz sürekli gider gelir, bu yolla geçim sağlayabileceği ve evliliğin sorumluluğunu üstlenebileceğini çevresindekilere kanıtlamaya çalışır (K.K., 5,6,8).*

Kızlar evlenme taleplerini şu şekilde belirtir;

- *Dalgin olur iş yaparken hayallere dalar (K.K., 6,8).*
- *Ev ahalisine karşı bazen hırçın ve çalılımlı olur (K.K., 6,8).*
- *Yemek yemez, iştahı kesilir ve süzülür (K.K., 8).*
- *Nakşını büyük bir hevesle işler (K.K., 6,8).*
- *Havlu kenarına sevdiği kişinin isminin baş harfini işler (K.K.,6,8).*
- *Kirlent örtüsüne kalp şeklini işler (K.K.,8).*
- *Aile efradında kendine kimi yakın görüyorsa evlenmek istediğini ona açar (K.K.,8).*
- *Camilere gider cuma günü cuma namazında dua eder (K.K., 10).*
- *Türbelere gider evlenmek istediği için dualar eder ve adak adar (K.K., 5).*
- *Bakımına üstüne başına dikkat eder temiz kıyafet değiştirip giyer (K.K., 8).*
- *Ayna karşısında çok vakit geçidir saçlarını tarar (K.K., 9,11).*

3.1.3.5. Görücülük ve Kız Görme

Evlenme çağına gelmiş veya ailesine evlenme isteğini belirtmiş olan gençlere kız aramak için yakın çevresine ve akrabalarına kız aradıklarını duyururlar. Aile fertleri çok dillendirmeden düşünlerde, eğlencelerde, toplu bulundukları alanlarda çevrelerine bakmaya beğendikleri kızlar hakkında bilgi toplamaya başlarlar. Münasip bir aday olduğunda kızın ailesi ve kızı konu komşuya yakın akrabaya sorup soruşturularak aldıkları bilgiler doğrultusunda kız görmeye giderler (K.K., 5,7,10).

Gençlerin aralarında tanışıp-anlaştıkları ve evlenmek istedikleri kimse var ise o aile araştırılır ve Abdallar genellikle aynı mahallede oturdukları birbirlerine yakın ilişkiler içinde oldukları için kimin evlenme çağında kızı var oğlu var bilirler. Münasip görüldüğü takdirde görücü gidilir (K.K., 6,8).

Aile büyükleri evlenmek isteyen gençle birlikte kızı görmeye giderler. Geleceklerinden haberli olan kız şayet gönlü yok ise görücüye çıkmaz, gönlü var ise görücüye çıkar. Bir araya getirilen kız ve oğlan bir oda da konuşturulur içi birbirine aktıysa ve anlaşabilirlerse olumlu sonuçlanır (K.K., 5,10).

Dünürücü gelmeden önce kızın ailesi erkek tarafını detaylıca araştırır. Her ne kadar tanıyor olsalar da kız tarafı konu komşusundan erkek tarafını soruşturur (K.K., 17,18).

Çeşitli mahallelerde görüştüğümüz Abdalların genellikle yakın çevresinden veya bildiği ailenin kızını aldıkları gözlenmiştir. Bunun sebebi aynı örfi ve geleneği paylaştıkları için evlilik de sorunların çok fazla ortaya çıkmaması içindir (K.K., 2,5,6,8,17).

3.1.3.6. Dünürücü Yollama

Kızı görmeye aile fertleri ile beraber giden aracılar genç kızı beğendi ise dünürücü yollanır. Dünürücü gönderilecek ev öncesinden haberdar edilir. Aralarında “*İçimizin sınımadığı kimsenin gidip sofrasına oturup hayırlıya geldik demeyiz*” cümlesi yaygındır (K.K., 18).

Dünürçünün; dedesi, kirvesi yani musahipliği, ya da hatırı kırılmayacak saygın sözü geçen bir kimse olmasına dikkat edilir. Erkek evine kefil olması onları yerli yerince tanıtmaları büyük önem taşır. Kız evin de büyükler söz alır günlük sohbet ilerler hoş beş ederler ve sıra kızı istemeye gelir. Erkek evini temsilen gelen büyükler söze “*Allah’ın emri, Peygamberin kavli ve İmam Cafer-i Sadık yolu üzerine kızınızı oğlumıza istiyoruz*” diye başlarlar. “*Kız ailesi münasip gördükleri oğlan evine istenme meclisinde tekrar kızın rızasını aldıktan sonra hayırlı olsun ya da verdim gitti*” derler. Kız ve erkek isteme meclisinde bulunan büyüklerinin ellerini

öper hayır dualarını alırken kendinden küçüklere sevgilerini gösterirler. Erkek evinin getirdiği lokumlar çikolata veya tatlıyı ağız tatlılığı için ikram ederler (K.K., 5,7,10).

Kız istenildikten sonra kızın başına beyaz tülbent atılır, bunun anlamı yüzü aydınlığı olsun dıyedir. Sadece söz yüzüğü takılır. Bu ilk istemede aile fertleri bulunur çok kalabalık olunmaz. Daha samimi ve birbirlerini anladıkları bir ortam sağlanmaya çalışılır. Daha sonrasında büyük isteme de hem kahve içilir hem de nişan hazırlıkları iki tarafında büyükleri tarafından konuşulur ve gün ayarlanır (K.K., 6,8).

Kızı istedikten sonra kararlaştırılan günde kızı *pazarlık bozmaya* çıkarırlar. Pazarlık bozma, kıza kıyafet almaya denir. Kız, kızın ailesinden bazı kimseler ve oğlanın annesi bulunur. Şunlar alınır:

- *Bir takım elbise*
- *Nişan ve kahve için giyilecek kıyafet*
- *İç çamaşırı*
- *Gecelik takımı*
- *Bir çift ayakkabı*
- *Bir çift terlik*
- *Kabanı*
- *Maddi durumu ölçüsünde altın*
- *Kızın kardeşi de eşlik etti ise ona da bir takım elbise*
- *Kız tarafında birinci dereceden akrabaya hediyeler* (K.K., 6,8).

Günümüzde Abdallar arasında hem kahve hem de nişan artık birlikte yapılmaktadır. Kahve için erkek evi, kız evine tatlı çikolata ikramlık diğer yiyecekleri temin eder. Gelecek yerleri uzak ise kız tarafına gereken malzemeli gün öncesinden temin eder. Kahve ve nişan kız evinde ya da tutulan bir salonda olur. Her iki taraf da misafirlerini çağırır. Erkek evi ve misafirleri kız evine giderler. Kahve yapılır kahvenin tuzlu olup olmaması gençlere bırakılmıştır (K.K., 6,8). Yeni adetlerde kahve genellikle tuzlu yapılır. Kahveler içildikten sonra ailenin önde gelen büyüğü kızı: ” Allah’ın emri, Peygamberin kavli ve İmam Cafer-i Sadık yolu üzerine kızınızı oğlumza istiyoruz” diye başlarlar. Kız ailesi münasip gördükleri oğlan evine istenme meclisinde tekrar kızın rızasını aldıktan sonra hayırlı olsun ya da verdim gitti derler. Kız ve erkek isteme meclisinde bulunan büyüklerinin ellerini öper hayır dualarını alırlar (K.K., 9).

Kahveler içildikten sonra büyükler yüzük takılması için alanın ortasına çağrılır. Gençlerin parmaklarına taktıkları yüzükler dualarla salatı şeriflerle kesilir hayırlı olması dlenir. Daha sonra erkeler bir köşeye çekilip aralarında sohbet ederken kurulan müzik sistemi ile gençler ve kadınlar eğlenirler. Kendi meslekleri olduğundan dolayı bu tür eğlenceler onlar için hem eğlendikleri hem de nasip olan nişan ve düğün merasimlerini çalmalarının özeni ile büyük bir coşku ve heyecan ile yapılır (K.K., 6,8,28).

Nişan da şerbet yapılır. Hem misafirlerin ağız tatlansın hem de geleneğimiz devam etsin diye şerbet hazırlanmaya özen gösterilir. Şerbet ile birlikte çerez, lokum bisküvi çikolata tutulur (K.K., 28). Nişan da birinci dereceden akrabalar altın takarlar. Diğer misafirler ise gelin kıza hediyeler getirir (K.K., 10).

3.1.3.7. Nişan ve Düğün Arasında Yapılan Uygulamalar

Nişan ve düğün arasındaki süreç özel günlere denk gelirse oğlan evi kız evine çeşitli hediyeler götürür. Bu hem gelin kızın hem de ailesinin sayıldığını ve sevildiğini belli eden bir hareket olarak algılanır (K.K., 6,8).

Görüşmecilerimiz arasında İlayda Ertaş kendisinin Hıdırellez'ini birlikte geçirmek için eşi ve ailesinin ziyaretinden bahsetmişti. Gelin kızın 6 Mayıs'ta Hıdırellez'ini kutlamak için oğlan evi, kız evini mesire bir alana davet etmiş. Bütün alışverişi oğlan evi yapmış, kurban alınıp kesilerek orda eti pişirilip ikram edilmiş. Kız evinden de hazırlıklar yapılmış birlikte yenilip içilerek eğlenilmiş. Bunu yapmalarındaki amaç gelinin ve ailesinin gönlünü şenlendirmek ve ailelerin kaynaşmasını sağlamaktır. Hıdırellez de bulunan akrabalar geline hediyeler verir (K.K., 5,7).

Hıdırellez de gençler oldukları yerden biraz uzaklaşır sakin bir yerde dileklerini sade toprağın üzerine çizer ya da daha önce evde kâğıda çizdiği dileklerini gömer ve hayırlısı ile olması için dua ederler (K.K., 12,28).

3.1.3.8. Düğün

Düğün ve nikâh merasimleri büyük bir önem taşır. Düğün alanları, hem geçim kaynakları olan müzikal hayatlarını hem de onlar için miras niteliği taşıyan mesleklerini icra ettikleri yerlerdir. Kendi meslekleri de düğün çalmak, eğlenceler de müzikal sistemi kurmak ve icra etmek olduğu için genellikle kendi düğünlerini hafta içi yaparlar. Cuma, cumartesi ve pazar günleri yörenin diğer halkının düğününü çalarlar. Ortalama düğünleri üç gün sürer ama

hazırlıkları bir hafta öncesinden başlar. Eş dost akraba her biri hazırlıklar için yardıma gelir (K.K., 6,8,22).

Abdalların eşlerinin mesleği yorgan sırama olduğundan dolayı çeyiz için yorganları ve yastıkları kendi tanıdıkları sıyrııcıya yaptırırlar.(nurşenay) O sırada yemekler için hazırlıklar başlar. Bir hafta öncesinden yardıma gelenlere ve kendi ahalisine yemek verilmeye başlanır. Düğün yemek çeşitleri benzer olsa da Aşıkpasha Mahallesi Abdallarının kendi kökenleri itibari ile Kürt Abdalları oldukları için pilav çeşidi bulgurdur (K.K., 21,22). Düğün yemekleri; yahni, yoğurt çorbası, yaprak dolma, patlıcan oturtma, yeşil fasulye, haşlama tavuk pilav, salata ve tatlıdan oluşur (K.K., 5,6,8,9). Her gün her öğün mutlaka yemek verilir.

Takı bakımından kendi aralarında altın takarlar. Altından farklı hediye getirilmez, elinde olsun olmasın borçlanıp düğünlere hediye olarak altın takılır. Para veya daha farklı bir hediyeyi kendilerine münasip görmezler (K.K., 1,2,14,17). Düğünün akışı ve güvenliği sağlamak için düğün kâhyası bulundurulur. Herkes düğün kâhyası olamaz, daha çok güvenilir ve emin olunan kişiler seçilir. Düğün kâhyası düğünün gidişatı ile ilgilenir. Düğünde takılan altınlardan sorumludur ve düğünün güvenliği insanların davranışı, taşkınlık çıkaranları engellemek onun görevidir (K.K., 2,4,21,22,26).

Düğün hazırlıkları tamamlandıktan sonra ilk gün olan “Danışık Günü” (düğünün ilk günü/ bayrak kaldırma günü) için hazırlıklar başlar. Öğle namazından sonra hocaya dua yaptırılır ve *danışık günü bayrağı*, “Hak Muhammed Ali Erenler ve On İki İmamı” anılarak evin çatısına veya görünen yüksekçe bir yere asılır (K.K.,26).

Bayrak kaldırılması yapıp dualar okunduktan sonra davulcu düğünün başladığını belirtmek amacıyla davulunu çalmaya başlar ve o sıra da orda bulunan topluluğa yemek verilir. Bu şekilde akşama kadar kendi misafirleri ince saz, davul zurna eşliğinde eğlenirler. Düğünün ikinci günü eğlence devam ederken öğlen saatlerinde oğlan evinin, kız evine “*hayırlıya*” (*hayırlı olsun*) gidilir. Orda kız evi yemekler hazırlar oğlan evini büyük bir coşku ile karşılar. Oğlan evi geri döner eğlence akşamüzerine kadar devam eder. İkindiden sonra içki masaları kurulur ve akşam geç saatlere kadar içilir. Kurulan içki masalarına mezeler bakımından bir düğün kadar masraf yapılır. Baklava, bal, kaymak... (K.K., 26).

Kına öncesi çeşitli kurdelelerle süslenmiş kına davarı götürülür. Kız evinin ve kına hazırlıkları başlar. Büyük bir sinide kızın kına gecesinde giyeceği kıyafeti, çamaşırları, ayakkabısı ve kına gecesi bitiminden hemen sonra kızın son olarak baba evinde giyeceği bir

gecelik takımı konulur. Ayrıca kına tepsisi, kına için dağıtılacak hediyelikler, mendil, mum, çerez ve ikramlıklar götürülür (K.K., 6,8,9,28).

Kına gecesi çeşitli oyunlarla ve eğlencelerle devam ederken kıza kına yakma vakti gelir. Kızın kinasını evli, eşine sevgi ve saygı ile bağlı, mutlu bir kadına yaktırırlar. Kına yakımı sırasında gelin elini açmaz, kayın validesi altın takar salavatlar eşliğinde kınası yakılır. Kınada söylenebilecek bazı türküleri ve manileri yaşça büyük kadınlara söyletirler (K.K., 6,8).

Bu türkü ve manilere örnek verecek olursak:

Atladı gitti eşiği

Sofrada kaldı kaşığı

Bizim evin yakışığı

Kız anam kutlu olsun

Vardığın yerde dilin tatlı olsun

Elimi sürdüm astara

Elimi kesti testere

Mevla'm şirinlik göstere

Kız anam dilin tatlı olsun

Vardığın yer kutlu olsun

Bunda dirliğin tatlı olsun

Bugün misafir senindir

Yarın yâd ellerindir

Kız anam dilin tatlı olsun

Vardığın yer kutlu olsun”(K.K., 11).

Kına yakılır ve genç kızlar arasında mani söyleme oyunu başlatılır. Bunlara birkaç örnek verecek olursak:

Bisikleti aynalı

Şu oğlana varmalı

Oğlan pek güzel ama

Anası olmamalı

*Köprünün artı çiçek
Trenler geçmeyecek
Benim sevdiğim oğlan
Sigara içmeyecek*

*Dam başında pıtırak
Ne oturak ne durak
Evlenekte kurtulak (K.K., 33,34,35).*

Maniler ve eğlenceler sonunda kına biter ve herkes evine çekilir. Kız son gecesinde giymesi için getirilen geceliği giyer ve evin dışarıya açılan kapısının üstüne elini kınaya batırıp beş parmağının izi çıkacak şekilde kendi izini bırakır. Kızın kinasından alınan bir miktar kına ile de oğlan evinde oğlana gece kınası yakılır, eğlence devam eder (K.K., 5,6).

Kızın annesi, yeni gideceği haneye uyum sağlayabilmesi için kızına bazı tavsiyeler verir bunlar:

- *Akıllı ol, ağırbaşlı ol.*
- *Ağır altın tartar, hafifi yel atar.*
- *Saygısızlık yapma.*
- *Kaynanana ve kaynatana saygılı ol.*
- *Sesini yükseltme alçak seste hayır vardır.*
- *Büyüklerine hörmət (hürmet) et.*
- *Küçüklerini sev kırma, onların küçük olduğunu unutma.*
- *Evin barkın, işin gücün temiz olsun.*
- *Eşini sev, saygı göster.*
- *İhtiyatlı ol.*
- *Tasarruflu ol.*
- *Kötünün ne olduğunu söylerim iyinin de ne olduğunu öğretirim (K.K., 5,6,8,10,11).*

Düğünün üçüncü günü kız alma gerçekleştirir. Erkek evi, genellikle sabah erken saatlerde kız almak için yola çıkar. Evler yakın ise yürüyerek davul zurna eşliğinde düğün alayı şeklinde coşku ile kız evine gidilir. Uzak ise arabalardan konvoy yapılarak kız evine gidilir. Kız evinde herhangi bir taşkınlık yapılmaz. Önde erkek evinin bayrağını taşıyan genç ile düğün kâhyası bulunur. Kız evinin kapısının önünde bir süre eğlenilir. Gelin kız, ev içindeki aile fertleri ile

vedalaşır ve beline kırmızı kuşak bağlanır. Kırmızı kuşağı erkek kardeşi, yoksa dayı veya amcası bağlar. “*Kırmızı kuşak iffetin ve gayretin sembolüdür*”. Damat kapıyı tutanlara kapı bahşişi verir ve kapı o şekilde açılır. İçerden kızı erkek kardeşi, amcası ya da dayısı çıkarır. Gelin kızın çeyizini almak için sandığa oturan çocuğa harçlık verilerek kaldırılır. Çeyizi arabaya taşırlar. Kız baba evinden çıkarılırken zurna ile “*Ağ Gelin*” türküsü çalınır. Gelin arabaya bindirilir gelinin evinden ayrılmadan gelinin annesinden parlak sahan ve bir kaşık istenir (K.K., 5,6,8,9).

Konvoy halinde erkek evine yol alırken yol üzerinde bulunan cami, türbe veya mezarlık gibi yerlere ziyarete götürülür. Mezarlıkta yakınları varsa onlar ziyaret ettirilir. Duası edilir. Tekrar arabaya binilir ve erkek evine varıldıktan sonra gelin arabadan inmeden kucağına çocuk verilir, gelin de çocuğa patik hediye eder. Gelin erkek evine indiği vakit *Hak Muhammed Ali Erenler Evliyalar On İki İmamalar* aşkına deyip salavatlarla ayakucunda bir kurban kesilir. Kazasız belasız gelin getirdik diye kan akıtmak Abdalların adetlerindendir. Kesilen kurbanı öğle namazından sonra verilecek olan yemek için kullanırlar. Eş dost, akraba ve misafirlerle yerler (K.K., 5,6,7,8).

Kurban kesildikten sonra gelin ve damat erkek evinde, meydanda davul zurna eşliğinde oynatılır. Oyun sırasında damadın annesinin hazırlamış olduğu içinde şeker, bozuk para, çerez olan testi gelinin ayakucunda kırılır. Gailenin de bu şekilde kırılacağına inanılır. Oyundan sonra eve yönelen gelin ve damadın üzerine kayınvalide, bir tepsi içine buğday, yarma, şeker ve bozuk paradan oluşarak hazırladığı karışımı saçar (K.K., 5,6,8).

Eve girmeden önce yeri mih gibi sağlam olsun diye, yere mih (çivi) çaktırırlar. Yeni gelinin eli una batırılır beti bereketi çok olması amaçlanır. Geline kapı eşiğinde ağızları tatlı olsun diye, ağzına bir parmak bal çalarlar, itaatli olsun diye, kayınvalidesinin kolunun altından geçirirler (K.K., 5,6,8).

Gelin eve gelince hazırlanan meyve ve çerez tabağı ikram edilir. O sırada içerde gençlerden biri şerbet yapar ve gelinle damada ikram eder. Harçlığını alır. Aynı şekilde yumurta pişirirler, gelin ve damat bu yumurtayı yer. Buradaki amaç cücüklü (çocuklu) olsun dıyedir (K.K., 8,12,28).

İkinci vakti bayrak indirilir, bayrağı indiren gence harçlık verilir. Bayrağı indiren gencin nasibinin açılacağına inanılır (K.K., 6,8,14,26).

3.1.3.9. Nikâh

Genellikle Abdallar arasında resmi nikâh düğünden birkaç gün önce yapılır. Çok erken yapılması hoş karşılanmaz. Dini nikâh ise düğünün son günü, gelinin alındığı günün akşamı, hoca tarafından yapılır. Dini nikâhta çok kalabalık olmamak şartıyla nikâhlanacak çift, iki şahit, imam ve birinci dereceden akraba bulunur. Kalabalık olmamasına dikkat ederler çünkü orda yapılacak yanlış bir hareketin nikâha zarar vereceğine inanırlar. Onlara göre elleri ters tutmak ya da göğsüne bağlamak, ağızdan çıkan olumsuz bir kelime nikâhı zedeleyecek hareketlerdir (K.K., 5,6).

Abdallar arasında “*Nikâhlının işi şevşir düşer*” ve “*Gelin ata binmiş, gör kimin kapısına inmiş*” sözleri yaygındır. Bunlardan kasıt, nikâh yapıp gelin varacağı eve gelinceye kadar her şeyin olabileceği, yani biran önce gelinin getirilip nikâhın kıyılması onlar için önemli olduğunu belirtilmesidir (K.K., 11).

3.1.3.10. Duvak Açma ve Kekil (Kâkül) Kesme

Düğünün ertesi günü Abdal kadınlarının yeni gelen gelin için uyguladıkları bazı gelenekler vardır. Bu gelenekler nesiller boyunca sürmüş ve zamanla da ufak tefek değişikliklerle günümüze kadar gelmiştir. Duvak açma ve kekil kesme hali hazırda devam eden adetlerdendir (K.K., 6,10,33,34).

Düğünün ertesi günü sabahı geline tekrar gelinliği giydirilir ve duvağı takılır. Gelin uzun bir yastık üzerine oturtulur. Karşısına bir erkek çocuğu getirilerek eline oklava verilir ve hülle yaptırılır. Erkek çocuğu şu maniyi söylettirilir:

“Hüllülü hülle olsun

Bir baharın bir yazın olsun

Bir kızın bir oğlun olsun,

Kız benim olsun oğlan senin olsun...”

Bu maniyi okuduktan sonra çocuk elindeki oklavanın yardımıyla gelinin duvağını açar. Hülleyi erkek çocuğunun yapmasındaki amaç gelinin ilk çocuğunun erkek olacağına olan inançlarıdır (K.K., 7,8,11).

Hülle bittikten sonra gelinin aynı yastık üzerinde kekili/kâkülü kesilir, kimi gerçekten kekil kestirirken kimi de saçının ucundan bir parça kestirir. Bu işlemde yapıldıktan sonra gelin,

davetli bulunanların elini öper hayır dualarını alır (K.K., 5,6,8). Duvak açma ve kekil kesmeden sonra duvak pilavı olan tavuklu bulgur pilavı pişirilir ve gelen misafirlere ikram edilir (K.K., 5,6,7,9).

3.1.3.11. Boşanma

Toplumun genelinde iyi görülmeyen boşanma, Abdallar arasında da iyi karşılanmaz. Keşke hiç olmasa diye düşünürler. Boşanmaya sebebiyet verecek hareketlerden ve berdel gibi evlenme türlerinden de uzak dururlar (K.K., 5,6,8).

Onlara göre bir çiftin hayat arkadaşlığı bozulmuş, anlaşılamadığı konular çoğalmış ve orta yolda bulunamıyorsa zorla evli tutulmaz (K.K., 5). Boşanmaları daha hayırlıdır.

Bozulmuş bir yuvadan kimin ne aldığının neyi paylaştığının bir önemi kalmaz. Bir yuvanın yıkılması her şeyin üzerindedir (K.K., 6,8).

3.1.4. ÖLÜM

Ölüm, geçiş dönemi olarak insan hayatının sonuna tekabül eder. Ölüm haktır ve kaçış yoktur. “Her nefis ölümü tadacaktır...(Âl-i İmrân / 185. Ayet) ayetinden de anlaşılacağı üzere dünya da ebedi bir döngü yoktur. Abdallar arasında da gerek coğrafi gerek kültürel birikimleri sonucu ölüm ile ilgili bir takım inanışlar mevcuttur. Abdallarda Ölüm konusunu, “*Ölüm Öncesi İnanışlar, Ölecek Bir Hasta İçin Alınacak Önlemler, Ölüm-Defin Hazırlığı ve Kefenlenme, Taziye, Mevtanın Anılması, Mevtanın Eşyaları, Baş Sağlığı ve Yas, Mezar ve Mezarlık Ziyareti*” alt başlıklarında inceleyeceğiz.

3.1.4.1. Ölüm Öncesi İnanışlar

Abdallar arasında ölümü hatırlatan bazı pratikler mevcuttur. Burada elde ettiğimiz bilgileri sizlerle paylaşalım.

- *Yıldız kaydığına şahit olan bir kimse yakında birinin öleceğini, yıldızı söndü bu dünyaya veda etti olarak nitelendirir (K.K., 6,8).*
- *Mevtanın kendi kapısı önünde yıkandıktan sonra kullanılan kazanın tersi çevrilip üzerine mum yakılması ölümün o hane de son bulması anlamına gelir. Aksi takdirde birisi daha vefat eder (K.K., 6,8,11).*
- *Mevta kendi kapısı önünde yıkanırsa üzerlik otu ve Meryem ana otu yakılır. Bunun sebebi bu ateşten çıkan dumanın mevtayı ahirete ulaşacağına olan inançtır (K.K., 8,12).*

- *Mevtanın kendi kapısı önünde yıkanarak, kefenlenip gömülmeye götürülürken evde bulunan bir kimseye, evi süpürmesi tembihlenir. Çıkan toz veya kırıntılar mevtanın arkasından serpilir. Bunu yapılmasındaki gaye o evden bir daha ölü çıkmayacağı inancıdır (K.K., 5,6,8,33).*
- *Bir belde de veya mahallede ölüm haberleri arka arkaya gelirse o sene çok fazla ölüm olacağına inanılır (K.K., 5,8,11).*
- *Hastası olan bir ev civarında sürekli kaz öterse o hastanın vefat edeceğine inanılır (K.K., 6,8).*
- *“Karga kara haber getirir” diye nitelendiren Abdallar, evin bahçesinde uzun süre öten karganın o evden bir can alacağına inanırlar (K.K., 6,11).*
- *Vakitsiz öten horozun başını keserler. Aksi takdirde birinin ölümüne sebep olacağına inanılır. Biz onun boynunu vurmaz isek o bize sebep olur, düşüncesindedirler (K.K., 5,11,33).*
- *Pencereye balkona habersizce konan baykuş sürekli ötmesi halinde o evden ya da haneden ölü çıkacağına inanılır. Baykuş halk arasında uğursuz kabul edilir (K.K., 5,6,11).*

3.1.4.2. Ölecek Bir Hasta İçin Alınacak Önlemler

Hasta bir kimsenin vefat edeceği anlaşıldığında, onu ölüme hazırlamak için bir takım uygulamalar yapılır. Abdallar arasında yapılan bu uygulamalara şu örnekleri verebiliriz:

- *Yatalak veya ağır bir hastanın odasında zemzem ve Kur'an bulundurulur (K.K., 5,6,11,34).*
- *Yatalak hasta sekerat halinde ise canını kolay teslim edebilmesi için odasında Kur'an okunur (K.K., 5,8,10).*
- *Öleceği anlaşılan hastanın boğazında derin bir hırıltı olur, benzi sararır, anlaşılmalıdır ki vefat zamanı yakındır (K.K., 5,7,8,9,11).*
- *Hastanın odasında bir ayna bulundurulur, bazen hastanın nefes almadığı düşünüldüğü anda ayna, ağzına usulca yaklaştırılır, buharlanmıyorsa vefat etmiş, ayna buharlanıyorsa hâlâ canını teslim etmemiş demektir (K.K., 5,6,8,9).*
- *Hastanın boğazında hırıltı arttı ise birazcık pamuk zemzem suyu ile ıslatılıp dudakları nemlendirilir (K.K., 11).*
- *Öleceğini hisseden kimseler genellikle helallik alır (K.K., 5,10).*
- *Bazen de ölecek olan kişinin güzelleştiğinden bahsedilir. Yüzü parlar, çehresi açık olur (K.K., 6,8,9).*

- *Vefat eden kimsenin yakınları çok ağlar, feryat figan ederler ve ölümün de hak olduğunu unutturcasına bir takım hareketlerde bulunurlarsa aynı haneden bir ölünün daha çıkacağına inanılır (K.K., 5,8,11).*
- *Daha önceden vefat etmiş bir yakını rüyasında görmek ölü görmek diri görmek olarak nitelendirilir. Uzun süredir görüşmediği bir akrabasını göreceğine yorumlanır (K.K., 5,8,10,11,33,34).*
- *Daha önceden vefat eden yaşlı yakınlarını rüyasında gören kimsenin yaşlı bir akrabasının da öleceğine inanırlar (K.K., 6,8,11,35,36).*

3.1.4.3. Ölüm, Defin Hazırlığı ve Kefenleme

Bir kimse vefat ettikten sonra üzerinde bulunan kıyafetleri çıkarılır. Gözleri besmele ile kapanır. Ayak başparmakları birbirine çatılır, ağzı açık kalmasın diye başından çene altına kadar birlikte bağlanır. Üzeri bir battaniye veya çarşaf ile örtülür. Üzerine genellikle bıçak konulur. Ölünün bulunduğu odanın camı açılır, ruhunun pencereden çıkacağına inanılır (K.K., 5,8). Cenaze aracı beklenir, akşam vakti geçiyor ise mevtanın defnedilmesi ertesi güne ertelenir. Aksi takdirde ölen kimseyi bekletmek doğru değildir, bir an önce toprağa verilmelidir (K.K., 5,14,26,27).

Günümüzde ölen bireyi gasilhanede yıkamayı tercih ederler. Hem orda gassal bulunur hem de aile bireyinden birisi girer. Teneşir taşına yatırılır ılığa yakın bir su ile yıkanır. Azrail canını aldığı ve emanetini teslim etme sürecinde çok hırpalandığını düşünen yakınları, ihtiyatlı davranmaya özen gösterirler (K.K., 6,8,10,11). Daha önceleri mevta kendi evinin bahçesinde yıkanmış. Er kişi vefat etti ise erkekler, hanım kişi vefat etti ise kadınlar kazanla su kaynatırlar. Teneşir taşına yatırılan mevta yıkanır. Yıkandıktan sonra su kaynatılan kazan ters çevrilir, mevtanın yıkandığı yere çıra veya mum yakılır. Ayrıca üzerlik ya da Meryem ana otu yakılır ki ölünün kabre koyulmadan önce ahirete varacağını habercisi olsun (K.K., 5,6,7,8,11,33).

Mevtanı kefenlenmesinde erkek için üç öge gereklidir. Bunlar: Kamis, izar, lifafe olmak üzere üç kısımdan oluşurken kadın kefeni: Kamis, izar, lifafe, başörtüsü ve göğüslerin üzerine bağlanan bezden ibarettir. Mevta kefenlendikten sonra tabutun içine koyulur. Gasil hanede yıkanıp kefenlendi ise son kez evinin kapısının önünden geçirilir. Buradaki amaç ardında kalan aile bireyleri ile helalleşmesidir. Kendi evinin bahçesinde yıkanarak kefenlendi ise tabuta koyulur. Evden uzaklaşılırken ev halkından biri tembihlenir ve ev süpürülüp arkasından kırıntısı atılır. Buradaki maksat bu hanede ölümün son olması ve bir daha bu haneden ölü çıkmaması inancıdır.

Daha sonra cenaze namazı kılmak için camiye getirilir. Mevta musalla taşına konulur. İmamın cenaze namazını kıldırması ile mevta sala yerleştirilerek mezarlığa geçilir. Mevta mezara götürülünceye kadar mezar hazırlanmış olur. Mevtayı aileden üç kişi mezara indirirler, Kefenin iplerini çözerler ve mevtayı sağ tarafı üzerine yatırır. Mevtanın sol omzu altına bir kürek toprak atılır, sapıtması konulur. Defnedilirken kürek elden ele geçmez yere koyulur. Üzerine toprak atmak isteyen yerden alır ve toprak atar. Defin işlemi bittikten sonra kalabalık cenaze evine yönelir. Mevtanın başında aileden biri ile imam kalır, telkin getirir: *Dünyan değişti ey âdemoğlu* der, söylenene göre mevta da kafasını kaldırır sapıtmaya vurur. O an itibari ile mevta, dünyasının değiştiğinin kendisi de farkına varır (K.K., 4, 14, 16, 19).

3.1.4.4. Taziye

Mevtanın defnedilmesinden sonra mezarlıkta bulunan eş dost, akraba hep birlikte taziye evine giderler. Ölü sahiplerine destek olup acılarını paylaşırlar. İnsanlar acısı ile ne yaptıklarını bilemez, davranışlarının farkında olamazlar. Yakınlarının üzerine düşen onları sakın ve anlayışla karşılamaktır. Mevtanın yaşı büyük, hayatını yaşamış ve ölümü yaklaşmışsa beklenen bir durum olduğu için daha sakın karşılanabilir. Ancak mevtanın yaşı genç ve elim bir olay sonucu aniden kaybedilmişse bu acının tarifi daha zordur. Yakınları bu acı ile yaşamayı öğrenmeye çalışırlar. Zira ateş düştüğü yeri yakar. Bu acının verdiği hissiyat ile ağıt yakarlar (K.K., 3,14,26,27).

Bunlardan bir örnek verecek olursak:

Nazlı yârim gitti gönül neylesin

Çok üzıldüm kimlere söyleyim

Sabahına kalkınca yedim zehri

Anam oğlu ben eylerim kahrı

Çok kaç az kaç ölüm Allah'ın emiri

Nedeyim eller yedim zehri

Başımı alayım bende gideyim

Açman penceremi de değmesin yeller

Derdim içirimde ne bilir eller

Otursam ağlasam deli mi derler

*Deli değil anam bende veliyim
Ortada kazandı gara çalıyı
Derinmiş de çıkamadım çiziyi
Büyüttüm de güdemedim kuzuyu
Silemedim anlımda yazıyı*

*Gel kuzumda evimize gidelim
Gel deyim anam da bende ne edeyim.
Hastaneye vardım da yatak döşenmiş
Balkonuna çıktım çimen yeşermiş
Benim yaşıtıların giyip kuşanmış*

*Ne deyim anamda ben de ne deyim
Başımı alayım ben de gideyim
Aman kurban oluyumda yârim işine
Otururken bir taş değdi dizime
Ben ağladım eller baktı gözüme*

*Nedeyim de ben yârime ne deyim
Söyleyi söyleyi bende yanayım
Ne deyimde ben yüreğim sızlar
Ceza başında da kirmenin başlığı
Anam da dualıda gözlerim yaşlı*

*Sahi gelin mi oldum da günlerim gözlüyüm
Gezmedim yalan dünya da böğrüm gardaşlı
Sahi gelin mi oldun kız da günler mi gördün
Gezmedim yalan dünya da böğrüm yoldaşlı*

*Yüce dağlar yüce dağlar
Otu bitmiş suyu çağlar
Gelin anam da bana ağlar*

Ağla anam da kaderime yazıma

Hem canıma kıydı hem de kuzuma (K.K., 11).

Abdal kadınlarının yüreğinden kelimeler bir bir dökülür. İçindeki ateşi söndürmeye yetmez ama onu bir nebze de olsun rahatlatır. Abdallarda cenaze defnedildikten sonra bir hafta evde ateş yakılmaz. Yemek hazırlanmaz, çay demlenmez, helva kavurulmaz. Cenaze evine konu komşu yakın akrabalar yemek getirirler. Aşıkpaşa Abdallarında bu gelenek pek devam etmese de, bu geleneği Kaman Sarıuşağı mahallesindeki Abdallar ve Bağbaşı Abdalları devam ettirmektedir (K.K., 5,6,8,26).

Cenazenin olduğu gün evin dış kapı ışığı gece açık kalır söndürülmez. Mevtanın ayakkabısı kapı önüne ters çevrilir. Mevtanın ruhunun o akşam evine geleceği inancı hâkimdir. Cenaze çıkan evde bir süre işe gidilmez, eğlence ortamlarına girilmez, televizyon izlenilmez, yas tutulur (K.K., 5,8,11). Evde vefat eden kişi üzerine bol bol Kur'an okunur ve salavatlar çekilir. Ev halkı sakinleştirilmeye çalışılır çok ağlanırsa Kabrin ölüyü sıkacağı ve azap olacağı anlamına gelir (K.K., 5,6,33,34,35). Vefat eden kişi için en hayırlı şey onun adına arkasından hayır işlerde bulunmaktır (K.K., 5,8).

3.1.4.5. Mevtanın Anılması

Kırşehir Abdallarında vefat eden kişinin ardından toprağa gömülene kadar salavatlar, erenler evliyalara ve on iki imamlara adına dualar okunur. Mevta defnedildikten sonra ise Kur'an'dan Yasin, Amenerrasûlü, Tebareke gibi ayet ve sureler okunur. Acısı ile insan ağlar, söyler ama dua edip üzerine okumak daha hayırlıdır. Kendini toparladıktan sonra Kur'an okuması tavsiye edilir (K.K., 6,8,12).

Cenaze kalktıktan üç gün sonra yani üçüncü günü mevtanın “ağzında bulunsun” diye orada bulunan herkese ölen kişi hayrına üç yemeği verilir. Ayrıca cenaze sahipleri yakın akraba veya kendi hane halkıyla yedinci günü mevtanın yedi yemeğini verirler. Mevtanın kırkıncı günü ise helva ekmek dağıtılır. Vefat edeli elli iki gün olunca ölünün etinin kemiğinden ayrıldığı düşünülerek kemikli etli yemek pişirilir. Üzerinden bir yıl geçti ise mevlit okutulur, hayrına yemek verilir veya lokma dağıtılır. Mezar taşı yaptırılır. Mevtanın arkasından yapılan bu hayırlardan haberi olduğuna inanılır (K.K., 5,6,7,10).

3.1.4.6. Mevtanın Eşyaları

Vefat eden kimsenin eşyaları üç gün geçtikten sonra eski ve yeni şeklinde ayırt edilir. Kullanılamayacak durumda olan eski eşyaları ortalıkta kalmasın düşüncesiyle yakılması tercih edilir. Derin bir çukur kazılıp kullanılamayacak olan giysi, eşya, kap kacak yakılarak gömülür. Bu uygulamayla kendisinden sonra eşyalarının ayakaltına düşmemesi anlayışı vardır (K.K., 8,9,28). Kullanılabilecek eşyaları ise temizlenerek fakir fukaraya dağıtılır veya hayır kurumlarına verilir. Kimileri de bir parça eşyasını mesela elbise, tülbent, ceket, ayakkabı gibi hatırası kalması amacıyla saklarlar (K.K., 5,6,10).

3.1.4.7. Baş Sağlığı ve Yas

Vefat eden kimsenin yakınları öncelikle cenazesine katılır, cenaze defnedildikten sonra hep birlikte taziye evine gidilir. Cenazenin yakınlarına baş sağlığı dilenir. Takip eden günlerde cenazeye katılanlar tekrar gelip baş sağlığı dileğinde bulundukları gibi cenazeye katılamayan bütün tanıdıklar başta ilk üç gün olmak üzere taziye için gelerek cenaze sahibinin acılarını paylaşırlar vefat edenin arkasında dua ederler. Gelenlerden bazılarının beraberinde hoca da getirerek Kur'an okuttukları da görülür. İnsanlar baş sağlığına gelirken yanlarında çay, şeker, lokum, kolonya, tavuk gibi yemeklik gıdalar getirirler. Ayrıca ilk günler yakın komşular ve akrabalar cenaze evinde yemek hazırlanamaz düşüncesi ile yemek yapıp getirerek ikram ederler (K.K., 5,6,7,8,9,11).

Uzakta veya yurt dışında olup da cenazeye zamanında katılamayan akraba ve tanıdıklar sonradan gelerek baş sağlığında bulunurlar ki Abdallar arasında buna *yas alma* adı verilir (K.K., 5,6,7,8).

Cenaze evinin yakınında olup da düğün nişan vb. tören yapacak olanlar, ya düğün veya nişanlarını ertelerler ya da cenaze sahiplerinden izin alarak gerçekleştirirler (K.K., 5,6,8,9,28).

3.1.4.8. Mezar ve Mezarlık Ziyareti

Mezarları yaptıracak olan Abdallar genellikle bunu bir sene geçtikten sonra yaparlar. Mezarın yerine oturması ve toprağın çekilmesi beklenir. Bu şekilde yapılacak mezar daha sağlam ve düzenli olur (K.K., 1,2,5,14,15).

Mezarlık ziyareti ise Arife günlerinde, kandillerde, bayramlarda ve Cuma günleri yapılır. Mezarlığa temiz tertipli ve abdestli gidilir. Kimileri Kur'an götürerek mezarının başında okur veya okutturur. Ağlayıp sızlanılmaz bu tip uygulamaların mezarda olan mevtayı rahatsız edeceğine inanılır.

3.2. TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ İNANÇ VE UYGULAMALAR

Abdallar arasında tabiat olayları ile ilgili inanç ve uygulamaları, *Ay Ve Güneş Tutulması, Yıldızlar, Yıldırım Düşmesi Ve Şimşek Çakması, Yağmur Duası, Yağmur Ve Dolu Dindirme, Nisan Yağmuru, Hızır İnanç, Hıdırellez Günü, Nevruz Su İle İlgili İnanışlar ve Ateş İle İlgili İnanışlar* üzerinde konuları vermeye çalışacağız.

Ay ve Güneş tutulması: Abdallar arasında ay ve güneş tutulmasından sonra deprem, sel, taşkın gibi doğal afetlerin olacağına dair inanç yaygındır. Ay ve güneş tutulması toplum arasında iyi karşılanmaz ve huzursuzluğa sebebiyet vereceği düşünülür. Çevreyi karanlığa boğacağı ve korku oluşturacağı düşüncesi ile ay ve güneş tutulmasından kurtulmak için bazı önlemler aldıkları görülür. Ay ve güneş tutulunca bu olayın biran önce sona ermesi için insanlar davul veya teneke çalarlar, gürültü yaparlar, bilenler sela ve ezan okunmaya başlarlar ve salavatlar getirmeye çalışırlar. Çok nadir de olsa Husuf ve Küsuf namazını kılanlarında olduğu belirtilmiştir. Ayrıca dualar edilir “Allah’ım günü bizden esirgeme” denilir (K.K., 6,8).

Yıldızlar: Abdallar arasında yıldızlarla ilgili çeşitli inanç ve uygulamalara rastladık. Abdallar, gökyüzünde yıldız kaydığına şahit olurlarsa birinin vefat ettiğini düşünürler ve “yıldızı kaydı, ömrü yetti” derler. Gökyüzünde yıldızın çok paraladığını görülürse “yıldızı parladı, şansı döndü” ifadeleri kullanılır. Kimileri de yıldız kaydığı zaman dilek tutarlar. O an tutulan dileğin gerçekleşeceğine inanılır (K.K., 6,8,11).

Yıldırım Düşmesi Ve Şimşek Çakması: Onlara göre yıldırım düşmesi ve şimşek çakması, insana doğanın karşısındaki aciziyetini hatırlatmaktadır. Kimi Abdalların bu iki doğa olayı karşısında bazı tedbirler aldıkları görülür.

Yıldırım düşmesi ve şimşek çakması sesli ve gürültülü olduğu için, “*afatından sana sığınırız yarabbi*” diye dua ederler. O anda çalışan radyo televizyon gibi elektromanyetik araçlar varsa kapatılır. Şimşek çakması ve yıldırım düşmesi durumunda insanlar, manyetik alana sahip yerlerin elektrik yüklü olabileceği düşüncesiyle, pencere ağzında, kapı eşiğinde, ağaç altında durmamaya gayret ederler (K.K., 1,4,5,7,9,21,24).

Yağmur Duası: Abdallar, toprakla geçimini sağlamadıkları için genellikle yağmur duasına çıkmazlar. Yöre halkından toprakla uğraşanların, yaptığı yağmur duasına sevabından nasiplenmek için iştirak edenler olur (K.K., 1,2,5,14,17,18). Onlar için yağmur yağması,

tabiatın canlanması ve kıtlık olmaması için çok önemlidir. Bütün canlıların yaşamı, yağmurun yağmasına ve mevsimlerin düzeninin bozulmamasına bağlıdır (K.K., 5,14,16,20).

Yağmur ve Dolu Dindirme: Her şeyin fazlası zararlı olduğu gibi yağmur ve dolunun da fazlasının zararlı olduğu düşünülür. Yağmur veya dolu şiddetli yağmaya başlayıp uzayınca bir an önce kesilmesi için Abdallar arasında bazı önlemler alınır. Bunlar; *Dışarıya demir kürek atılması, bahçeye bıçak saplanması, çift demiri yani pulluğun dışarı çıkarılması, ziyaret yerlerine gidilip dua edilmesi (Afatından sana sığınırız yarabbi diye dua ederler), ceviz büyüklüğünde dolu yağarsa, bir tanesi alınıp ikiye bölünerek tekrar dışarı atılması, ekmek pişirilen saçın seyyar ayağının evden dışarı atılması, “Anamın ilkiyim” denilerek eldeki metal nesnenin dışarı atılması ve bacadan dışarıya kaşık atılması* şeklinde ifade edilebilir (K.K., 1,2,7,17,18).

Nisan Yağmuru: Nisan yağmuru bolluğu, bereketi ve tabiatın uyanışını simgeler. Baharın habercisi olarak yorumlanır. Tarımla uğraşanlar için müjde gibidir, “*altın yağıyor*” diye nitelendirilir. Abdallar arasında nisan yağmuru ile ilgili şu bilgilere ulaştık:

- *Saç dökülmesine ve saç uzatmaya yardımcı olduğuna inanıldığı için nisan yağmurları başladığı zaman bir kapta biriktirilerek saçlarını yıkarlar* (K.K., 5,7).
- *Nisan yağmurlarında Allaha dua edilir, bolluk bereket istenir* (K.K., 16,19,20).
- *Nisan yağmuru temiz bir kapta biriktirilir. İçme suyunun içine katılarak tüketilir. Bu sayede vücutta bulunan hastalıkları döktüğüne ve şifa verdiğine inanılır* (K.K., 5,6,8,11).
- *Nisan yağmurundan şifa görebilmek için banyo suyuna katılıp yıkanılır. Bu uygulama ile vücutlarının şifa bulacağına inanılır* (K.K., 5,6,7,11).
- *Nisan yağmuru çok mineralli olduğu için, bir kapta biriktirilerek evlerde bulunan çiçeklere verilir. Bu çiçeklerin gelişim gösterdiğini ifade ettiler* (K.K., 5,6,7).
- *Bunalmış ve streslenmiş kimseler yalın ayak yağmur altında yürütülür. Bu uygulama ile vücuda zindelik, güç, kuvvet verirken, kötü enerjiyi de vücuttan atacağına inanılır* (K.K., 2,3,10,11).
- *Nisan ayı mevsim olarak da doğanın uyanışı olduğu için bereketi ve umudu arttırırken, üzüntüyü, gamı ve kederi de alacağına inanılır* (K.K., 5,11).

Hızır İnancı: Kırşehir Abdalları arasında Hızır ve İlyas inancı bulunmaktadır. Onlara göre Hızır as. Karada, İlyas as. Denizde hüküm sürmektedir. Abdallar her ikisinin de ölümsüz olduğuna inanırlar. Sürekli hareket halinde bulunan Hızır ve İlyas'ın bulundukları her yere bolluk ve bereket götürdükleri, hastalara şifa oldukları, darda kalanların imdadına yetiştikleri gibi umut verici bir nitelikleri olduğuna inanılır (K.K., 3,4,10,12,13).

Abdallar arasında “*kul sıkışmayınca Hızır yetişmez*” sözü yaygın olarak göze çarpar. Onlara göre Hızır, dünya'nın neresinde olursa olsun darda kalanların imdadına koşar. Sene de bir defa Hızır ve İlyas'ın, 6 Mayıs'ta bir araya geldiklerine inanırlar. O günü, Hıdırellez günü olarak kutlarlar. Hıdırellez için kurban keserler, adak adarlar, dua ederler ve ateş yakıp birlikte üzerinden atlarlar. Hıdırellez'i coşku ile karşılamış olurlar (K.K., 14,15,23,24,26).

Hıdırellez Günü: Abdallar arasında önemli görülen, ailecek hep birlikte tabiat ile bir bütün halinde geçirilerek piknik, eğlence gibi aktivitelerin yapıldığı gündür. Genellikle nişanlılık döneminde, erkek tarafının kız tarafını pikniğe davet etmesi ile başlar. Çeşitli hazırlıklar yapılır, kalabalık bir şekilde mesire alanlarına geçilir. Kurbanlar kesilip, yemekler yapılır. Yenir içilir ve eğlenilir. Böyle bir günde ailelerin kaynaşması amaçlanırken, bu tarz birliktelikler taraflara birbirini daha iyi tanıma fırsatı sunar (K.K., 1,2,3,512,33).

Hıdırellez de dilekler dilenir, dualar edilir. Mesire alanında bulunan gençler, sakın bir yerde toprağa dileklerini resmederken, bazıları bu dileklerini bir kâğıda yazarlar ve bir yere gömerler. İnarak dua edip dilek diledikleri için isteklerinin gerçekleşeceğine inanırlar.

Gençler ateş yakıp üstünden atlarlar. Atlarken en çok istedikleri şeyleri düşünürler. Kimi Abdallar ise yedi ayrı tepeden karınca toprağı toplar. Bu toprağı bereket olsun diye bir beze sarıp cüzdanına koyarlar.

Abdallardan bazıları isteklerini bir kâğıda yazar hatta araba isteyen araba, çocuk isteyen çocuk, ev isteyen ev resmeder. İstek kâğıdı bir gece gül ağacının altında kalır. Sabahına alınıp çok kullanılmayan bir yere kaldırılır. Gelecek sene Hıdırellez'e kadar saklanır (K.K., 6,8,12).

Nevruz: Nevruz tabiatın uyanışı, tarımsal ürünlerin çimlendirilişi ve baharın müjdeleyicisi olarak 21 Mart'ta kutlanır. Bazı Abdallar mesleklerinden dolayı Nevruz kutlamalarında görevli olup, kutlama yapılan meydanı şenlendirirler. Davul zurna eşliğinde foklar ustası olan Abdalların gösterileri izlenir. Meydan da büyük bir ateş yakılır. Meydan da bulunan katılımcılar ateşin üzerinden atlarlar. Günahlarından arındıklarına inanırlar. Kimi Abdallar ise aralarında nevrüziyyeler okur, on iki imamı anarlar. Ayrıca bazı Abdallar Nevruz

gününün Ali'nin hem doğduğu güne hem de vefat ettiği gün denk geldiğine inanırlar (K.K., 2,3).

Su İle İlgili İnanışlar: Su hayatın vazgeçilmez faktörüdür. Asırlar boyunca uygarlıklar su kenarlarına kurulmuştur. Medeniyetler suyun olduğu yerlerde gelişme ve ilerleme göstermiştir. Su temizdir ve temizleyici özelliği vardır bolluk ve bereketi simgeler. Abdallar arasında vücudun ihtiyacı olarak tüketilmesi dışında, suyun iki özelliğinden bahsedilmektedir. Suyu genellikle, bereket ve tedavi amaçlı kullanırlar.

Su, hayata bağlaması ve doğal yaşamı canlandırması özelliği nedeniyle bereket olarak nitelendirilir. Yağmurun geç yağması o sene için mahsulü olanları etkilerken, o mahsulün sofralarımıza geç gelmesi veya az gelmesi de bizlerin hayatını olumlu veya olumsuz etkiler.

Öte yandan suyun tedavi amaçlı kullanılmasında mineralli olması ve doğal kaynaktan çıkması önem arz eder. Abdallar arasında bu hususlar dikkate alındığında suyun tedavi amaçlı kullanılmasında Kırşehir de Terme kaplıcaları, Karakurt kaplıcaları, Bulamaçlı kaplıcaları ön plana çıkar.

Bu kaplıcalara insanlar, *eklem ve romatizma hastalarının, kadın hastalıklarının, ayak mantarı ve topuk dikeninin, böbrek taşının düşürmesinin, deri ve zührevi hastalıklarının, egzama ve kurdeşen hastalıklarının tedavisi* için giderler. Bu suların mineral açısından çok zengin olduğuna inanılır. Kimileri içine girerek, kimileri ayaklarını suya sokarak, kimileri de kaynaktan alınan suyu içerek tedavi olurlar. (K.K., 4,5,6,8,14,16,20,26).

Abdallar, Hacı Bektaş'taki *aslanın ağzından akan suyu* şifalı ve faydalı görürler, zenzem niyetine tüketirler. Ölüm esnasında evde zenzem yoksa zenzem yerine bu sudan ölmek üzere olanın ağzı ıslatılır (K.K., 1,8).

Abdallar genellikle kaynar suyu bir yere dökcekleri zaman rastgele serpmezler. “*Eûzü Besmele çekerek, Yılanlar, çayanlar, kurtlar, kuşlar, cinler, periler çekilin kaynar su varıyor*” diyerek orda bulunduğu inandıkları görüp görmedikleri varlıkları haberdar ettiklerine inanırlar (K.K., 1).

Ağaçla İle İlgili İnanışlar: Türbelerdeki ve Tekkelerdeki ağaçlar kurumuş dahi olsa kesilmez. Canlı ağaçlara zarar vermemeye özen gösterilir. “*Yaş kesen baş keser*” düsturu doğrultusunda sadece kurumuş ağaçları kestiklerini ifade etmektedirler (K.K., 1 17,18).

Örneğin kimi Abdallar, ahirette gölgeliğimiz olsun diye mezar başlarına **çam ağacı** dikerler (K.K., 1, 14,22,23). **İğde** çekirdeği ve iğde dalının nazardan koruduğuna inanılır (K.K.,

5,8,10). **Kuşburnu**, dilek ağacı işlevi görür. Bez ve çaput bağlanır, dilek dilenir (K.K., 16). Hacı Bektaş-ı Veli Türbesinin karşısında bulunan **dut ağacının** Hoca Ahmet Yesevi'nin attığı köseği olduğuna inanılır, o köseğinin düştüğü yere yerleşmiştir. Bu dut ağacının şifalı olduğuna inanıldığı için, hiç kimse uzanıp dut koparmaz, şifa niyetiyle yere düşen dutlar alınıp yenilir (K.K., 8,9,20). **Üzerlik otundan** ev süsleri yapılır. Kapı girişine, bahçeye asılır. Nazarı engellediğine inanılır. Aynı zaman da tütsüsü yakılıp ev içerisinde ve üzerinde nazar olduğunu düşündükleri kişi üzerinde gezdirilir (K.K., 5,6,8,14). Evlenme çağındaki gençler, istediklerine kavuşabilmeleri için gidip kurumuş **çınar ağaçlarına** çaput bağlarlar ve sevdamız da çınar ağacı gibi sağlam olsun diyerek isimlerini ağaca kazırlar (K.K.,19).

3.3. ATEŞ VE HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇ VE UYGULAMALAR

Ateş İle İlgili İnanışlar: Abdallar arasında ateş ile ilgili çeşitli inanç ve uygulamalara rastlanmaktadır. Bunlardan bazılarını vermeye çalışalım.

- *Bir kimse vefat ettikten sonra peşi sıra bir çıra veya mum yakılır ki kabrinin ve ahiretinin aydınlık ve nur dolacağına inanılır (K.K., 5,8,11).*
- *Vefat eden kimsenin ardından teneşir taşının altında Meryem ana otu ve üzerlik otu yakılır. Bunun sebebi, bedeni toprağa gömülmeden önce ruhunun ahirete gideceğini ve o kişinin öldüğünü haber vereceğine inanılmasından dolayıdır (K.K., 8,11).*
- *Günümüz koşullarında ateş yerine mum ve lamba kullanılır. Vefat eden kişinin evini ilk gece ziyarete geleceği söylenir. Diğer evler arasından kendi evini kolay bulabilmesi için evinin dış kapı lambası açık bırakılır (K.K., 5,7,8,11).*
- *Nevruz da meydana büyük bir ateş yakılır. Bu ateşin üzerinden bir çırpıda atlayanların günahlarından arınacağına inanılır (K.K.,5,10,11). Ayrıca insanların kötü ruhların etkisinden ve büyü gibi olumsuz hallerden nevruz ateşinden atlayarak kurtulacağı inancı bulunmaktadır (K.K.,2).*
- *Yanan ateşe soğan sarımsak kabukları atılmaz. Atan kişinin kazancının azalacağına inanılır (K.K., 6,8,9,11).*
- *El ve ayak tırnakları kesildikten sonra ateşin içine atılmaz, günah olarak görülür (K.K., 8). Mümkünse toprağa gömülmesi tercih edilir (K.K., 11).*
- *Yanan ateşin üzerine su dökülmez (K.K., 5,7,10).*
- *Yanan ateşe tuz atılmaz (K.K., 1).*

- *Yeni doğum yapmış kadın, özellikle kız çocuğu doğurmuş ise odasının ışığı (eskiden ateş kullanılırmış) kırk gün açık bırakılır. Bu uygulama ile al basmayacağına inanılır (K.K., 5,6,8).*
- *Kimi bulaşıcı hastalıklardan korunmak için, (veba gibi) hasta kişilerin eşyaları yakılır (K.K., 5,8,11).*
- *Daha önceleri yeni cenaze çıkmış bir evden mum veya çıra alınmazmış (K.K., 1,3,5,7,11,).*
- *Yetim bir kimsenin evinden ateş alınmaz. Ayrıca hayırlı olmayan (yaramaz) komşunun evinden de ateş almadıklarını ifade ettiler. (K.K., 1).*

Hayvanlar İle İlgili İnanışlar: Kırşehir de bulunan Abdallar bazı hayvanları uğurlu sayarken bazılarını da uğursuz olarak nitelendirmektedirler. Bunlara örnek verecek olursak;

Tilki: Cümle Âlemi gezdiği, hatta Hacca gidip geldiği düşünüldüğünden mübarek kabul edilir (K.K.,1,20,31,32). Ayrıca yeni başladıkları bir işte ya da yolculuğa çıktıklarında önlerinden, yakınlarından tilki geçerse o işin hayırlı bir şekilde sonuçlanacağına inanırlar (K.K., 1,4,14).

Angut: Abdallar arasında angut kuşunu vurmak ve eti için avlamak günah olarak kabul edilir. Başı al duvaklı gelin kıza benzetilir. Aynı zamanda angut kuşları eşlerine düşkünlüğü ile bilindiği için, eşini kaybetmesi halinde onun üzüntüsüyle uzun süre yaşamadıklarına inanılır (K.K., 16,20).

Tavşan: Tavşan etini yemek Abdallar arasında haram kabul edilmiş ve yasaklanmıştır. Tavşanı Aybaşı gören kadına benzettikleri için murdar hayvan olarak nitelendirmektedirler (K.K., 1,4,26).

Horoz: Daha önceleri kadar olmasa da Kaman'daki Abdalları arasında horoz, Cebrail kurbanı olarak kesilir. Öte yandan vaktinden önce öten horoza iyi gözle bakılmaz, uğursuzluk getireceği düşünülür. "Erken öten horozun başını vururlar" deyimini Abdallar arasında yaygındır (K.K., 2,6,7,8).

Koyun: Abdallar koyunun melek olarak indiğini düşünürler ve kutsal kabul ederler. Çoğu abdallar kurban bayramında genellikle koyun kurban ederler (K.K.,14, 26).

Kaz: Abdallar arasında Kaz kutsal kabul edilir. Bunun sebebi, Hz. Ali'nin Şehit edileceği gün sabah namazına giderken bir kazın Ali'nin eteğini çekiştirip camiye gitmesini engellemeye

çalıştığına inanılmasıdır (K.K., 3,6,8). Ayrıca kazın ölüm meleği Azrail'i gördüğüne inanılır (K.K., 6,8).

Keçi: Keçinin Şeytanı ve cinleri temsil ettiğine inanılır ve çok makbul görülmez (K.K., 2).

Keklik: Kaman'daki Abdallar arasında keklik ile ilgili herhangi bir olumsuzluk belirtilmezken Kırşehir merkezdeki kimi Abdallar kekliğe iyi gözle bakmamaktadırlar. Nedeni ise kekliğin Hz. Hüseyin'in akan kanının üzerine bastığına inanılmasıdır (K.K., 1,3,4,14).

Baykuş: Uğursuz kabul edilir. Herhangi bir evin yakınına konan baykuş hemen olduğu yerden kaçırılmaya çalışılır (K.K., 1,3,20).

Turna: Turnaların göçleri Abdallar arasında sılaya, yâre selam götürmesi açısından değerlendirilir. Abdallar Turna'yı Haberci olarak nitelendirirler (K.K., 1).

Güvercin: Abdallar arasında Hacı Bektaş-ı Veli'nin Horasandan Anadolu'ya Güvercin donunda geldiğine inanılır. Zaman zaman bu konuda Neşet Ertaş'ın şu dizelerini seslendirirler (K.K., 4,14,27).

*“Gördüm güvercin donunda oturur
Gördüm sey'reyledim Hacı Bektaş'ı
Kösevisin' Horasan'dan yetirir
Gördüm sey'reyledim Hacı Bektaş'ı”*

Leylek: Leyleğin görülmesinin uğur getireceğine inanılır. Leyleği hava da gören kimsenin o yıl sürekli gezeceği, işinin bol ve bereketli olacağı düşünülür (K.K., 1,4,27).

Karga: Karga, genellikle renginden dolayı uğursuz sayılır. Hasta bir kimsenin olduğu evin yakınlarında sürekli öterse Azrail'i gördüğü düşünülür ve o kimsenin vefat edeceğine inanılır. Kimileri karakarganın kara haber getireceğine inanmaktadırlar (K.K., 6,8,14). Ayrıca Abdallar, karganın etinin şiddetli baş ağrısına iyi geldiğini düşündükleri için başlarına ölmüş karganın etini bağlayarak bir süre beklerler (K.K., 11).

Alakarga: Abdallar arasında alakarga habercidir, müjdecidir. Alakarganın evin çevresinde ötmesi hayra yorulur. Beklenen iş ve bir olay varsa hayırlısıyla olacağına inanılır.

Devetüyyü: Abdallar arasında imkânı olan ve temin edebilen kişilerin evinde devetüyyü bulundurulur. Sebebi devetüyyünün nazarı çekmesidir. Kişinin kötü nefsinin geçmesini engelleyeceğine inanılmaktadır (K.K., 6,8).

3.4. ZİYARET YERLERİ

Hacı Bektaş'ı Veli Türbesi: Abdalların kendi araların da en çok ziyaret ettikleri türbedir. Kırşehir merkeze yaklaşık altmış km uzaklıktadır. Abdalların bazıları yılda bir düzenlenen Hacı Bektaş'ı Veli'yi anma törenlerine katılırlar. Adaklarını imkânları doğrultusunda orada kesmeye gayret ederler. Oranın sevabından nasiplenmek için yemek verirler, dua ederler. Bir şey istemek için Hacı Bektaş'ı Veli'yi ziyaret ederler. Niyetleri doğrultusunda dualarının orada kabul olacağına inanırlar. Orada yaptıkları dileklerin birçoğunun yerine geldiği ve gerçekleştiğini düşünmektedirler. Dileği gerçekleşen kimseler, ertesi sene ya kurban kesmeye ya da lokma dağıtmaya tekrar gelirler (K.K., 1,2,3,5,6,8).

Hacı Bektaş'ta bulunan *Delikli Taş* mevki de Abdallar için önemlidir. Delikli Taş'ın olduğu yer, geçmiş dönemlerde çilehane iken şimdi halk arasında dilek dilemek ve niyet almak için ziyaret edilen yer haline gelmiştir. Kimi Abdallar delikli taştan temiz bir kalp ile geçerken *“dilde dilekleri, gönülde muratları nasip olsun”* diye dua ederler. Kimileri de bu durumun batıl olduğunu ifade etmektedir. Hoca Ahmet Yesevi'nin attığı köşegün orda filizlenerek dut ağacı olduğuna inanmaktadırlar. Mevsimi ise olmuş ve yere düşmüş dutu şifa niyeti ile yerler. Aksi takdirde ağaçtan dut koparılmaz. Aslanlı çeşmeden su içerler. Yanlarında getirdikleri kapları doldururlar. Bu sudan şifa bulacaklarına inanırlar (K.K., 1,2,4,16,20).

Haydar Sultan Türbesi: Haydar Sultan Türbesi Kırıkkale/keskin ilçesinde bulunmaktadır. Kırşehir/Kaman'a yaklaşık 20 km uzaklıktadır. Kaman ilçesinde bulunan ve merkezde bulunan Abdallar Haydar Sultana sıklıkla ziyarete giderler. Haydar Sultan'da bulunan bir kuyu içerisinde kükürtlü suya bazı kimseler salınarak soluması sağlanır. Suyun içindeki kükürt sebebiyle zaman zaman insanların kısa süreli baygınlık geçirdiği ifade edilmektedir. Bu suyun romatizma hastalarına, sara hastalarına, kadın hastalıklarına, akıl hastalarına, bel fıtığı olan hastalara ve astım-bronşit olan hastalara iyi geldiğine inanılmaktadır. Haydar sultana gidiş sebeplerinden biri de çocuk sahibi olmak istenmesidir. Onlara göre uzun yıllar çocuğu olmamış, tedavi görmüş kimselerin son umudu Haydar Sultan Türbesi'dir. Görüştüğümüz kişilerin aktardıklarına göre, bu durumda olan kimselerin ziyaretten kısa bir süre sonra hamile olup çocuk sahibi olmaktadır. Haydar Sultana çocuğu olanlar ve çocuğu olsun isteyenler adaklarını götürüp orada keserler ve yemek verirler (Eraslan, 2020: 244-245; K.K., 29,30).

Abdallar, yukarıda belirttiğimiz iki ziyaret yerinin dışında, onlar kadar sık olmasa da zaman zaman *Çelebi türbesi* (Halil Dede türbesi) ve *Konur Ali Dede türbesini de* (Cılbak Ali) ziyaret ederler (K.K., 1,2,17,33,34).

3.5. MÜZİK İLE İLGİLİ DİNİ MOTİFLER

Bu başlık altında Kırşehir Abdalları arasında son derece önemli olan *Âşık Said, Muharrem Ertaş, Hacı Taşan, Çekiç Ali* ve *Neşet Ertaş* hakkında kısa kısa bilgi verdikten sonra bir analiz yapmaya çalışacağız.

3.5.1. ÂŞIK SAİD (1835-1910)

Kırşehir'in Toklumen köyünde 1835 yılında dünyaya gelir. Çocukluğunu köyünde geçirip on sekiz yaşına kadar alabildiği kadar eğitimini köy imamından alır. Daha sonra eğitiminin devamı için Kayseri'ye gider. Burada iki buçuk yıl medrese eğitimi alır. Burada iki buçuk yıl aldığı medrese eğitimi ile eğitim hayatını tamamlar (Obruk, 1983: 11).

Medrese eğitiminden sonra köyüne dönüp ilk evliliğini yapar. Hayatının ileriki aşmalarında iki evlilik daha yapan Âşık Said'in beş çocuğu olduğu nakledilir. Bunlardan dördünün erkek birin kız olduğu belirtilir. Rivayete göre Adil ve İbrahim adlarındaki iki oğlu aynı gün ölmüştür. Nuri ismindeki diğer oğlu da 1874 yılındaki büyük kıtlıkta keme toplamak üzere Kızılırmak'ın karşı tarafına geçerken sandalın devrilmesi sonucu ırmakta boğularak öldüğü, Âşık Said'in bundan derin etkilendiği ve bunun üzerine birçok şiirin olduğu nakledilir. Kendisinin vefatından sonra yaşayan tek oğlu, yine kendisi gibi bir halk şairi olan Âşık Seyfullah'tır (Obruk, 1983:12-13).

YARADILIŞ CİLVESİ

Hakkın sarayında gizli sır idim

Anamın rahminde yarattın beni

Beyaz mürekkepten al kan eyledin

İnsan sıfatına döndürdün beni

Bir zaman ilaçlarla ilendim

Bir zaman da boz toprağa belendim

Dokuz aylık yoldan seferden geldim

Anamın sütüyle kandırdın beni

Bir zamanda gezer oldum bucakta

Bir zaman da sevilirdim kucakta

Bir tek birdim evimizde ocakta

Geline avrada sevdirdin beni

On beşinden yirmilere yol olur

Otuzunda tam bulanık sel olur

Kırk yaşında bir incecik yol olur

Borandan sellerden kurtardın beni

Ellisinde ben aklımı şaşırdım

Altmışında yolum dike düşürdüm

Yetmişinde bildiğimi şaşırdım

Merdiven merdiven indirdin beni

Sekseninde mukadderim yazılır

Doksanında kara yazım bozulur

Yüz yaşında kemiklerim büzülür

Sabi çocuklara dönderdin beni

Der Said'im beni böyle yandırdın

Ecel şarabını verdin kandırdın

Sabi çocuk gibi yudun kaldırdın

Hiç gelmemişe döndürdün beni (Obruk, 1983: 181).

AHİRET

Her Daim her daim korkup Kaçarken

Gel kulum namazını kıl diyecekler

Devredip âlemi durmaz gezerken

Gel kulun Canını ver diyecekler

Azrail eline düşerse canın

Arşı asumana çıkar Figanın

*Dünyada kazandın kıymetli malın
Gel kulum hesabın gör diyecekler*

*Mevt iline gitmiş ahvayı bazlar
Kabirde kar etmez vefasız sözler
Sahip olup hakka Sadık olanlar
Bu kulun ruhuna yan diyecekler*

*Kabirden gelmekte mahşerin yolu
Seksen bin senedir hakkın Divanı
Allah'ım evvelden halk ettin anı
Narımla yeter mi geç diyecekler*

*Birikmiş mahşere binlerce Âlem
Der nefesim nefestir Hz Âdem
Bir ümidim sende hey Gani Yezdan
Habibin yarın sal diyecekler*

*Musalladan verir zatına Selam
Vefasız dünyada eyleme kelam
Mevla 'm ayırmasın imanla Kur'an
Kabirde yoldaşım bul diyecekler*

*Kabir dedikleri karanlık gece
Sağ Yanında telkin veriyor Hoca
Sorgucu melekler gelirse yanca
Rabbini nebini bil diyecekler*

*Said'im erimiş ahzı tahsile
Karşımda Görünür Firdevs'i âlâ
Ahzı tahsil için Kaderim Böyle
Narın cemalini gör diyecekler (Obruk, 1983: 186).*

3.5.2. MUHARREM ERTAŞ (1913-1984)

Kırşehir'in Yağmurlu Büyük Oba köyünde 1913 yılında doğan Muharrem Ertaş, kendisine "sesi gibi yanıktı elleri ve yüzü" şeklinde atıfta bulunulan bir müzisyen olarak bilinmektedir (Çiçek, 2021: 53). Okuryazarlığı kendi başına öğrenen Ertaş, altı yaşlarında saz çalmaya başlamıştır. Bu müzikal yeteneğinin gelişiminde babası Kara Ahmet'in rehberliği etkili olurken dayısının da teşvikiyle saz çalmayı öğrenmiştir. Muharrem Ertaş'ın asıl ustası ise *"ustaların ustası"* olarak tanımlanan *Yusuf Usta*'dır. Ertaş, Yusuf usta ile altı yedi yıl birlikte çalışmış, bu süre zarfında düğünler ve eğlenceler gibi etkinliklere katılarak sahne deneyimi kazanmış ve müzikal yeteneklerini geliştirmiştir. Bu süreç içerisinde, ham bir müzisyenken ustalaşma sürecini tamamlamıştır (Solakoğlu, 2011: 30).

"Muharrem Ertaş, Türk halk müziği geleneğinin önemli bir figürü olarak değerlendirilmektedir. Onun sanatı, Hacı Bektaş Veli ve Âşık Said gibi önde gelen ozanların eserlerini de içine alarak, Anadolu'nun zengin müzikal mirasının bir yansıması olarak görülmektedir. Orta Anadolu'nun köylerinde yaygın olarak duyulan türküler, ağıtlar ve bozlaklar, Ertaş'ın müziğinin etkisiyle birbirine benzemekte ve bu toprakların kültürel dokusunu şekillendirmektedir." (Çiçek, 2021: 61).

Geçim sıkıntısı, Muharrem Ertaş'ın yaşamında önemli bir rol oynamış ve ekonomik zorluklar içinde, çocuklarına yeterli olamadığını düşünse de, asıl önemli olanın *kendi görgüsünü, ahlakını, edebini, dilini, şiirini ve çalış tavrını* evlatlarına aktarmış olmasıdır. Oğlu Neşet Ertaş, babasıyla aralarında derin bir bağ olduğunu belirterek, *"babamla ikimiz bir ruh gibiydik..."* ifadesiyle duygusal bir bağa işaret etmiştir (Parlak, 2019-1, 184).

Muharrem Ertaş'ın repertuarında 300'ün üzerinde eser bulunmakta olup, bu eserlerin birçoğu bozlak olarak nitelendirilmekte ve kültürel mirasın korunması açısından önem taşımaktadır. Ertaş, Abdallık geleneğinin ve bozlak kültürünün önde gelen temsilcilerinden biridir. Kendi yaşamı boyunca bu geleneği sürdürmüş ve bu müzikal mirası, oğlu Neşet Ertaş'a ve Abdal geleneğini devam ettiren diğer sanatçılar aracılığıyla gelecek nesillere aktarmıştır. Muharrem Ertaş, 2 Aralık 1984 tarihinde Kırşehir'de vefat etmiştir.

YA RAB KİME YALVARAYIM

*Ya Rab sen var iken
Ya ben kime yalvarayım
Senin ismin gaffar iken
Ya ben kime yalvarayım*

*Azrail canım alınca
Canım tenden ayrılınca
Yalnız kabre varınca
Ya ben kime yalvarayım*

*Altımızdan taşlar batar
Üstümüzden otlar biter
Yoldan çıkan mekan tutar
Ya ben kime yalvarayım*

*Od âlemi parlayınca
Başta beyin kaynayınca
Kimden imdat olmayınca
Ya ben kime yalvarayım*

ŞU YALAN DÜNYADAN USANDIM

*Şu yalan dünyadan usandım doydum
Elveda eyledim gayri cihana
Aldanıp nefsimi şeytana uydum
Garip bülbül gibi düştüm figana*

*Günahım çok, gözüm dolu yaş ile
Gece gündüz sinem döverim taş ile
Ya rabbim sen habibine bağışla
Rahimsin, rahmansın kalma noksana*

*Hep seni zikreder dallar ağaçlar
Akan ulu sular, havada kuşlar
Kul kusur işler sultan bağışlar
Muhtaçtır ben kulun kutlu ihsana (K.K., 14).*

3.5.3. HACI TAŞAN (1930-1983)

Türk halk müziği geleneği içerisinde önemli bir konuma sahip olan sanatçılardan biri, Kırşehirli Hacı Taşan'dır. Doğum tarihi 1930 olan Taşan, Keskin ilçesinin Hacı Ali obasında dünyaya gelmiştir. Sanat hayatında Muharrem Ertaş'ın etkisi büyüktür. Eğitimini onun rehberliğinde almıştır. Askerlik görevini yapmak üzere İstanbul'a gittiği dönemde Muzaffer Sarısözen ile tanışmış ve bu tanışma sayesinde Ankara radyosu programlarına katılmıştır. Özellikle Türk halk müziğinin köklü eserlerini ve Kırşehir yöresine ait türküler, bozlakları ve oyun havalarını yorumlamasıyla tanınmıştır. Taşan'ın kendine özgü yorumu ve içten tarzı, geleneksel türkülerin ve yöresel ezgilerin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Hacı Taşan, 1983 yılında vefat etmiştir (Şen ve Aksu, 1999: 107).

CENABİL BARI'DEN İHSAN OLURSA

*Cenabil Bari'den İhsan Olursa
Sultanlar Sultanı Göçtü Duydun mu?
Yeter Bu Manayı Alana Söyle
Haklı Haksızı Seçti Duydun mu (5 Defa)*

*Erenler Buyruğundan Çıktılar
Canlarını Cehenneme Yaktılar
Bir Mahlûk'un Deyişine Baktılar
Allah Bu Mahlûktan Geçti Duydun mu (5 Defa)*

*Erenlerde Bu Mahluk'u Tekledi
Muhammed Ümmetini Hep Seyikledi (sayıkladı)
Vurdu Hacet Kapısını Kütledi
Zulüm Aşk Kapısını Açtı Duydun mu (5 Defa)*

*Sefil Âlim Derki Yükünü Tayla
Körümüş Gözleriniz Göremediniz
Bunca Yıl Bekledim Gelemediniz
Zühre Yıldızıydı Açtı Duydun mu (5 Defa) (K.K., 37).*

DOĞAR YAZ AYLARI ÇİÇEKLER AÇAR

*Doğar yaz ayları çiçekler açar
Eller yaylasına da yavrular göçer
Acep bizim kuzuları da oy oy kimler seçer
Ağlama anacığım ağlama oy oy buyumuş kader
Takdir böyleymiş zalım of sabreyle peder*

*Yarın bayram gelir âlem dirilir
Ana baba da yavrusuna sarılır
Yetim olanların da oy oy boynu burulur
Ağlama anacığım ağlama oy oy buyumuş kader
Takdir böyleymiş zalım of sabreyle peder (Turhan, vd. 2007: 356).*

3.5.4. ÇEKİÇ ALİ (1933-1973)

Çekiç Ali, 1933 yılında Kırşehir'in Meşe köyünde doğmuştur. Sesinin kendine özgü niteliği, lirik, duygusal ve yoğun bir tonaliteye sahiptir. Muharrem Ertaş ile karşılaştırıldığında, saz çalma tekniği ve tarzı oldukça farklıdır. Askerlik görevi sırasında, memleketinden uzakta bulunan Çekiç Ali, Şemsi Yastıman ile tanışmış ve daha sonra Muzaffer Sarısözen ile de karşılaşmıştır. Bu tanışma, İstanbul radyosunda türkü söyleme fırsatını sağlamıştır. Genç yaşta geçirdiği kalp krizi, sağlığını zayıflatmış ve ardından iki yıl sonra beyin felci geçirerek 1973 yılında vefat etmiştir (K.K., 16; Parlak, 2019-1: 182).

BİR ZAMAN KEYFİNİ YETİREMEDİM

Bir zaman keyfini yetiremedim

Beni candan usandırdın sen kader

Vurdun gam yükünü götüremedim

Kahpe felek omuzumdan in gayrı

Sitem taşlarına vurdum başımı

Gece gündüz zar eyledim işimi

Hiç bir zaman boşlamadın peşimi

Dayanamıyor bu cefaya can gayrı (Turhan vd., 2007:350).

3.5.5. NEŞET ERTAŞ (1938-2012)

Neşet Ertaş, 1938 yılında Kırşehir Kırtıllar da dünya ya gelir. Muharrem Ertaş: hem babası, hem öğretmeni, hem sanat arkadaşı kısacası hayat yolundaki varoluş nedenidir. Daha beş yaşında babasının yanına düşmüş sanat yolculuğu başlamıştır. Geçim sıkıntısı hayata erken karışmasına neden olmuştur (Parlak, 2019: 184). “Neşet Ertaş daha çocukluk yıllarında müziğin içinde yer almaya başlamıştır. Onun, babası Muharrem Ertaş’ın çaldığı düğünlerde oynayarak geçirdiği çocukluk dönemi, müziğin vazgeçilmez öğelerinden biri olan “ritim” duygusunun gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Diğer yerel sanatçılara oranla mükemmel bir ritim duygusuna sahip olan Neşet Ertaş, herhangi bir ritim aleti kullanmadığı halde, daha önceki plaklarında asla ritim kaçırmadan metronom gibi hatasız çalmıştır” (Tokel, 2004: 26-27).

Başka bir ifadeyle Neşet Ertaş, Anadolu’nun tarihsel derinliği, coğrafi verimliliği, kültürel çeşitliliği, sade ve cömert doğasıyla beslenen bir bölgede, doğuştan gelen

yetenekleriyle müziğin ve sanatın doğasını anlayan ve bunları sazına ve sözüne dökabilen önemli bir sanatçıdır (bkz. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/garip-neset-ertas>).

Ertaş, sazı ustaca kullanması, kendine ait güçlü tekniğiyle, duygu ve düşüncelerini sade bir dil kullanarak direk aktarması, içinde Bektaşilik düsturuna bağlılığı sebebiyle yüreğinde koşulsuz bir sevgi olması, insanı yaratanın bir parçası olarak görmesi, onda uçsuz bucaksız, ıssız bu bozkırın içinde gürül gürül çağılayan bir yetenek ortaya çıkarmıştır. Türkmen tarihinden Anadolu'ya yıllar boyunca süzülerek gelen bozulmamış dili, yani “*Horasan Ağzını/Türkmen Türkçesini*” türkülerinde ustalıkla kullanmaktadır. Türkmen Türkçesinin içindeki dil unsurları aslı bozulmamış kelimeler ile anlaşılması daha kolay olan, kişinin günlük yaşamında kullandığı dil, özgünlüğünü daima korumuş ve dil-müzik etkileşimi bağlamında kendi yorumunu ustaca ifade etmiştir (Parlak, 2019: 186).

Kendisinin ifadesiyle “*bana öldü gitti demeyin, yorulup gitti deyin*” diyen Ertaş, 25 Eylül 2012 de emrihak hâsıl olmuş ve emanetini teslim etmiştir.

GÖRDÜM GÜVERCİN DONUNDA OTURUR

Gördüm güvercin donunda oturur

Gördüm seyreyledim Hacı Bektaş-ı

Kösevisin Horasan'dan yetirir

Gördüm seyreyledim Hacı Bektaş-ı

Bahreyledi ummanına daldırdı

Dağı taşı cırnağı ile kaldırdı

On iki öküzü bir kazana doldurdu

Gördüm seyreyledim Hacı Bektaş-ı

Can Hatayî'm kork Allah'ın işinden

Uğradım geçtim delikli taşından

Tas almış eline ser çeşmenin başından

Gördüm seyreyledim Hacı Bektaş-ı (Parlak, 2019; 217).

ÂDEM OLUP ŞU DÜNYAYA GELENLER (BİLMELİ)

Âdem olup şu dünyaya gelenler

Hayvanı görünce ibret almalı

*Huri kızlarının yâri olanlar
İnsanlığın kıymetini bilmeli

İnsanlar dünyada sürer sefayı
Hayvan azap görür çeker cefayı
Boş gezmeyip çalıştırıp kafayı
Bunların neden nedenini bilmeli

Hayvandan doğanlar hayvan olurlar
Anadan doğanlar insan olurlar
Hepisi de bu dünyaya gelirler
Anaların kıymetini bilmeli
Vade tekmil olup ömür dolmadan
Emanetçi emanetin almadan
Şu ömrüm bağının gülü solmadan
Garib'im cananın kulu olmalı (Parlak, 2019: 166).*

Orta Anadolu Abdal Müziğini oluşturan unsurların başında *Orta Asya'dan getirip Horasan Ağzı ile okudukları bozlaklar, bozulmamış destanlar, Dede Korkut hikâyeleri ve beraberinde Hoca Ahmet Yesevi'nin öğretisini Anadolu'ya taşıyan Hacı Bektaş'ı Veli* gelir. Malum olduğu üzere daha önce Kırşehir'e bağlı olan Hacı Bektaş ilçesi Cumhuriyet döneminde yeni il olan Nevşehir'e bağlanmıştır. Kırşehir ve çevresi Hacı Bektaş-ı Veli'nin de içinde olduğu *Yunus Emre, Ahmed-i Gülşehri, Ahi Evran-ı Veli, Şeyh Edebali ve Aşıkpaşa* gibi birçok mutasavvıfa ev sahipliği yapmıştır. Böyle bir birikim ve zenginlik neticesinde Abdal müziğinin alt yapısının oluştuğunu söylemek sanırım yanlış olmayacaktır. "*Ozanlar diyarı*" olarak nitelendirilen ve Âşık Said'in, Yusuf Usta'nın, Muharrem Ertaş'ın, Hacı Taşan'ın, Çekiç Ali'nin ve Neşet Ertaş'ın memleketi olan Kırşehir, bu birikimini günümüze kadar taşıyan ve Abdal geleneğinin yaşatıldığı ildir.

Başka bir deyişle Abdal müziği, toplumu derinlemesine etkileyen olaylar karşısında geçmişten gelen ya da bulunduğu coğrafyanın sosyo-kültürel yapısından beslenerek oluşmuş ve Alevi-Bektaşî düsturundan da etkilenip zamanla içerisine tasavvufî öğeleri de alarak günümüze kadar ulaşmıştır. Abdal müziğinin Orta Asya'dan süre gelen *Horasan ağzı*'na sahip, sade ve anlaşılır bir dille icra ediliyor olması, günümüzdeki mutlak yerini koruma sebebidir (Kolukırık vd. 2017: 262).

Âşık Said'den başlayarak ele aldığımız bu başlık altında Abdallar, müziklerinde işledikleri dini motifleri, Bektaşî tasavvuf geleneğinden de etkilenecek *bozlak, semah, deyişler, halay* ve *uzun havalar*da herhangi bir mezhep taassubuna girmeden vermişlerdir. Âşık Said'in medrese eğitimi almış olması, dini alt yapısının olduğunu göstermektedir. Şiirlerini farklı konu başlıkları altında vermesiyle hayatın birçok yönüne dokunmuştur. Örnek olarak verdiğimiz *Yaradılış Cilvesi ve Ahiret* şiirlerinde dini motifleri açık ve anlaşılır bir şekilde işlemiş olduğu görülmektedir.

Muharrem Ertaş ise Hacı Bektaşî Veli'den başlayarak Âşık Said'e kadar tasavvufî ve kültürel birikimi esas alıp bütün ozan ve âşıkları eşsiz bir yorum ve türkü yeteneğiyle Abdal müziğine işlemiştir.

Muharrem Ertaş'ın eğitiminden geçen Hacı Taşan, Çekiç Ali ve Neşet Ertaş a kadar intikal eden Abdal müzik kültürünün içerisinde bulunan Bektaşî tasavvufî öğelerin başında “*insan-ı kâmil*” ve “*sevgi*” gelmektedir. Ayrıca bunların dışında “*Yaratıcıya olan aşk, Ehl-i Beyt sevgisi, İslam inancının Amentüsü (Allah İnancı, Peygamber algısı, Melek algısı, Kader inancı, Ahiret inancı, Hayır ve Şerrin Allah'tan gelmesi) kalp kırmamak, çalmamak, öldürmemek, insanı hor görmemek, insanları sınıflara ayırmayıp sevmek, dünya ve ahiret arası bağ*” gibi dini motifler yer almaktadır. Bu kavramlar Abdal müziğinde sade anlaşılır bir dille işlenmiş olup herhangi bir mezhep taassubu barındırmamaktadır. Örneğini verdiğimiz şiirler, türküler, semah ve deyişlerde Alevî-Bektaşî unsurların yanı sıra diğer tasavvufî öğeleri de bir arada görmektediriz. Aynı zamanda Abdal müziğini manevî bir ifade aracı olarak insanın iç dünyasına yapılan bir yolculuk olarak görmektedirler (Kolukırmak vd. 2017: 265).

3.6. İNANÇ ve UYGULAMALARA YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR

Kaynaklara göre Abdalların Anadolu'ya yerleştikleri süreçte Anadolu da birçok sıkıntılar mevcuttu. Çeşitli tasavvufî akım, tarikat ve farklı inançların merkezi haline gelmişti. Bu dönemde Kırşehir'e yerleşen Abdallar doğal olarak hem beraberinde getirdikleri Asya kültürünün etkisi ile hem de yurt edindikleri yerde bulunan dini alt yapıdan etkilenmişlerdir. Abdallar üzerinde tarihi süreç içerisinde Hacı Bektaş-ı Veli öğretilerinin ve Bektaşiliğin etkisinin fazla olduğunu ifade etmek yanlış olmaz (Parlak, 49-51). Araştırmamız esnasında Kırşehir'deki Abdalların söylem, ifade ve uygulamalarına baktığımız zaman kimileri kendilerini Bektaşiliğin içinde görürken az da olsa bazıları da kendilerini Alevî olarak görmektedirler. Bazılarının da bu konularda sessiz kaldığını görmektediriz. Abdallar arasında

hayatın çeşitli safhalarında ve diğer konulardaki inanç ve uygulamalara bakıldığı zaman birçok adet, gelenek, görenek, inanç ve uygulamaların Sünnilerle aynı olduğu tespitlerimiz arasındadır.

Kırşehir Abdallarının inanç ve uygulamalarını *Tanrı tasavvuru, Ehl-i Beyt sevgisi, on iki imam inancı, tevellâ – teberrâ, mehdi inancı, ahiret inancı, miraç olayı ve kırklar meclisi ve dört kapı kırk makam* başlıkları altında incelemeye çalışacağız.

3.6.1. Tanrı Tasavvuru

Bektaşilere göre yaratıcı Allah'tır. O her şeyin üstünde ve tektir. Alevi-Bektaşî-Kızılbaş, hangi adla anılırsa anılsın, bu zümrelerin hepsinde Allah'ın varlığı, birliği, kısaca tevhit konusunda sağlam bir inancın yanı sıra tasavvufi akımlardan kaynaklanan bir anlayışın izleri görülür (Gökbel, 2019: 66).

Bektaşilikte tevhit inancı temele alınsa da tasavvufî eğilimlerin etkisiyle, bazı Bektaşî gruplarında *vahdet-i vücud* anlayışı ön plana çıkmıştır. Bazen *Allah Muhammed Ali* bazen de *Hak Muhammed Ali* şeklinde ifade edilen bu kavram, denilebilir ki Aleviliğin ve Bektaşiliğin en önemli sembolüdür. Alevi Bektaşî edebiyatı neredeyse bu üçlemeye ilişkin deyişlerle doludur. Her ne kadar bu kavramın ilk defa ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı bilinmiyorsa da XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kullanılmaya başlandığı nakledilmektedir. Bektaşilikte ve Alevilikte üçü bir arada anılan, biri söylendiği zaman diğerlerinin de adı söylenen *Hak Muhammed Ali* anlayışı, önemli bir yer tutmaktadır (Gökbel, 2019: 350).

Kırşehir Abdallarında da *Hak Muhammed Ali* söylemine sıkça rastladık. Kimi Abdalların, “La İlâhe İllallah, Muhammeden Resûlullah, Aliyyun Velîyullah” (Allah'tan başka yaratıcı yoktur, Hz. Muhammed O'nun kulu ve Resulüdür, Hz. Ali Onun velî kullarındandır) şeklinde şahadet getirdiklerine şahit olduk (K.K. 1,2,26). Abdallar bazıları ise; Allah'ın nurunun Hz. Adem'den başlayarak Hz. Şah-ı Velayet'e intikal ettiğine ve oradan da imamlara geçtiğine inanmaktadır.

Abdallar arasında Peygamberimizin Tebük gazvesinde Ali'yi yerine bırakıp yola çıktığı, bazı müşriklerin Ali'nin geride kalmasında bir eksiklik aradığı, bunu duyduğu zaman Ali'nin ordunun arkasından giderek Peygamberimize yetiştigi, bunun üzerine peygamberimizin Ali'ye dönerek “*Harun'un Musa'ya destekçi olduğu gibi sen de bana destekçi değil misin, ancak*

benden sonra Peygamber gelmeyecektir” ifadesini kullandığı yaygın olarak dile getirilmektedir. (K.K., 3)

Abdallara göre kâinat yaratılmadan önce Hz. Muhammed ve Hz. Ali kâinatın özü olarak yaratılmıştır. Hz. Ali sırdır. (K.K., 3,4). Kimi Abdalları dinlediğimde Hz. Ali’yi, Hz. Muhammed’den daha öne çıkardıklarına şahit oldum. Zira onlara göre Hz. Peygamber Taif seferi esnasında Hz. Ali’yi yanına alarak, ordugâhtan uzaklaşıp yüksek bir tepenin üzerine oturmuş, Onunla uzun bir süre sohbet etmiştir. Geri döndüklerinde Hz. Muhammed’e sohbetin içeriği sorulmuş, O’da *ben sohbet etmedim Ali ile Allah sohbet etti* şeklinde cevap vermiş. Bu sohbette Kıyamete kadar gerçekleşecek olaylar Ali’ye gösterilmiş. Allah-u Teâlâ bin kapı açmış her bin kapı, bin ilim kapısına daha açılmış. Bu olaydan sonra Hz. Muhammed; *“ben ilmin şehri iken Ali ilmin kapısıdır”* diyerek şehre girmenin ilk yolunun Ali’yi bilmek ve tanımaktan geçtiğini söylemiş. İşte bazı Abdalların dilinde olan bu rivayet, Hz. Peygamber’e ulaşmanın yolunun Ali’yi tanımaktan geçtiğini göstermektedir. (K.K., 3,4,14,21,22).

Yine bazı Abdallara göre kâinatın, cennet ve cehennemın yaratılması Hz. Muhammed ve Hz. Ali’nin nûru hürmetinedir. Onlara göre Cenabı Hakk kandil de bir nur yaratmış, nurun tek olması ve kandilde Hz. Muhammed ile Ali’nin birlikte bulunması nedeniyle ikisi de aynı öz olarak yaratılmış, bu kandil gök kubbeye asılmış, kandile *ehl-i beyt kandili* adı verilmiş, Cebrail’e Hakk Teâlâ uç demiş O’da uçmuş. Bu uçuş üç bin yıl sürmüş, Cebrail kandildeki nura rastlamış ve o nura secde edip şöyle seslenmiş. *Sen kimsin, ben kimim?* demiş. O nur da sen sensin bende benim cevabını vermiş. Bu cevap üzerine tekrar uçmuş. O uçuş ’da üç bin yıl sürmüş. Tekrar o kandile rastlamış ve aynı soruya aynı cevabı almış. Üçüncü kez uçmuş ve üç bin yıl sonra tekrar aynı kandildeki nuru görüp o nura seslenmiş. *Sen kimsin, ben kimim?* demiş. O nur da *Muhammedi Ali* olarak cevap vermiş. *Sen yaratansın, ben de yaratılmış bir mahlûkum,* diye seslenmiş. Bunun üzerine Allah-u Teâlâ; Üstat olarak peygamberimizi Pir olarak da Ali’yi seçmiş. (K.K.,4,14,26,27). İşte bütün bu anlatılanlara dayanarak kimi Abdallar, Hz. Muhammed’i ilmin şehri, Ali’yi de ilmin kapısı olarak görmektedir. Onlara göre ikisi birbirine bağlı bir ip gibi aynı yol üzere menzil almışlardır (K.K., 3,14,16,26,27).

Abdallara göre Hz. Ömer’in adaleti, Hz. Osman’ın takvası ve Hz. Ebu Bekir’in doğruluğu ve dürüstlüğü Ali’ de bulunmaktaydı. Onlara göre Ali eğitimini doğrudan Hz. Peygamberden almıştı (K.K., 3,4,14,15,26,27). Ali daha çocuk yaşta peygamber efendimize biat eden çocuk sahabeydi ve her olaya ayetin inişine ve neticesine şahit olan daha eğitimini küçük yaştan itibaren peygamber efendimizden alan Peygamber efendimizin Ahlakı ile yetişmiş birisiydi (K.K., 3,4,13,14,20,21,22).

3.6.2. Ehl-i Beyt Sevgisi

Ehl-i Beyt Bektaşılık kültüründe önemli bir yere sahiptir. Onlara göre Ehl-i Beyt, Peygamber efendimize ve ailesine duyulan saygı, sevgi ve düşkünlüğü ifade eder. Ehl-i Beyt kavramı, bizzat Hz. Muhammed'in kendisi damadı Hz. Ali, kızı Hz. Fatıma, torunları Hasan ve Hüseyin'i içine alır. Bektaşiliğin olmazsa olmazlarından biri Ehl-i Beyt anlayışıdır (Gökbel, 2019: 260).

Kırşehir Abdalları arasında da genel olarak Ehl-i Beyt denilince “*Hz. Muhammed, Hz. Ali, Fadime(Fatıma) Hasan ve Hüseyin ve onların soylarından gelenler*” anlaşılmaktadır. Kendilerini de onların torunları olarak görmektedirler (K.K., 3,4,15,16,19,20,21).

Kırşehir Abdallarının önde gelenlerinden Yusuf Deveci'nin anlattığına göre Peygamber efendimiz, Veda haccından dönerken *Gadir-i Hum* mevkiinde mola verir. Orada gerçekleşen konuşmalar üzerine Peygamberimiz, Hz. Ali'yi yanına çağırarak elini tutup havaya kaldırır ve orada bulunanlara size iki şey emanet bırakıyorum der. İnaniyorum ki emanetime bağlı kalarak şaşırırmazsınız. Bu emanetlerim Hakk olan kitabımız Kur'an ve Ehl-i Beytimdir. Kıyamette Kevser havuzu başında bu iki yoldan ayrılmayanlar cehennem azabından azad olurlar. İşte bunlar benim Has ümmetimdir (K.K., 3).

Abdallar Hz. Ali'yi Peygamber efendimizden ayrı görmezler. Peygamber Efendimiz kendisine Hz. Ali'yi soranlara, “*Lahmike lahmi, demmike demmi, cismike cismi, ruhike ruhi.*” diyerek “*Eti benim etim, kanı benim kanım, cismi benim cismim, ruhu benim ruhumdur.*” demiştir. İkisi birbirinden ayrı değil bir bütündür, inanişısı vardır (K.K., 1,2,3,4).

Abdallara göre Hz. Âdem yaratıldıktan sonra gözlerini açtığında, gök levhaya yazılmış isimler görmüş. Bunlar Muhammed, Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'dir. Hz. Âdem, Cennetten kovulduktan sonra dünya da üç bin yıl ağlayıp tövbe etmiş. Gök levha da gördüğü isimler yüzü suyu hürmetine affedilmiş. Bu anlatılan hadise de kullar yaratılmadan ehli beytin varlığından bahsedilmektedir. Abdallara göre Hz. Muhammed ve Ehl-i Beyti ilk yaratılanlardandır (K.K., 1,2,3).

Kimi Abdallar, Peygamber efendimizin, “Benim Ehl-i Beytim Nuh'un gemisine benzer. Kim bu gemiye binerse cehennem azabından Azad olur. Kim Nuh'un (a.s.) oğlu gibi gemiye binmez ise helak olur. Kim Muhammed Ali'ye dâhil olursa Ehl-i Beyte dâhil olur.” ifadesini zikretmektedirler (K.K., 2,3,16,20).

3.6.3. On İki İmam İnancı

Hız. Ali ile başlayıp Muhammed Mehdi ile sona eren Allah'ın veli kullarıdır. On iki imam Hız. Ali ve Hız. Fatıma'nın soyundan gelirler. Muhammed Mehdi ise ölmemiştir ve gayb âleminde dir. Abdallar arasında on iki imam hakkında şu bilgilere ulaştık (Gökbel, 2019: 710-711).

Kendileri ile konuştuğumuz Abdallar arasında on iki imamın tamamını sayan çok az kişiye rastladık. Bazıları baştan itibaren birkaç tanesini söyleyip daha ileriye gidemedi. Durum böyle olsa da çoğu Abdalın zihninde on iki imam'ın önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır (K.K., 2,4,14,26). Görüştiğümüz kimi Abdallar da, Hız. Peygamber'in güzel ahlakı tamamlamak için gönderildiğini, bu ahlakın devamlılığını da imamların getirdiğini ifade etmişlerdir (K.K., 2,3).

Onlara göre, 21 Mart Ali'nin doğum ve ölüm yıl dönümüdür. Aynı zamanda matem günüdür. Bugünde on iki imamı anarak dua ettiklerini belirtmektedirler. Aynı günün Nevruz bayramına da rast gelmesi dolayısıyla nevrüziyyeler okuduklarını ve o sırada imamların yiğitlikleri, bilgelikleri, adil oluşları gibi birtakım özelliklerinden bahsederek on iki imamı andıklarını söylemektedirler (K.K., 2,3).

Yine Abdallardan bazıları, Hız. Ali'nin Ehli Beyt içerisinde yer alması nedeniyle ve kendilerinin de o neslin devamı olmaları hasebiyle on iki imamı bildiklerini nakletmişlerdir. Düzenledikleri erkanlarda ve ritüeller de on iki imamın ismini devamlı andıklarını ve çocuklarına da aktardıklarını belirtmişlerdir (K.K.,1,2).

Yukarıda belirttiklerimize ilaveten Abdalların bazı uygulamalarında on iki imama yönelik atıflarda bulunduklarını gördük. Örneğin aşureyi on iki gıda ile yapmaktalar, dış hediyelerini on iki kişiye dağıtmaktalar, muharrem orucunu on iki gün tutmaktalar ve duvak açmak- kekil kesme âdetinden sonra pişirilen pilav on iki kişiye ikram etmekte ler.

3.6.4. Tevellâ - Teberrâ

Tevellâ ve Teberrâ kavramı Bektaşiliğin temel prensiplerinden birisidir. Tevellâ Hız. Peygamberin soyundan gelenleri on iki imamı ve neslini devam ettirenleri sevmek olarak karşımıza çıkar. Teberrâ ise Hız. Ali'yi sevmeyenlerden ve ona karşı düşmanca tutum sergileyenlerden uzak durma anlamında kullanılır. Kırşehir Abdalları arasında kavram olarak “*Tevellâ ve Teberrâ*” çok az bilinmektedir. Abdalların önde gelenlerinden bilenlerden birkaç kişi bu kavramlar hakkında bize bilgi verebilmiştir.

Kendileri ile sohbet ettiğimiz ve bu konuda bilgi sahibi olan birkaç kişi özetle bize şu bilgileri vermiştir: “ *Biz Ali’yi çok severiz. Ali Abdalların piridir. Manevi önderidir ve Şah-ı Velayettir. Ayrıca Ali ilmi insanlara öğretmek için görevlendirilmiştir. Ali’ye ve nesline saygı ve sevgi ile bağlıyız. Abdallar kendi içinde her kim Hz. Ali’nin yoluna ve Ehl-i Beyt’e dâhil olursa Nuh’un gemisine binenler gibi kurtuluşa ereceklerdir* (K.K.,2,3,4). *Tarih boyunca Ali ve Ehli Beytine düşmanlıklar yapılmış ve zulmedilmiştir. Halifelik meselesi başta olmak üzere Ali birçok haksızlığa uğramıştır*” (K.K., 2,17,18).

Kaman da evine misafir olduğumuz Akbaba amca Yezid’e ve soyuna lanet okumuştur. Kendisi ve eşi Firaz Hanım ile birlikte Necef’te bulunan Ali’nin kabrini üç defa ziyaret ettiklerini bildirmiştir. Alinin başına gelenlerin Müslümanlar arasında büyük fitneye sebep olduğunu ve bu fitnenin günümüze kadar devam ettiğini ifade etmiştir. Konuşmasını “Hz. Peygamberin soyuna kıyanların gün yüzü görmediği ve yüz üstü süründükleri” şeklinde tamamlamıştır (K.K., 2,17,18).

3.6.5. Mehdi İnancı

Başkalarının hidayete ermesine yardımcı olan, onlara rehberlik eden, yol gösteren ve hidayete götüren anlamına gelen Mehdi ve buna inanma başta Şiiliğin İsnâ Aşeriyye grubu olmak üzere Alevi ve Bektaşilerde de önemli bir yer tutar (Gökbel, 2019: 572). Çok detaylı bilmeseler de Kırşehir Abdalları arasında da Mehdi inancının en azından ismen yaygın olduğu görülmektedir. Onlara göre On iki imamın sonuncusu olarak bilinen Muhammed Mehdi *gayb âleminde*’dir. Ölmemiştir ve gizlenmeyi seçmiştir.

Kimi Abdallara göre on iki imamın sonuncusu olan Muhammed Mehdi, kıyamete yakın bir zamanda dünyaya gelecek İsa Mesih ile görüşüp birleşecek ve dünyayı içinde bulunduğu zulümden ve kargaşadan kurtaracaktır. Adaleti sağlayıp insanları tek bir sancak altında toplayacaktır. Böylelikle İslam tekrardan yükselişe geçecek ve Mesih, Kur’an’ın son surelerinden olan Asr Suresinin mahiyetini ortaya çıkaracaktır (K.K., 1,2,3,17,18).

Yine Abdallara göre Muhammed Mehdi kendine gelecek olan kötülüğü sezmiş, bir mağaraya saklanıp bir süre burada kalmıştır. Daha sonra Allah’ın inayetiyle mağarada sır olmuştur (K.K., 3,14). Abdallar arasında Hz. Muhammed Peygamberlikle müjdelenen kimse iken, Hz. Ali’nin de velayet ile müjdelendiği inancı yaygındır. Son Peygamber Hz. Muhammed’dir. Ama son veli Hz. Ali değildir. Kendinden sonra gelen on bir imama daha zuhur etmiş ve son imamla birlikte gayb âlemine çekilmiştir. Mehdi’nin, Dünyaya zuhurundan sonra bu kapı kapanacak ve Kıyamet’in kopuşu beklenecektir (K.K., 3,4,19,26).

3.6.6. Ahiret İnancı

İman şartlarından olan Ahiret inancının genel olarak Abdallar arasında yaygın olduğu görülmektedir. Abdallar arasında çoğunlukla Kıyamet koptuktan sonra kişinin dünya da işlediği amellerine göre hesaba çekileceğine inanılmaktadır. Bu hesabın sonunda kimileri cennete, kimileri de cehenneme gönderilecektir. Az da olsa bazı Abdallar ise cennet ve cehennemin dünya da olduğunu savunmaktalar ve Dünyada karşılaştıkları her güçlüğün davranışlarının bir sonucu olduğuna inanmaktadırlar (K.K., 1,2,3).

Görüştüğümüz Abdalların önde gelenlerinden Akbaba Karakuş'a göre kıyametin kopması çok yakındır. Dünya da gerçekleşen savaşlar, zulümler, soykırımlar, depremler ve seller sonucunda dünyanın çivisi çıkmıştır. İnsanlar kan akıtmak için yarışır hale gelmişlerdir. Mehdi'nin geleceğine olan umutlar artmıştır ve Mehdi'nin gelmesi artık kaçınılmazdır (K.K., 2).

Abdallar arasında geleneğe dönüşmüş olan Musahip kardeşlik aynı zamanda ahiret kardeşliği de demektir. Bu ifade ve inançla ahirete iman ettiklerini görebiliyoruz. Birey aile fertlerinden olmayan birini kendisine kardeş edinir. Her konuda birbirlerine destek olurlar. Musahiplik kavramı onlar için çok önemli ve değerli kavramdır. Öz kardeşten daha ileri bir seviyede görürler. Hayat mücadelesinde iyi ve kötü her durumda birbirlerinin yanında bulunurlar (K.K., 1,2,3,17,18).

Kırşehir Abdallarının ileri gelenlerinden Yusuf Deveci, *Sin ehli* adını verdiği bir grup, ölümden sonra kıyamet vaktine kadar Dünya ile ahiret arasında bulunan huzur ve saadet evinde misafir olarak bekleyecektir. Bu huzur ve saadet yurdunun ev sahipliğini ise Ehli Beyt'in yapacağına inanmaktadır (K.K., 3).

3.6.7. Miraç Olayı ve Kırklar Meclisi

Miraç hadisesi, Cebrail aracılığıyla peygamber efendimizin Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksaya götürülmesi ve oradan göğe yükseltilmesidir. Bu hadise Allah'ın inayeti sonucunda gerçekleşmiştir. Abdallara göre Peygamberimiz Miraç'tan döndüğü sırada Kırklar Meclisi'ni görüp oraya uğramıştır. Abdallar arasında bu iki hadise, hem maddi hem de manevi olarak erkânlarına yansımıştır. Abdallar, Miraç hadisesine ve kırklar meclisine saygı ve sevgi duyarlar. Bize bu konuda şu iki olayı aktardılar:

Peygamberimiz amcasının ve eşinin vefatı üzerine çok üzölmüş, sırtını yasladığı iki insanı kaybetmiştir. Bu elim hadise üzerine Taife ümitle gitmiş, İslam'ı anlatmak istemiştir. Orada

ümit ettiği karşılığı bulamamış ve taşlanmıştı. Bu iki üzücü hadise sonucunda Allah Habibinin üzüntüsünden dolayı onu Miraç ile müjdelemiştir. Miraç Peygamber efendimizin en büyük mucizelerindendir. Cebrail (as) aracılığıyla göğe yükselirken yolda bir aslan önünü keser. Peygamberimiz ona yüzüğünü (*hatemini*) çıkarıp verir, aslan da o yüzüğü yutar. Yoluna devam edip Allah'la bir araya gelir. Ona mucizeler sunulur. Miraç'tan dönüşte kırk kişinin oturduğu bir meclis görür ve bu meclise dâhil olması gerektiği Cebrail tarafından bildirilir. Peygamberimiz Kırklar meclisine geldiğinde kapıyı çalar. Kapıya gelen kızı Fatıma'dır ve O'na içeri girmek istediğini söyler. Kim o dendiğinde babanım kızım der. Ancak içeri alınmaz. Cebrail, tekrar gelip içeri gir der. Yine kim o dendiğinde Peygamberim cevabını verir. Kendisine Peygamberliğini başka yerden iste denilir ve içeri alınmaz. Cebrail tekrar içeri girmesi gerektiğini bildirir. Bunun üzerine kapıyı çaldığında kızı Fatıma kim o der. Peygamberimiz ise "*seyyidu'l-kavm, hâdimu'l-fukarâyım*" yani "*toplumun efendisi, fukaranın hizmetçisiyim.*" der ve kapı açılır. İçeri girdiğinde otuz dokuz kadın ve erkekten oluşan bir topluluk görür. Bu arada evin etrafında güvenliği sağlayan Selam-ı Farisi'dir. Hz. Peygamber toplamda kırk kişi olan bu meclisin mahiyetini sorar. Hz. Ali ise "bize kırklar derler, kırkımız birdir bizim" diyerek cevap verir. Hz. Muhammed, "*Nasıl?*" diye sorunca, "*birimizden kan aksa, cümlemizden kan akar*" derler ve Hz. Ali koluna kesik atar. Kolu kanayınca hepsinin kolundan kan gelir, hatta dışarıda bulunan Selman'ın kanı bile pencereden içeri akar. Hz. Ali kolunu bağlayınca hepsinin kanaması da durur. Bu arada Selman-ı Farisi kısmet olarak bir üzüm tanesiyle içeri girer. Kırklar, "Ey fakirlerin hizmetçisi! Bu üzüm tanesini bizlere paylaşır" derler. Hz. Peygamber bir üzüm tanesini ezerek kırk kişiye şerbet yapıp ikram eder. Şerbetten içen kırklar sarhoş olmuş bir eda ile kendilerinden geçmişcesine kalkar ve semah ederler. Kırkların Semah'ına Hz. Peygamber de katılır. Semah ederken belindeki kuşağı yere düşer, yere düşen kuşağı kırklar, kırk parçaya ayırarak bellerine bağlarlar. Semah sırasında Hz. Peygamber Hz. Ali'nin elindeki yüzüğü görür ve onun miraç sırasındaki aslan olduğuna kanaat getirir. Ali ile kucaklaşır. Abdallar bu hadiseyi anlatarak Hz. Muhammed'in *Ali'nin sırrına* bu şekilde ortak olduğunu belirtirler (K.K., 2,3,26).

Kırklar Meclisinde dönülen semahın, *Cem Ayini*'nin temelini oluşturduğuna inanılır. Aralarında böyle bir inanç olmasına rağmen Kırşehir Abdallarının cem yapmadığı ve cem evlerinin de olmadığı görülmektedir. Kırşehir merkezdeki Abdallar arasında 1950'li yıllardan sonra günümüze kadar hiç cem yapılmadığı ifade edildi (K.K., 4,14,16,26,27).

Kaman'daki Abdallara gelince ilçede Cem evi olmamasına rağmen Abdalların önde gelenlerinden Akbaba Karakuş adındaki şahsın evinde yılda veya iki yılda bir de olsa dışarıdan Dede getirilerek cem yapıldığı bilgisi verildi (K.K., 2,17,18,23,24,25)

3.6.8. Dört Kapı Kırk Makam

Dört Kapı Bektaşiliğin temel esaslarından olup kırk makam aracılığı ile insanın ham halden kâmil insan mertebesine getirilmesi amaçlanır. Abdallar arasında yaygın olan bu mertebeler, insanı kibirden, hıstan ve kıskançlıktan arındırır. Onların hoşgörülü, mütevazı, alçak gönüllü, imanlı ve sevgi dolu bir kalp ile kendini bilen insan olmalarını amaçlar. Abdallar, genel olarak *dört kapı kırk makam* konusunda detaylı bilgiye sahip değillerdir. Konuşma fırsatı bulduğumuz kimseler sık sık dört kapı kırk makamı dillendirmekteler, ancak bunun içeriği sorulduğu zaman herhangi bir şey söyleyememektedirler.

Abdalların Bektaşî geleneğine bağlı olmaları dolayısıyla müzik kültürlerinde yer alan din, inanç, dil, yaşayış, gibi birçok faktörü, türkülerine başlık ve konu olarak kullandıkları görülmektedir (K.K., 3,4,14,26). Kırşehir Abdallarının hayatında Hacı Bektaş-ı Veli ve onun düsturu önemli bir yere sahiptir. Hayırlı insan olma yolunda bu düsturu rehber edindiklerini belirtmektedirler. (K.K., 26)

Konuştığımız insanlar, Bektaşiliğin ana prensibi olan dört kapı kırk makam ile hayat tarzlarını düzenlemeye ve yaşamaya çalıştıklarını ifade etmektedirler (K.K., 3).

3.6.9. Nazar İnancı

Nazar inancı daha çok *bakan kişi* ile ilgilidir. Abdallardan edindiğimiz bilgiler sonucunda *bakan kişinin nefsinin geçmesi/kalması* olarak nitelendirilir. Bir kimsenin karşısındaki kişiye hayranlık duyması, imrenmesi veya kıskanması sonucu içinde beslediği kötü enerjiyi karşısındakine yansıtması şeklinde ortaya çıkar. Bunun için bir takım önlemler alınır. Abdallar arasında nazarı önleme ve ondan korunma yolları için bir takım inanç ve uygulamalar göze çarpar.

Abdallar arasında maddi durumu iyi olanlara, güzel kıza veya yakışıklı oğlana, iyi aile terbiyesi almış birisine, koyun sürüsü, inek sürüsü sahibi besicilik yapan kimselere, işinde başarılı olanlara, çalışkan öğrencilere ve mutlu, huzurlu ailelere nazarın daha çok değdiğine inanılmaktadır (K.K., 1,5,6,7,8,9).

Yine onlara göre renkli gözlü kimselerin, nefsi pis/kötü olanların, fesat insanların, kıskanç, kibirli, haset kişilerin ve çocuğunu çok seven anne ve babanın (isteyerek olmaz) **nazarlarının degeceğine** inanılır (K.K., 5,6,10,33,34).

Şimdide Abdallar arasında **nazardan korunma yollarını** vermeye çalışalım.

- *Üzerlik otunu bir buket şeklinde bağlayıp evin herhangi bir yerine koyarlar. Zaman zaman da tütsüsünü veya buhurunu evde gezdirirler (K.K., 5,6,8,11,14).*
- *Nazar isabet eden kişinin üzerine Zâ/Ze çevirme veya Tuz çevirme yolu ile onun nazardan korunacağına inanılır (K.K., 11,33,34,35).*
- *Zâ/Ze olan taşı muska gibi dikip kişi üzerinde taşırsa nazardan etkilenmeyeceğine inanılır (K.K., 11,33,34).*
- *Kurşun döktürülür. Nazar degen kişinin silüetinin çıkacağına inanılır (K.K., 8,9,10,33).*
- *Kimseye belli etmeden popolarını kaşırlar (K.K., 33,34,35,36).*
- *Nazarının değmesinden korktuğumuz kimselerin yanında hafif bir şekilde dilimizi ısırmanız gerekir. Bu şekilde nazardan korunmuş olacağı düşünülmektedir (K.K., 10,11,33,34,35).*
- *Yeni doğan çocuğa is sürülür (K.K., 5,10,11,33).*
- *Gelişim açısından iyi olan çocuğun yaşı olduğundan daha büyük söylenir (K.K., 10,11).*
- *Bağ bahçe gibi yerlere köpek kafası ya da büyük baş hayvan kafası konulur (K.K., 5,7,9,11,33)*
- *Evin girişine ayna koyulur. Aynanın dikkat çekip nazarı üzerinde topladığına inanılır (K.K., 5,10,11).*
- *Bazı Abdallar temin edebilirlerse evlerinde devetüyü bulundurmayı tercih ederler. Devetüyünün nazarı engelleyeceğine inanırlar (K.K., 6,8).*
- *Nefsi kötü kişilerin yanında maldan, mülkten, işten, başarıdan bahsedilmez (K.K., 5,11).*

- *İğde dalı veya hurma çekirdeği delinerek göğ boncukla beraber çocukların sağ omuzuna takılır (K.K., 1,6,8,11,35).*
- *Evin veya bahçenin herhangi bir yerine at nalı asılırsa nazar değmez (K.K., 8).*
- *Kişi sarımsağın kök kısmını bir bez parçasına sararak üzerinde taşırsa ona nazar değmeyeceğine inanılır (K.K., 33,34).*
- *Abdallar arasında iğde çekirdeğinin nazardan koruduğuna inanılır. Cüzdan da taşınır. Aynı zamanda kuru bir iğde dalı delinerek okunmuş bir muska ile birlikte çocuğun kıyafetine takılır. Kimileri bunu çocuğun kıyafetinin üzerine takarken kimileri de göz önünde bulunmasını hoş karşılamadığı için atletine takar (K.K., 5,6,10).*
- *Bazı Abdallar da evlerindeki herhangi bir eşya veya vazonun içerisine kem gözden korumak için bir kurumuş iğde dalı koyar (K.K., 14,16,20).*

3.7. İBADETLERE YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR

Kaynaklar, bize Bektaşiliğin İslam'ın iman esaslarını benimseyip bünyesinde barındırdığını göstermektedir. Zaman içerisinde çeşitli tasavvufi akımların etkisi ve Anadolu coğrafyasının barındırdığı birçok unsurun izlerini Bektaşilikte görmek mümkündür. Bazı ibadet ve inanç esaslarının teorik bilgiyle sınırlı kalıp pratiğe geçemediği görülür. Kırşehir Abdallarında da benzer durumlar söz konusudur. Abdalların teori de bazı bilgilere sahip oldukları ancak pratikte bu bilgilerin uygulamasının olmadığı tespitlerimiz arasındadır. Abdallar, söz konusu uygulamanın zayıf olmasını icra ettikleri müzisyenlik mesleğine bağlamaktadırlar. Her şeye rağmen bildiklerini uygulamaya çalışan Abdallarla da karşılaştığımızı belirtmek isterim.

Abdallar arasında ibadetlere yönelik elde ettiğimiz bulguları *Namaz, Hac, Zekât-Fitre, Kurban Oruç ve Aşure* alt başlıklarında incelemeye çalışacağız.

3.7.1. NAMAZ

Müslüman olan bireyin ilk hesaba çekileceği ameli namazıdır. Kur'an-ı Kerim de en önemli ibadetlerden biri olarak nitelendirilmiştir. Namaz ibadeti için yer ve mekân zorunluluğu bulunmazken vakit ile sınırlıdır. Peygamber efendimiz, bir günde beş vakit namazın nasıl kılınacağını, namazda hangi sure ve duaların okunacağını, ümmetine ayrıntılı bir şekilde öğretmiştir. Kaynaklar bize Peygamber efendimiz ve Ehli beytin, namaz konusunda taviz vermediğini göstermektedir. Peygamberimizin takatten düşene kadar cemaate imamlık

yapması, Hz. Ali'nin sabah namazında şehit edilmesi, on iki imamlardan olan Zeynel Abidin'in namaz ibadetine düşkünlüğü ile bilinmesi son derece önem arz eder (Gökbel, 2019: 651). Bazı kaynaklarda geçtiği üzere Emevilerin kendi halifeliklerini haklı göstermek için Cami'ye siyaseti bulaştırmış olmaları, hutbelerde Hz. Ali ve ehli beyte hakaretlerde bulunmaları zamanla insanları camiden uzaklaştırmıştır. Kimilerine göre bu durum, bir kısım Alevilerin ve Bektaşilerin camiye yabancılaşmalarına ve namaz ibadetini yerine getirmeye soğuk bakmalarına neden olmuştur. Hacı Bektaş-ı Veli'ye atfedilen kaynaklara bakıldığında zaman Hacı Bektaş-ı Veli'nin abdest aldığı ve namaz kıldığı kolaylıkla anlaşılır. Kimi Bektaşî şairlerinin de namaz ve abdest konusunu şiirlerinde işlediği görülür (Altınok, 1998: 347-348). Günümüzde Alevi-Bektaşî beldelerinde camiler ve namaz inkâr edilmemekle birlikte Sünniler kadar önem verilmediği gözlemlenmektedir Namazı Sünniler gibi beş vakit değil de üç vakit (sabah, öğle, akşam) kıldıkları gözlemlenmiştir. Bazı Alevi kimselerin hiç namaz kılmadıkları düşünülmektedir. Hz. Ali'nin sabah namazında cami'de şehit edilmesini sebep olarak göstererek hiç namaz kılmadıklarını camiye gitmediklerini ve namaz sorumluluğunun bulunmadığını ileri sürerler (Gökbel, 2019: 657-658).

Kırşehir Abdalları ise namazı dinin direği olarak nitelendirirken, beş vakit kılınması gerektiğini ifade ettiler. Abdalların zaman içerisinde çevresinden de etkilenecek Sünnileştiği göz önünde bulundurulursa namaz ibadeti aralarında yaygındır. cami'ye giderek cemaatle namaz kılanlarda bulunmaktadır (K.K., 4,14,26).

Abdalların beş vakit namaza kıyasla, genellikle Bayram namazını, Cenaze namazını ve Cuma namazını daha çok kıldıkları tespit edilmiştir (K.K., 2,16,19,26,27).

Abdallara arasında ulaştığımız bilgiler neticesinde kadınlarının dini uygulamalara daha düşkün oldukları görülmektedir. Abdal erkeklerinin müzisyenlik kimlikleri nedeniyle teorik bilgiye sahip oldukları ama yerine getirmekte zorlandıkları bilgisine ulaştık (K.K., 5,6,7,8).

Bazı Abdal kadınlarının camilere veya sohbetlere gittikleri Kur'an'ı kerim eğitimi aldıkları ulaştığımız bilgiler arasındadır (K.K., 6,8). Kimilerinin ise dünyalık meşgale sonucunda dini uygulamaları yerine getirmekte zaman bulamadıklarını ifade etmişlerdir (K.K., 5,9).

Gülfiraz Karakuş teyzenin ifade ettiğine göre; Sabah namazını kılarken felç geçirmiş, şuan imkânları doğrultusunda namaz kılmaya çalışsa da bazen mümkün olmadığını ifade etmiştir (K.K., 7).

Burhan Ertaş ise yaşadığı bir olayı şöyle anlatmıştır. Keskin/Hasan Dede'ye düğün çalmaya gittik. Orda namaz vakti, namaz kılacağız diyemedik, yakınlarda cami dahi yoktu. Kendi memleketimizde de cami'ye gitsek, Siz namaz mı kılıyorsunuz? diye bir hor görülme ile karşı karşıyayız. *Ne namaz kılmayanlara aitiz ne de namaz kılanlara*. Bu dışlanmışlık insanların içinde bulundukları durumu ifade etmeye çalışmışlardır (K.K., 14).

Vedat Öz ise namaz hakkında, bizler kimseye gösteriş yapmayız cami'ye gittiğimizi kimseye duyurmadan gider ibadetimizi yerine getiririz, diye aktarmıştır. Kimseyi şahit tutmaya gerek yok Allah her davranışımıza hâkim, demiştir (K.K., 27).

3.7.2. HAC

Hac, belli bir vakitte ve mekânda yapılan bir ibadettir. Kur'an-ı Kerimde; *Onda apaçık deliller, İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren güvene erer. Ona bir yol bulabilenlerin Beyt'i hacetmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır* buyrulmuştur (Al-i İmran, 3; 97). Hac yapabilmek için yeterli nitelikleri taşıyan bir kimsenin zilhicce ayında Mekke'de Bulunan Kâbe'yi bir takım kurallar çerçevesinde ziyaret etmesidir.

Türkistan'dan Anadolu'ya gelmek üzere yola çıkan Hacı Bektaş-ı Veli öncelikle hacca niyet etmiştir. Yolda çeşitli kerametler sonucunda öncelikle Necef'e gelmiş, sonrasında Beytullah'a ulaşmıştır. İmamları ziyaret etmiş ve Medine'ye varmış, burada kaideleri yerine getirerek Hacı olmuştur. Hacı lakabı da buradan gelmektedir. Bektaşiliğin gerekliliklerinden biri olarak gücü yeten kimsenin hac yapması beklenir. Öncelikle Hac ibadeti için Hz. Ali'nin türbesi ziyaret edilir. Sonrasında İmameyn hazretleri ve Kerbela şehitleri ziyaret edilir. Medine'yi Münevvere'de bulunan mekânlar ziyaret edilir ve Hac ibadeti Mekke de sona erer (Gökbel, 2019: 335-336).

Üzüm'e göre ise *Hacı Bektaş-ı Veli Menâkıbesi*'nde Hünkâr'ın hocası olan *Lokmân-ı Perende* Hac vazifesi için Mekke'de bulunurken, Hünkâr'ın Kâbe'de namazlarını kılarken gördüğünü ifade etmiştir. Aynı zamanda başka bir kaynakta ise Hünkâr'ın Hac için yola çıktığı ve *Necef, Medin, Halep Kudüs* gibi şehirlere de uğrayarak çile çıkarmış ve Hac vazifesini yerine getirmiştir. Daha sonrada Elbistan ve kayseri güzergâhını izleyerek dönmüştür (Üzüm, 2018: 176).

Hac, Aleviler arasında ise İslami açıdan daha farklı şekilde kabul görmektedir. Onlara göre esas olan “*gönül haccı*”dır. Bu görüşü şu şekilde ifade ederler. Alevilere göre kalbin Allah'ın evi olduğu düşüncesinden hareketle İnsanlarla anlaşp, iyi geçinmenin, onları

gücendirmeden, gönüllerini almanın hac olacağı şeklinde Bâtını bir anlayışa sahiplerdir. Ayrıca bazı Aleviler arasında ise *Hacı Bektaş-ı Veli* türbesine yapılan ziyaretleri de hac olarak nitelendirdikleri göze çarpmaktadır (Gökbel, 2019: 338).

Kırşehir Abdallarının önde gelenlerinden Akbaba Karakuş hac ibadeti ile ilgili şu bilgileri aktardı; iki kez necefte bulunarak Ali'nin türbesine gitmiştir. Aynı zamanda bir kez Bağdat'ta Musa Kazım'ı ziyaret etmiş, Kerbela da şehit edilen Hz. Hüseyin'i iki kez ziyaret ederek son olarak da Mekke de iki kez Umre gerçekleştirmiştir. Ayrıca bir kaç ziyaretine eşi Firaz Hanımla katılmış, kendisi rahatsız olduğu için müsaade isteyerek önümüzdeki süreçte bir Kerbela ve bir umre niyeti daha bulunduğunu dile getirmiştir (K.K., 2,7).

Görüştiğimiz Abdallardan Mehmet Kara ise hac ibadeti hakkında şunları söyledi; *Hac Allah'ın emri halin vaktin yerinde ise gitmek boynumun borcudur. Ancak çevrende senden razı olmalı. Gönlün huzurlu bir şekilde hacca gitmelisin. Etrafındaki insanları gözetir, onların ihtiyacını karşıladıktan sonra gönül rahatlığı ile gidebilirsin. Önce insanın gönlünü yapmak ilk vazifemizdir*" demiştir (K.K., 26).

Görüştiğimiz Abdallar arasında Yusuf deveci hac ibadeti ile ilgili şunları söylemiştir: “Hac, ilmin kapısı olan Ali'yi ziyaretle başlamalı, diğer imamları ziyaret ettikten sonra en son ilmin şehri Muhammed'i ziyaret ve orda yerine getirilecek unsurları tamamladıktan sonra biter, olarak aktarmıştır. Haccın sistemi O'na göre ters işlemektedir. Ayrıca kişinin hacca gidecek imkânı yoksa ana-baba hakkı gözeterek, misafir ağırlayarak ve iyilik yaparak insanların gönlünü fetih ederse bu da bir hac çeşidi sayılır (K.K., 3).

Abdallar arasında son zamanlarda maddiyatları ölçüsünde Hac ve Umre ziyaretleri giderek bir artış göstermektedir. Bunun üzerinde hem Sünni bir topluluğun içinde yaşamaları hem de bilinçlenmiş olmaları göze çarpmaktadır (K.K., 6,8,).

Görüştiğimiz Abdal erkekleri ise çoğunlukla hanımlarını hacca gönderdiklerini kendilerinin işi dolayısıyla gidemediklerini aktardılar (K.K.,14,27).

3.7.3. ZEKÂT VE FİTRE

İslam inancı ilk zamanlarından itibaren fakirleri ve düşkünleri koruyup, kollamıştır. Bu koruyup kollama hicretin ikinci yılı zekât, mali bir ibadet olarak farz kılınmıştır. Bu ibadetin farz kılındığı süreçte topluma zekât vermenin erdemli bir davranış olduğu, toplum içinde zekât vermenin önemi ve kimlere hangi koşullarda zekât vermek gerektiği üzerine açıklamalarda bulunulmuştur. Kırşehir Abdallarında zekât ile ilgili şu bilgilere ulaştık.

Abdallar arasında mali gücü yerinde olan kimseye zekât vermek farzdır. Bununla birlikte zekat vermek için öncelikle kendi bedeninden olan (yakın akraba) kişileri tercih ederler (K.K., 3,4,19,21,22).

Görüştüğümüz kişiler arasında bazı Abdalların ise zekât verecek gücünün olmadığı ifade edildi. (K.K., 16,19,20).

Ramazan ayında Abdallar arasında maddi durumu fitre verme uygun kimseler ihtiyaç sahiplerine o senenin belirtilen miktarı kadar fitre verirler (K.K.,4,15,16).

3.7.4. KURBAN

Bektaşî inancında Kurban kesme ritüeli Sünni mezheplere göre daha yaygındır. Kurban bayramı dışında isteklerinin gerçek olması durumunda adak olarak adadıkları kurbanı kesmek için vakit kaybetmezler. Bektaşîlerde genellikle en yaygın yerine getirilen ibadettir. Kırşehir Abdallarında Kurban ibadeti ile ilgili birçok uygulamalara rastladık.

Kurban bayramı dışında türbeler de adak kurbanı keserler. Bektaşîler kurban kesmek için niyeti doğrultusunda Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyaret ederler. Adaklarını burada adarlar veya orda Kurban etinden yemek pişirip *lokma* olarak dağıtırlar (K.K., 4,5,6,7).

Abdallar kendi aralarında genellikle Hacı Bektaş-ı Veli türbesine gitseler de dilekleri doğrultusunda veya hastalıklarına şifa bulacakları inancı ile Haydar Sultan Türbesi veya diğer türbelerde kan akıtarak kurban keserler. Kesilen kurban burada yoksullara dağıtılırken bazen de yemek olarak pişirilir. (K.K., 8,9,33,34).

Görüştüğümüz Abdallar içinden Akbaba Karakuş Kurban ibadeti için şunları ifade etmiştir. Kurban'ın öncelikli amacı Allah'ın rızasını kazanmaktır. Hepimiz biliriz ki Kestiğimiz Kurban'ın eti, sütü Allah' gitmez. Yalnızca niyetlerimiz Allah'a ulaşır (K.K., 1,2,17,18).

Görüşmelerimiz neticesinde Mehmet Kara, Kevser Suresi'nin içinde yer alan ikinci ayet olan “*Fe sallı li rabbike venhar*” yani “*O Halde, Rabbin için namaz kıl, kurban kes*” ayetini okudu ve Kurban kesmenin, Allah'ın emri olduğunu ifade etmiştir (K.K., 26).

Abdallardan bazıları sene de yedi defa adak kurbanını keserler. Bu adak kurbanını Hacı Bektaş-ı Veli, de kesmek onlar için daha uygundur (K.K., 2,24,23,25).

Abdallar arasında ise kurban kesmek, kan akıtmak diğer ibadetlere oranla aynı zamanda daha fazla yer kaplamaktadır. İnançları doğrultusunda *Kurban bayramı kurbanı*, *Adak kurbanı*,

Hıdırellez kurbanı, Cebrail Kurbanı (muharrem ayında) en az üç kere olmak üzere kurban keserler (K.K., 2,3,4,17,26).

Bazı Abdallar Muharrem orucunu on iki gün tuttuktan sonra on ikinci gün bu ibadetten çıkmak için kan akıtmak gerektiğine inanırlar ve *Cebrail kurbanı (horoz)* keserler (K.K., 2, 17,18).

Abdallar Hıdırellez gününü büyük bir coşku ile kutlarlar. Hıdırellez de gelin görmeye giderler. Mesire alanına davet edilen kız evi ile birlikte Kurban keserler. Bu kurban etinden yemek pişirirler ve orda yerler (K.K., 1, 6, 12).

Abdallar Gelini evin önüne indirdikleri zaman gelinin ayakucuna kurban keserler. Kazasız, belasız gelini alarak, eve getirmek nasip oldu düşüncesi ile Kurban keserler. Bu Kurban eti öğlen sonrasına yemek olarak çıkarılır ve misafirlere ikram edilir (K.K.,6, 8, 12, 26, 27).

Abdallar arasında genellikle adak çeşidi küçükbaş olmakla birlikte koyun (davar) tercih edilir. Büyükbaş hayvanların maliyetine oranla küçükbaş hayvanların maliyeti daha hesaplıdır. Temin etmek daha kolay olur (K.K., 20,21,22,27).

3.7.5. ORUÇ

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim de inanlara oruç tutmasını emreder. Oruç, daha önceki ümmetlere farz olduğu gibi Müslümanlara da farz kılınmıştır. Oruç, başta Peygamber efendimiz olmak üzere ehli beytinin, on iki imamın ve Müslümanların çoğunluğunun uygulamalı olarak yerine getirdiği ibadettir. Oruç ibadetinin mahiyeti, kişi üzerinde öz denetim oluşturmak, disiplinini arttırmak ve Allah'la arasındaki bağı güçlendirmek amacı taşır. Aynı zamanda oruç ibadeti ile bireyin empati yapabilme yeteneğini geliştirirken manevi açıdan da rahatlamasına olanak sağlar. Alevi – Bektaşî grupları tarihin her döneminde Ramazan orucuna yönelik uygunsuz bir davranışta bulunmamışlar ve oruca olan saygılarını korumuşlardır. Ancak oruç ibadetini yerine getirenlerin sayısı sınırlı kalmıştır (Gökbel, 718-719). Kırşehir Abdalları oruç ibadetine saygı ile yaklaşmış ve bu ibadet hakkında şu bilgilere ulaştık.

Abdallardan bir kısmı arasında oruç ibadeti yaygın bir şekilde eda edilmektedir. Görüştüğümüz Abdallar, Ramazan orucuna engel olacak herhangi bir durum dışında, orucu tuttuklarını ifade ettiler (K.K., 6, 8, 12, 13, 35).

Abdallar arasında geçmiş dönemlerde düzenli bir şekilde *muharrem orucu* veya *matem orucu* olarak adlandırılan ve muharrem ayında Kerbela da şehit edilen Hz. Hüseyin ve ailesini anlamak için tutulan oruçtur (K.K., 2, 3, 17, 18).

Abdalların önem verdiği bir diğer oruç çeşidi de Muharrem orucudur. Muharrem orucunu geçmişe oranla tutanlar azalsa da durumunda oruç tutmaya engel olmayan kişiler on iki gün muharrem orucunu tuttuklarını ifade etmişlerdir. Muharrem orucu Kerbela da yaşanan üzücü olayın ve Hz. Hüseyin'in durumunu anlamak için tutulan oruçtur (K.K., 2, 3, 4). Muharrem orucunu Ramazan orucundan ayıran bir takım özellikler vardır. Ramazan orucunda yeme içme ve cinsi münasebet yasaktır. Muharrem orucunda ise cinsi münasebet, yemek, içmek özellikle su içmek ve bir takım yasaklar mevcuttur. Bunlar; “*Su yerine ayran, hoşaf, meyve suyu gibi sıvı şeyler tüketilir. Et yemek Yumurta pişirmek, soğan kesmek, eğlence düzenlemek, düğün yapmak, alkol almak, top oynamak, saç-sakal tıraşı yapmak, banyo yapmak, herhangi bir hayvanı kesmek, cana kıymak, cinsi münasebette bulunmak*” diye sıralayabiliriz (K.K., 2, 3, 6, 8, 23, 24, 25).

3.7.6. AŞURE

Kırşehir Abdallarından edindiğimiz bilgilere göre Aşure, Muharrem ayında on iki gün tutulan oruçtan sonra yapılan bir uygulamadır. Görüştüğümüz Abdallardan edindiğimiz bilgilere göre Aşure kaynatılması yaygın bir şekilde devam etmektedir. Abdallara göre Aşure Nuh Tufanından beri yapılan bir gelenektir. Ancak Abdallar Aşureyi Hz. Hüseyin Kerbela da şehit edilmesinden dolayı kaynatır. Onlara göre Aşure Ehl-i Beytten kalan bir mirastır (K.K., 1,2,3).

Abdallarda kimileri Muharrem ayının onuncu günü bazı peygamberin başına gelen sıkıntılı olaylardan kurtuluşu üzerine Aşure kaynatıldığını aktarmışlardır. Bu uygulamayı daha çok Sünni kesimin yaptığını ifade ederken *on muharrem on peygamber için mucizelerle doludur, bir tek Kerbela hadisesinin gerçekleşmesi üzücüdür*. Bazı Peygamberlere verilen ihsanlar ise; “*Musa’ya verilen mucize ile Kızıldeniz’i yararak Firavun’un zulmünden kurtulması, Yunus Peygamberin balığın karnından kurtulması, Nuh’un gemisinin dağa demirlemesi, Âdem’in tövbesinin kabul edilmesi, Yusuf Peygamberin atmış olduğu kuyudan Muharrem Ayı’nın onuncu günü çıkarılması, İsa Peygamberin bugün doğması ve bu günde göğe yükselmesi, İbrahim peygamberin oğlu İsmail’in dünyaya gelmesi ve Eyüp peygamberin sabrettiği hastalığından Muharrem’in onuncu günü kurtulması*” gibi örnekler verilmiştir (K.K., 3).

Bazı Abdallar arasında Aşure için gerekli malzemeler su dâhil 12 gıda olmasına dikkat edilir. On iki gıdayı on iki imama nispet ederler. Ayrıca Kurban Bayramından sonra denk gelen Muharrem ayına Aşır ayı da denilir ve aralarında Aşureyi kaynatırken *Aşırın beşi, Kurbanın dөşü* diyerek kaynattıkları Aşurenin içine Kurban da kestikleri hayvanın bir parça etini de atarak kaynatırlar. (K.K., 6,8).

SONUÇ

Kelâm ve İtikadi İslam Mezhepleri alanında yapılan bu çalışmada; *Kırşehir Abdallarının Hayat Tarzında Bektaşiliğin Yeri* başlığı altında Kırşehir’de yaşayan küçük bir topluluk olan Abdalların hayatın çeşitli safhalarında, tabiat olaylarında, ateş ve hayvan kültlerinde, ziyaret ettikleri yerlerde, müziklerinde bulunan dini motiflerde, inanç ve uygulamalarının yanı sıra ibadetlerine yönelik din anlayışları ve davranışlarına etki eden Bektaşilik unsurları incelenmiştir.

Abdalların inanç yapısı üzerinde değişikliğe etki eden sosyal çevre, ekonomik unsurlar ve farklı tasavvufî akımlar heterojen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırşehir Abdallarının, Bektaşî olduklarını belirtmiş olsalar da zamanla kendi içlerinde Sünniliğe yöneldikleri görülmektedir. Bu yönelimler günümüzde de giderek artmaktadır. Özellikle Kırşehir merkezde bulunan Abdallar arasında Sünnileşme oldukça fazladır. Kaman’da ise Abdallar arasında Sünnileşmenin biraz daha geri planda kaldığını söylemek daha doğru olacaktır. Kaman’daki Abdallar da Bektaşî inancının daha baskın olmasının sebepleri arasında Alevi-Bektaşî dede/babalarının ilçeye yapmış oldukları ziyaretler sonucunda cem törenlerinin icra edilmesi etkili olmuştur.

Anadolu’ya yerleşen Türkmenlerin Horasan’dan getirdikleri inanç ve ananelerle birlikte yerleştikleri bölgelerde etkileşime girdikleri kültür, örf, gelenekler-görenekler ve çeşitli tasavvufî akımlar (dini oluşum) Anadolu Alevi-Bektaşî inancının alt yapısını oluşturmuştur. O dönemlerde belirsizlikler ve kargaşanın hâkim olduğu Anadolu coğrafyasında Hacı Bektaş-ı Veli Türkmenlerin yardımına koşarak, onların gelenek ve göreneklerini toparlayarak yok olmasını engellemiştir. Ayrıca Hacı Bektaş’ın çabaları sonucunda öncelikle dil, inanç, kültür ve gelenekler günümüze kadar ulaşmıştır.

Kırşehir Abdallarının hayatın çeşitli safhalarına yansıyan ve hemen hemen her toplumda farklılık göstererek uygulanan bir takım davranış kalıpları ve ritüellerden oluşan doğum, doğum sonrası çocuk, düğün-evlenme ve ölüm gibi hayatın geçiş aşamalarında Bektaşiliğin inanç sisteminin ve alt yapısının izleri görülmektedir. Evlenme, düğün ve ölüm evrelerinde Abdalların sünni inancın içine yerleştirdikleri Bektaşî inancının izleri bulunmaktadır. Bu sentezle yaşadıkları çevreden gelecek olan tepkinin önünü kesmeyi amaçlamışlardır. Aynı zamanda kendi inanç ve kültürlerinin de devam etmesine olanak sağlamışlardır.

Kırşehir Abdallarının tabiat olayları ile ilgili sahip oldukları inanışları ve kültürel unsurlarının altında yatan ritüellerin zamanla inanç unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hıdırellez, Hızır Günü ve Nevruz Abdallar için kutsallığı olan günlerdir. Bu özel günlerde bir takım ritüelleri yerine getirmektedirler. Kimi ateş üzerinden atlar, kimi dileklerini bir kâğıda yazar veya resmeder ve bu kâğıdı bir gül ağacının altına gömerler. Bu uygulama ile dileklerinin kabul olacağına inanırken ateşten atlayarak da günahlarının döküleceğine inanmaktadırlar.

Görüştüğümüz Abdalların kendi aralarında en çok Hacı Bektaş-ı Veli türbesini ziyaret ettiklerinin bilgisine ulaştık. Bu türbeye yıl içinde birkaç kez gittiklerini, adaklarını kestiklerini ve lokma dağıttıklarını aktardılar. Aynı zamanda ihtiyaç doğrultusunda Haydar Sultan türbesini de ziyaret ettikleri; bazı hastalıklara şifa buldukları, çocukları olmayan kimselerin bu ziyaretten sonra çocuk sahibi olduklarına da inanmaktadırlar. Ayrıca bölgeye yakın olan daha çok *nasibi* ve *kısmeti* olan kimselerin, yol üzerinde denk gelerek gittikleri *Çelebi türbesi* (Halil Dede türbesi) ve *Konur Ali Dede türbesini de* (Cılbak Ali) ziyaret ettiklerini ifade etmektedirler.

Abdalların icra ettikleri en önemli meslek olan müzisyenlik, onlar için önemli bir ekmek kapısıdır. Abdalların büyük çoğunluğu geçimlerini müzisyenlikten kazanmaktadırlar. Onlar için Abdal müziğinin kendine ait bir dinamiği bulunmaktadır. Bu dinamizm içinde yer alan Abdal müziği, temellerini hiç bozulmamış yapısı ile Horasan ağzına borçludur. Aynı zamanda dönemin farklı tasavvufi akımları ile birlikte bu akımların Bektaşiliğin içinde harmanlanmış olması Abdal müziğinin dinamiklerine yön vermiştir. Bu içerik zenginliği ile bozlaklar, semahlar ve deyişler üretilmiştir. Abdallar arasında son derece önemli olan *Âşık Said*, *Muharrem Ertaş*, *Hacı Taşan*, *Çekiç Ali* ve *Neşet Ertaş* gibi şair ve ozanların Bozlak kültürünün oluşmasında büyük katkıları bulunmaktadır.

Araştırmamız kapsamında bulunan Kırşehir Abdallarının kimileri kendilerini Bektaşî olarak tanımlarken az da olsa kendilerini Alevi olarak görenler bulunmaktadır. Bazıları ise bu konu hakkında sessiz kalmayı tercih etmektedirler. Kırşehir Abdallarının inanç ve uygulamalarını *Tanrı tasavvuru*, *Ehl-i Beyt sevgisi*, *on iki imam inancı*, *tevellâ – teberrâ*, *mehdi inancı*, *ahiret inancı*, *miraç olayı* ve *kırklar meclisi* ve *dört kapı kırk makam* başlıkları altında detaylıca ele aldık.

Bektaşilikteki Tanrı tasavvuru, Allah'ın varlığına ve birliğine yani Tevhid inancına dayanmaktadır. Ancak *Bektaşilik*; *Kalenderîlik*, *Yesevîlik*, *Melamilik*, *Babailik* ve *Haydarîlik* gibi tasavvufi akımların etkisiyle vahdet-i vücud öğretisini de benimsemişlerdir. Allah'ın birliğini ve ulvi bir yaratıcı olduğunu kabul ederken, *Allah Muhammed Ali* veya *Hak Muhammed Ali* şeklinde de kabul edilmektedir. Çalışmamız esnasında Kırşehir Abdallarında Hak Muhammed Ali kavramına oldukça sık rastladık. Anlattıkları rivayetlerde Allah'ın

varlığına ve birliğine inanmaktadırlar. Bunlardan farklı olarak da birçok yerde Hz. Peygamber ile Ali'yi bir tutmaktadırlar.

Abdallar, Ehl-i Beyt sevgisini Bektaşiliğin temel öğretilerinden saymaktadırlar. Genel olarak Ehl-i Beyt denilince “Hz. Muhammed, Hz. Ali, Fadime(Fatıma) Hasan ve Hüseyin ve onların soylarından gelenler” anlaşılmaktadır. Abdalların çoğunluğu Ehli Beyt'in ne anlama geldiğini ve kimlere denildiğini bilmektedirler. On iki imam inancı Abdallar arasında rağbet görmesine rağmen on iki imamın on ikisini de bilenlerin sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Abdalların bazı uygulamalarında on iki imama yönelik işaretler görülmektedir. Bu uygulamalarla on iki imam inancını günlük hayatlarına yansıtarak yaşatmaktadırlar. *Tevellâ* ve *Teberrâ* kavramı ise Bektaşiliğin temel prensiplerinden birisidir. Kırşehir Abdalları arasında kavram olarak “*Tevellâ* ve *Teberrâ*” çok az bilinmektedir.

Kırşehir Abdalları arasında Mehdi inancı oldukça yaygındır. Bir kurtarıcı beklenmektedir. Gayb âleminde olan on ikinci imamın mehdi olarak yeryüzüne ineceğine inanılmaktadır. Kimi Abdallara göre Muhammed Mehdi, kıyamete yakın bir zamanda dünyaya gelecek, İsa Mesih ile görüşüp birleşecek ve dünyayı içinde bulunduğu zulümden ve kargaşadan kurtaracaktır. Ahiret inancı imanın şartlarından ve Abdallar bu inanca sahiptirler. Kıyamet koştuktan sonra kişinin dünyada işlediği amellerine göre hesaba çekileceğine inanmaktadırlar. Bu hesabın sonunda kimileri cennete, kimileri de cehenneme gönderilecektir.

Miraç olayı ve Kırklar cemi Abdallar yaygın bir şekilde anlatılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ve genellikle bu olgu hakkında anlatılan rivayet çoğu Abdallar tarafından bilinmektedir. Bu rivayetlere göre Hz. Muhammed, Miraç'ta karşılaştığı aslanın Ali olduğunu anlayarak Ali'deki gizli sırı vakıf olmuştur. Kırklar cemindeki meclis sonunda dönülen semah Ayn-i cemin temelini oluşturmuştur. Abdallar Kırşehir merkezde cem yapılmadığını ifade ederken Kaman ilçesinde ise senede birkaç kez cem organize edildiğini ve dede/babaların geldiğini aktarmaktadırlar. Buradan da anlaşılacağı üzere şehir merkezinde sünnilleşme daha yoğun ve hızlı iken ilçede biraz daha ağır seyretmektedir.

Dört Kapı Kırk Makam Bektaşiliğin temel esaslarından olup kırk makam aracılığı ile insanın ham hâlden kâmil insan mertebesine getirilmesi amaçlanmaktadır. Abdallar arasında bu düsturun adı oldukça yaygındır. Onlara göre kırk makam; insanı kibirden, hırstan ve kıskançlıktan arındırır. Bu unsur ile hoşgörülü, mütevazı, alçak gönüllü, imanlı ve sevgi dolu bir kalple kendini bilen insan olmaları amaçlanmaktadır. Abdallar, genel olarak *dört kapı kırk makam* konusunda yaygın bir söyleme sahip olsalar da detaylı bir bilgiye sahip değillerdir.

Konuşma fırsatı bulduğumuz kimseler sık sık dört kapı kırk makamı dillendirmelerine rağmen bunun içeriği sorulduğu zaman tam anlamıyla ifade edememektedirler.

Son olarak da Kırşehir Abdalları arasında ibadetlere yönelik bulgu ve yorumlardan elde ettiğimiz veriler bize, Bektaşiliğin İslam'ın iman esaslarını benimseyip bünyesinde barındırdığını göstermektedir. Ayrıca görüşülen Abdalların evlerinde bulunan birtakım ikonik fotoğraflar ve resimler (On İki İmam resmi, Hasan-Hüseyin resmi, Kerbela'nın portresi, Hz. Ali'yi tasvir ettiğini düşündükleri resimler ve Zülfikar) bulunmaktadır. Bu nesnelerden anladığımız kadarı ile Bektaşî inancının ve kültürünün belirgin izleri bulunsa da içinde yaşadıkları toplumun etkisiyle sünni inanca yönelmişlerdir.

Zaman içerisinde çeşitli tasavvufî akımların etkisi ve Anadolu coğrafyasının barındırdığı birçok unsurun izlerini Bektaşilikte görmek mümkündür. Bazı ibadet ve inanç esaslarının teorik bilgiyle sınırlı kalıp pratiğe geçemediği görülmektedir. Kırşehir Abdallarında da benzer durumlar söz konusudur. Abdalların teoride bazı bilgilere sahip oldukları ancak pratikte bu bilgilerin uygulamasının yapılamadığı tespitlerimiz arasındadır. Abdallar, söz konusu uygulamanın zayıf olmasını icra ettikleri müzisyenlik mesleğine bağlamaktadırlar. Her şeye rağmen ibadetler açısından bildiklerini uygulamaya çalışan Abdallarla da karşılaşmak mümkündür. Namaz ibadeti Abdallar arasında her ne kadar biliniyor olsa da beş vakit namaz kılanların sayısı azınlıktadır. Özellikle bazı Abdal kadınların namaza çok önem verdikleri gözlemlerimiz arasındadır. Erkeklerin ise müzisyenlik mesleğinden dolayı beş vakit namaz kılamadıkları ancak Cuma namazına, Bayram namazına ve Cenaze namazlarına aktif bir şekilde katıldıklarını tespit ettik.

Hac ve Umre ibadetini ise son zamanlarda maddi imkânları el verenlerin yerine getirdiği belirtilmektedir. Abdalların çoğunluğu İslam'da tarif edildiği şekilde hac vazifelerini yerine getirirken çok azı ise Hac ibadetine Necef'ten başladıklarını ifade etmektedirler. Zira onlara göre Hac, Necef'de Ali'nin kabrini ziyaret ederek başlamaktadır. *İlmin şehri peygamberimiz iken, ilmin kapısı Ali'dir* diye aktarılan rivayetten dolayı şehre girmek için bu kapıdan geçilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Zekât ve Fitre, Kırşehir Abdalları arasında maddi durumu uygun olan kimselerin yerine getirdiği bir ibadettir. Bu noktada Abdalların maddiyatları ölçüsünde zekât ve fitre verdikleri bilgisine ulaştık.

Kurban ibadeti Bektaşî inancında daha geniş yer kaplamaktadır. Bunun nedenlerinden biri yaygın bir şekilde ifa ediliyor oluşudur. Kırşehir Abdalları genellikle adaklarını Hacı Bektaş'ta keserek orada dağıtmaktadırlar. Görüştüğümüz Abdallar Kurbanı yalnızca Allah

rızasını kazanmak için kestiklerini beyan etmektedirler. Zira Abdallar kesilen kurbanın eti, sütü Allah'a gitmez yalnız niyetlerimiz Allah'a ulaşır şeklinde inanmaktadırlar. Bunun dışında bazı Abdallarımız, Muharrem ayının on ikinci günü kan akıtmak gerektiğini ifade ederek *Cebrail kurbanı* (horoz) kestiklerini belirttiler. Hıdırellez günü eş, dost, akrabalar ile buluştukları zaman mesire alanında kurban keserler, onu aralarında pişirerek yerler. Yine Abdallar maddiyatları ölçüsünde gelin kız; damat evine indiği anda ayakucuna kazasız, belasız gelini alarak eve getirmek nasip oldu düşüncesi ile kurban keserler. Kesilen bu kurban orda bulunan misafirlere öğle yemeği olarak pişirilir.

Oruç ibadeti başta Peygamber efendimiz olmakla beraber, ehli beytinin ve on iki imamın yerine getirdiği ibadetlerden biridir. Oruç ibadeti kişide empati yeteneğini geliştirirken, manevi açıdan rahatlamasına da yardımcı olmaktadır. Abdallar arasında Ramazan orucunu tutanların sayısı oldukça fazla iken, Muharrem orucuna olan ihtimam geçmişe oranla düşmüştür. Yaşlı Abdallarımız arasında muharrem orucu hâlâ yaygın bir şekilde tutulmaktadır. Muharrem orucunu Ramazan orucundan ayıran bir takım farklılar söz konusudur. Muharrem orucunu bir takım yasaklara dikkat ederek tutmaları da tespitlerimiz arasındadır.

Aşure ise Abdallar arasında oldukça yaygındır. Muharrem orucundan hemen sonra yapılmaktadır. Abdallara göre Aşure Ehl-i Beyt'ten kalan bir mirastır. Kimi Abdallar Aşure gününde on farklı peygambere on mucize verildiğine inanmaktadır. Bunun yanı sıra, su dâhil on iki gıda ile aşure kaynattıklarını belirtmektedirler. Bunu on iki imama nispeten yaptıklarını belirtirken *Aşırın beşi, Kurbanın döşü* diyerek kaynattıkları aşureye Kurban bayramında kestikleri hayvanın etinden de bir miktar eklediklerini ifade etmektedirler.

KAYNAKÇA

- ALTINOK, Baki Yaşı, *Alevilik, Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik*, (Oba Kitabevi), Ankara 1998.
- ATALAY, Besim, (çev. Vedat Atilla) (1924), *Bektaşilik ve Edebiyatı*, Ant Yayınları, İstanbul 1942.
- AYATA, Saim, *Kırşehir Yöresi Abdallarının Dinî İnançları Üzerine Bir Araştırma*, Basılmamış Doktora Tezi (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı), Kayseri 2006.
- CİHAN, Avşar, *Kırşehir ve İlçeleri*, Özgün Matbaacılık, Ankara 1990.
- ÇİÇEK, Dursun, *Türkünün Ötesi Neşet Ertaş*, Turkuvaz haberleşme ve Yayıncılık , İstanbul 2021.
- COŞAN, Mahmud Es'ad, *Hacı Bektaş-ı Velî ve Bektaşilik*, Server İletişim Yayınları, cilt 1, İstanbul 2019.
- DABF (Danimarka Alevi Birlikleri Federasyonu), *Alevi-Bektaşî İnancının Esasları*, Kendi Yayını, Danimarka 2008.
- ERASLAN, İsmail, *Kırşehir Velileri ve Âlimleri*, Kırşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kırşehir 2020.
- ERDOĞDU BAŞARAN, Reyhan, *Alevî Yazılı Metinlerinde Allah Tasavvuru*, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8/2, 1217-1237. Pamukkale 2021.
- ERKAYA, Mahmud Esad, Abdallar, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (465-486), 2022.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*, Yeni Çığır Kitabevi, İstanbul 1980.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, *Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik*, Selçuk Yayınları, Ankara 1990.
- GÖKBEL, Ahmet, *Ansiklopedik Alevi Bektaşî Terimleri Sözlüğü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı. Ankara 2019.
- GÜNDOĞDU, Cengiz, *Hacı Bektaş-ı Velî (Öğretisi Ve Takipçileri Hakkında Metodik Yeni Bir Yaklaşım)*, Aktif Yayınları, Ankara 2007.
- GÜRSOY, Şahin, *Türkiye Abdalları Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, Platin Yayınları, Ankara, 2006.

- MELİKOFF, Irene, (Çev. Turan Alptekin), *Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe*, (7. Baskı), Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2010.
- KOLUKIRIK, Kubilay, Mehmet Erhan Yiğiter, Cenk Şahin, *Neşet Ertaş'ın Sanat Yönü Ve Eserlerindeki Tasavvufi Öğeler*, II. Uluslararası Akdeniz'de Güzel Sanatlar Sempozyumu ve Kültür Sanat Çalıştayı, Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya 2017.
- KONUKÇU, Enver (1973). *Kuşan ve Akhunlar Tarihi*, Atatürk Üniversite Yayınları, Ankara 1973.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad, *Edebiyat Araştırmaları II.*, Alfa Basım Yayım, İstanbul 2014.
- OBRUK, Cahit, *Kırşehirli Âşık Sait*, Ulus Matbaası, Ankara 1983.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Süfilik: Kalenderîler, XIV-XVII. Yüzyıllar*, Timaş Yayınları, (5. Bas.), İstanbul 2020.
- PARLAK, Erol, *Garip Bülbül Neşet Ertaş: Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Anma ve Armağan Kitapları Dizisi; 53, cilt 1-2, İzmir 2019.
- SAYGILI, Yasemin, *Kırşehir İli Abdallarında Geçiş Ritüelleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi (Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı) Niğde 2015.
- SEZGİN, Abdülkadir, *Hacı Bektaş Velî ve Bektaşîlik*, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1991.
- SOFUOĞLU, Cemal – Avni İlhan, *Alevilik Bektaşîlik Araştırmaları*, TDV. Yay. 243-1, (7. bas.), Ankara 2020.
- SOLAKOĞLU, Sibel, *Muharrem Ertaş İcrâsında Bozlakların İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Folklor ve Müzikoloji Anabilim Dalı), Sakarya 2011.
- ŞAHİN, Hasan, *Geçmişten Bugüne Kırşehir*, Sarıyıldız Basımevi, Ankara 2007.
- ŞEN, Yavuz, Cahit Aksu, “Uzun Havalarımızdan Bozlak ve Ustaları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.12, Erzurum, 1999. s.107-109.
- TOKEL, Bayram Bilge, *Neşet Ertaş Kitabı*, Kapı Yayınları, İstanbul 2004.
- TURHAN, Salih, Mehmet Kara, Nail Tan, Abdullah Gündüz, *Kırşehir Halk Müziği (Biter Kırşehir'in Gülleri)*, Kırşehir Valiliği, Ankara 2007.

TÜRKAY, Cevdet, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşîret Ve Cemâatlar*, İşaret yayınları-94, İstanbul 2001.

ULUDAĞ, Süleyman ,”Abdal”, *DİA*, C.1, İstanbul 1988. s.61-62

ÜZÜM, İlyas, *Tarihsel ve kültürel boyutlarıyla Alevîlik*, İsam Yayınları, Ankara 2018.

YALMAN (YALKIN), Ali Rıza, (haz. Sabahat Emir), *Cenupta Türkmen Oymakları*, Kültür Bakanlığı yayınları, 256 Kültür Eserleri 14, Ankara 1977.

YILMAZ, Adnan, *Küçük Asya'nın Kır-şehri*, Kültür-Tarih yayınları serisi 1, Kırşehir Belediyesi 2006.

YILMAZ, Adnan, *Kırşehir Örneklemesiyle Anadolu Abdalları*, Kültür-Tarih yayınları serisi 6, Kırşehir Belediyesi, 2008.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya, *Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar* , T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL 1 : <https://sozluk.gov.tr/>

URL 2 : <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/garip-neset-ertas>

KAYNAK KİŞİLER

1. Âdem Göçer, 1960 doğumlu (Kaman), ilkokul mezunu, Davul yapım ve icracısı, Devlet Memuru. (UNESCO Yaşayan İnsan Hazinesi, Âdem Göçer)
2. Akbaba Karakuş, 1956 doğumlu (Kaman), ilkokul mezunu, Zurna Ustası.
3. Yusuf Deveci, 1949 doğumlu, (Kırşehir/merkez), ortaokul mezunu, Davul Ustası.
4. Birol Ertaş, 1959 doğumlu (Kırşehir/merkez), ortaokul mezunu, Keman ustası.
5. Sultan Ertaş, 1963 doğumlu (Kırşehir/merkez), ilkokul mezunu, Ev hanımı.
6. Yasemin Ertaş, 1976 doğumlu (Kırşehir/merkez), ilkokul mezunu, Ev hanımı.
7. Gülfiraz Karakuş, 1957 doğumlu (Kaman), ilkokul mezunu, Ev hanımı.
8. Selma Ertaş, 1972 doğumlu (Kaman), ilkokul mezunu, Ev hanımı.
9. Nurşenay Ertaş, 1965 doğumlu (Kırşehir/merkez), ilkokul mezunu, Ev hanımı.
10. Cennet Göçer, 1958 doğumlu (Kaman), okuryazar değil, Ev hanımı.
11. Sevim Demir, 1953 doğumlu (Kırşehir/merkez), ilkokul mezunu, Ev hanımı.
12. İlayda Ertaş, 2001 doğumlu (Kırşehir/merkez), Üniversite mezunu.
13. Haydar Yasin Ertaş, 2000 doğumlu (Kırşehir/merkez), Üniversite mezunu.
14. Burhan Ertaş, 1971 doğumlu (Kırşehir/merkez), lise mezunu, Saz ve Ses Sanatçısı.
15. Feyzullah Ertaş, 1957 doğumlu (Kırşehir/merkez), ilkokul mezunu, Keman ve Ses Sanatçısı, Emekli.
16. Musa Çekiç, 1964 doğumlu, (Kırşehir/merkez), ortaokul mezunu, davul-Zurna Ustası.
17. Tamer Karakuş, 1980 doğumlu (Kaman), ilkokul mezunu, Davul- Zurna Ustası.
18. Özkan Karakuş, 1986 doğumlu (Kaman), ilkokul mezunu, Davul Ustası.
19. Ali Başaran, 1956 doğumlu, (Kırşehir merkez), okur-yazar, Saz-Keman ve Davul-zurna Ustası.
20. Hüseyin Ateşli, 1970 doğumlu, (Kırşehir merkez), ilkokul mezunu, Saz-Davul-Kaşık ustası.
21. Medet Başaran, 1969 doğumlu, (Kırşehir merkez), İlkokul mezunu, Davul-zurna, Kaşık Ustası.
22. Mehmet Başaran, 1981 doğumlu, (Kırşehir merkez), ortaokul mezunu, Davul-zurna, Kaşık Ustası.
23. Zülfikar Karakuş, 2000 doğumlu (Kaman), lise mezunu, Saz ve Ses Sanatçısı.
24. Zeynel Abidin Karakuş, 2005 doğumlu (Kaman), lise mezunu, Davul-Kaşık Ustası.
25. Hasan Hüseyin Karakuş, 2003 doğumlu (Kaman), lise mezunu, Zurna Ustası.
26. Mehmet Kara, 1968 doğumlu (Kırşehir merkez), ilkokul mezunu, Saz ve Ses Sanatçısı.
27. Vedat Öz, 1968 doğumlu (Kırşehir merkez), ortaokul mezunu, Saz ve Söz Sanatçısı.

28. Sibel Ertay, 1992 doğumlu (Kırşehir merkez), ilkokul mezunu, Ev hanımı.
29. İsmail Eraslan, 1956 doğumlu (Kırşehir merkez), Üniversite Mezunu, Emekli.
30. Hatice Eraslan, 1964 doğumlu (Kırşehir merkez), ortaokul mezunu, Ev hanımı.
31. Ali Çekiç, 1976 doğumlu (Kırşehir merkez), ortaokul mezunu, Kaynak Ustası.
32. Olcay Çekiç, 1973 doğumlu (Kırşehir merkez), ortaokul mezunu, İnşaat şirketinde Yönetici.
33. Gülzade Aslan, 1959 doğumlu (Kaman), okuryazar değil, Ev Hanımı.
34. Nurhan Dunukkaya, 1986 doğumlu (Kaman), lise mezunu, Ev Hanımı.
35. Gülseren Mermer, 1969 doğumlu (Ankara), ortaokul mezunu, Çalışıyor.
36. Raziye Mermer, 1991 doğumlu (Ankara), ortaokul mezunu, Ev Hanımı.
37. Çetin İçten, 1958 doğumlu (Kırıkkale keskin), ilkokul mezunu, Keman ve Ses Sanatçısı, Emekli.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı: Dilek DEMİR

Eğitim Durumu:

Lisans: AÜ, İlahiyat Fakültesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri

Mesleki Deneyim:

2019- 2020 Milli Eğitim Bakanlığı Kırşehir Milli Eğitim Müdürlüğü Toki Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği.

Yayınlar:

DEMİR, Dilek, *Galiyye Fırkalarında İnsan Biçimci Tanrı Tasavvurları*, 11.

Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi'nde Online Sunulan Sözlü Bildiri (UBCAK), (54-64), Mayıs 2023.